ΑΘΗΝΑ, 1 ΜΑΡΤΙΟΥ 1928

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ : ΚΩΣΤΗΣ ΜΠΑΣΤΙΑΣ
ΒΑΣΙΛ. ΜΑΛΑΤΑΚΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΤΡΙΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ... ΤΡΕΙΣ ΑΠΟΨΕΙΣ

AVANDA COOMARASWAMY : Ο ΝΙΤΣΕ ΚΟΙΤΑΓΜΕΝΟΣ ΚΟΣΜΟΠΟΛΙΤΙΚΑ ('Από τὸ βιβλίο «του ὁ Χορὸς τοῦ Σίβα»— μετάφρ. Κ. Καρθαίου).

ΓΚΑΙΤΕ : ΤΑ ΣΥΝΟΡΑ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΑΣ (μετάφρ. Λ. Κουκούλα).

ΕΛΛΗΣ ΛΑΖΑΡΙΔΗ : ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟ (Σμύρνη 1919).

ΘΩΜΑ ΧΑΡΝΤΥ : ΤΑ ΟΣΑ ΕΙΔΕ Ο ΒΟΣΚΟΣ (μετάφρ. Κ. Καρθαίου)

Δ. Α. ΖΑΚΥΘΗΝΟΥ : ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑΛΒΟΣ (μελέτη).

ΜΟΙΡΟΛΟΓΙΑ ΓΟΡΤΥΝΙΑΣ

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

Στοχασμοὶ παράταιροι (Πέτρου Χάρη : Φιλολογικὲς συνήθειες)—Λόγια καὶ πράγματα—Γύρω ἀπὸ τὰ βιβλία (Β. Ρώτας) —Τὸ Θέατρο (Πέτρος Χάρης)—Ἡ Μουσικὴ (Κ. Ι. Σφακιανάκης)— Παιδαγωγικὰ (Μ. Παπαμαῦρος)— Λαογραφικὰ (Χ. Σακελλαριάδης)— Ἐφημερίδες καὶ περιοδικά— Τὸ πολιτικὸ δεκαπενθήμερο (Κ. Μπαστιᾶς)—Οἰκονομικὸ δελτίο (Τραπεζιτικός)—Βιβλιογραφικὸ δελτίο—Μαργαριτάρια ἀπὸ παντοῦ.

ΧΡΟΝΟΣ Β' — ΤΟΜΟΣ Β'

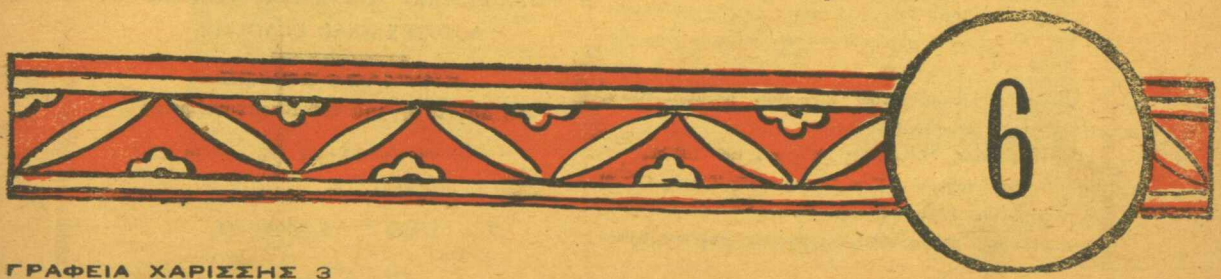

ΓΡΑΦΕΙΑ ΧΑΡΙΣΣΗΣ 3
(πάροδος Μιχαὴλ Βέδα)

ΤΟ ΦΥΛΛΟ—ΔΡ. 6

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ

ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗΣ

ΜΕΓΑ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ

!!! ΖΗΤΗΣΑΤΕ ΟΡΟΥΣ ΑΠΟΚΤΗΣΕΩΣ !!!

ΜΕΓΑ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟΝ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟΝ

Μεγάλη Ἑλληνικὴ ἔκδοσις ἐπὶ τῇ βάσει τῶν σοσιαλιστικῶν καὶ φιλοσοφικῶν Λεξικῶν τῆς Εὐρώπης.—Ἄρθρα εἰδικῶν δι' ὅλας τὰς λέξεις τῆς κοινωνιολογικῆς ἐπιστήμης.—Βιογραφικαὶ σημειώσεις καὶ περιλήψεις τῶν ἔργων τῶν κορυφαίων σοσιαλιστῶν καὶ φιλοσόφων ὅλου τοῦ κόσμου.

Ἀπαραίτητον διὰ τοὺς ἐπιστήμονας, τοὺς πολιτευομένους, τοὺς σπουδαστὰς καὶ πάντα διανοούμενον.

Τόμοι τρεῖς δρχ. 300
εἰς 3 δόσεις τῶν 100 δρχ.

" ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΝ "
ΔΙΕΘΝΕΣ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΓΩΝΙΑ ΟΔΩΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΟΜΗΡΟΥ 8

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
= ΟΔΟΣ ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ 3 =

ΧΡ. ΓΑΝΙΑΡΗ

1 Βίλσερ :	Ὁ πρωτόγονος ἄνθρωπος.	Δρ.	25
2 Μπέρκσον :	Φαντάσματα καὶ ὄνειρα.	»	20
3 Τίμερικ :	Ἀφροδίσιος ἠθική.	»	30
4 Σμὶθ :	Ἡ φιλοσοφία τῆς ἡδονῆς.	»	20
5 Λίππς :	Ἡ ἐλευθερία τῆς βουλήσεως.	»	30
6 Τρότσκυ :	Ἡ ζωὴ τοῦ Λένιν.	»	35

Σημ.— Εἰς τοὺς ἀγοράζοντας ὅλην τὴν σειρὰν στέλλονται ἀντὶ 150 δραχ. ἐλεύθερα ταχ. τελῶν.

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ **ΖΗΚΑΚΗ**

ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Λούβαρη : Νίτσε-Ὁ προφήτης μιᾶς νέας θρησκείας.
» Ἡ θρησκεία τοῦ Βάγνερ.
» Ἀπὸ τὴν χώραν τῶν χιλίων λιμνῶν καὶ τῶν παραμυθιῶν (ἐντυπώσεις ἀπὸ τὴ Φιλανδία).
Σαίξπηρ. : Χειμωνιάτικο παραμύθι μετάφρ. Κέντ. Οἰκονομίδου.
Σ. Προκοπίου: Ἕλλην εἰς τὰ ἄδυτα τοῦ Ἰσλάμ.
Παναγιωτοπούλου : Γεν. Ἱστορία τῆς Τέχνης (Τ: 3)
Εὐστρατίου : Αἱ τράπεζαι.
Δ. Ροδίου : 30 τραγούδια τετραφώνων χορῶν ἀνδρῶν.

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ

Γ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

ΣΤΑΔΙΟΥ 42

ΑΙ ΚΑΛΥΤΕΡΑΙ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΑΙ · ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΑΙ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΕΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ
Τὸ ἀριστούργημα τοῦ Ντοστογιέφσκη

Ο ΗΛΙΘΙΟΣ

Τόμοι 1 —4 Δραχ. 60

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΤΟΜΟΣ Β' - ΑΡΙΘ. 6

1 ΜΑΡΤΙΟΥ 1928

ΚΕΦΑΛΙ - ΤΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΟΥ ΓΛΥΠΤΗ ΑΝΤΡΕΑ ΝΙΚΟΛΩΦ

ΤΡΙΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ... ΤΡΕΙΣ ΑΠΟΨΕΙΣ

Νομίζαμε ὡς σήμερα πὼς δουλειὰ πνευματικὴ ὀχτὼ μηνῶν θἄταν ἀρκετὴ γιὰ νὰ γνωρίσει στὸν κάθε ἀναγνώστη μας τοὺς σκοποὺς ποὺ ἐπιδιώκουν τὰ «Ἑλληνικὰ Γράμματα» καθὼς ἐπίσης νὰ δικαιολογήσει τὴν ταχτικὴ ποὺ ἀκολουθοῦν ἀντίκρυ στὰ χίλιων λογιῶ ζητήματα καὶ προβλήματα ἀπὸ τὴν πρώτη ἐμφάνιση τους ὡς σήμερα. Τρία γράμματα ὅμως ποὺ λάβαμε τελευταῖα ἀπὸ τρεῖς ἀναγνῶστες μας, δείχνουν πὼς δὲν ὑπολογίσαμε καλά. Ὑπάρχουνε ἄνθρωποι ποὺ παίρνουν τὶ «Ἑλληνικὰ Γράμματα», ποὺ τὶ διαβάζουν ἢ τὰ μετροφυλλοῦν καὶ ποὺ ἀντὶ νὰ γυρέψουν νὰ μάθουν τοὺς σκοποὺς τοῦ περιοδικοῦ διαπιστώνουν πὼς ἡ ταχτική του δὲν εἶναι τόσο σύμφωνη μὲ τὶς ἀτομικές τους ἀπαιτήσεις καὶ διαθέσεις. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ θὰ μποροῦσαν μιὰ χαρὰ νὰ πάψουν νὰ μᾶς διαβάζουν. Δὲν τὸ κάνουν ὅμως γιατί, καθὼς μᾶς λένε, ἡ προσπάθειά μας στὸ σύνολό της τοὺς φαίνεται ἀξιοπρόσεχτη καὶ προτιμοῦν νὰ μᾶς συμβουλέψουν παρὰ νὰ μᾶς ἀγνοήσουν. Τοῦτο βέβαια εἶν' ἕνα σημάδι παρήγορο. Οἱ ἀναγνῶστες μας αὐτοὶ θὰ σέβουνται βέβαια πολὺ τὸ νομικὸ δόγμα πὼς κανένας ἄνθρωπος δὲν πρέπει νὰ δικάζεται ἀναπολόγητος. Τοὺς εὐχαριστοῦμε λοιπὸν καὶ γιὰ τὴν ἐχτίμηση καὶ γιατὶ μὲ τὰ τρία τους αὐτὰ γράμματα μᾶς δίνουνε ἀφορμὴ νὰ δώσουμε κάποιες ἐξηγήσεις ποὺ σίγουρα εἶναι ἀπαραίτητες καὶ ποὺ θὰ σταθοῦνε σὰν συμπλήρωμα σημαντικὸ τῆς ἐργασίας ποὺ ἔχει γίνει ὡς αὐτὴ τὴ στιγμή.

Τὰ τρία γράμματα προέρχονται ἀπὸ τρεῖς ἀνθρώπους διαφορετικοὺς ποὺ ὁ καθένας ἀπ' αὐτοὺς σκέπτεται ἀλλοιώτικα καὶ ζητάει διαφορετικὰ πράματα.

Ὁ πρῶτος μᾶς γράφει : «Δὲν νομίζετε πὼς ἡ ὕλη σας θἄταν ἀκόμη πιὸ ἐνδιαφέρουσα ἂν εὑρύνατε τὸν κύκλο τῶν φιλοσοφικῶν καὶ κοινωνιολογικῶν ἐρευνῶν καὶ ἔξω τῆς Ἑλλάδος καὶ ἂν οἱ συνεργᾶται σας ἄφιναν ὀλίγον τὰ ἑλληνικὰ προβλήματα γιὰ νὰ μᾶς παρουσιάσουν καὶ νὰ μᾶς ἐξηγήσουν τὰ μεγάλα κοινωνιολογικὰ ρεύματα καὶ μερικοὺς μεγάλους ξένους φιλοσόφους καὶ ποιητάς ; Μιὰ μελέτη λ.χ. διὰ τὸν μέγαν Φρόϋντ δὲν νομίζετε ὅτι θὰ εἶναι καὶ ἀπαραίτητη καὶ ἐπίκαιρη ;...» Ὁ δεύτερος μᾶς λέει : «Ἡ δριμύτητα μερικῶν ἐπικρίσεων τοῦ περιοδικοῦ ἀφίνει στὸν ἀναγνώστη τὴν ἐντύπωση πὼς ἡ κρίση σας δὲν εἶναι ἀπαλλαγμένη μιᾶς ὑπερβολῆς ποὺ ὠθεῖ τὰ πράγματα στὰ ἄκρα».

Καὶ τέλος ὁ τρίτος προσθέτει : «Σᾶς διαβάζω γιατὶ δὲν μπορῶ νὰ σᾶς ἀγνοῶ. Μὰ ὅσο κι' ἂν ἔψαξα, δὲν βρῆκα τὴ θέση τοῦ περιοδικοῦ σας. Γιατὶ δὲν ξεκαθαρίζετε ἂν εἶστε δεξιοὶ γιὰ ἀριστεροί ;»

Ὁ πρῶτος θίγει τὸ πρόβλημα τῆς ὕλης, ὁ δεύτερος τῆς ταχτικῆς κι' ὁ τρίτος τῆς κατεύθυνσης ποὺ αὐτὸς ὀνομάζει θέση. Θἀπαντήσουμε καὶ στοὺς τρεῖς ὅσο μποροῦμε σαφέστερα κι' ἐλπίζουμε πὼς οἱ ἐξηγήσεις μας θὰ τοὺς κάμουν νὰ δοῦν ὅσα μιὰ στρεβλὴ πνευματικὴ παράδοση ἔχει συγχίσει στὸν τόπο μας, θὰ τοὺς κάμουν νὰ νοιώσουν τὴν προσπάθειά μας καὶ θὰ σηκώσουν ὅλους τοὺς φραγμοὺς ποὺ ἔχει σπείρει στὸν πνευματικὸ δρόμο τῶν ἀνθρώπων ἡ ἀνειλικρίνεια ὅσων θέλησαν νὰ θεωροῦνται πνευματικοὶ ἡγέτες τῆς πατρίδας μας.

Τὸ πρόβλημα τῆς ὕλης εἶναι πρόβλημα βασικὸ γιατὶ συνδέεται μὲ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ θὰ δημιουργήσουν αὐτὴ τὴν ὕλη. Οἱ ἄνθρωποι ποὺ γράφουν στὴν Ἑλλάδα εἶναι πολλοί. Μποροῦμε νὰ ποῦμε πὼς ὅσοι Ἕλληνες δὲν εἶναι ἀναλφάβητοι εἶναι λόγιοι—ὁ καθένας μὲ τὸν τρόπο του καὶ μὲ τὴν ἠθική του—καὶ γράφουν ἐλεύθερα καὶ ἀνεξέλεγκτα τοὺς στοχασμούς τους μιὰ καὶ τὸ δικαίωμα τοῦτο τὸ προστατεύει τὸ σύνταγμα τῆς χώρας.

Ὡς τὰ σήμερα γιὰ τοὺς πνευματικοὺς ἀνθρώπους στὴν Ἑλλάδα περιοδικὸ ἐσήμαινε ἀκατανόμαστο δοχεῖο ποὺ μέσα του στοιβάζονταν ὅλες οἱ σοφίες τῶν λογίων μας.

Καὶ τὸ λέωμε ἀκατανόμαστο τὸ δοχεῖο τοῦτο γιατὶ κανένα ἄλλο δοχεῖο δὲν πιστεύουμε νὰ ὑπάρχει στὸν κόσμο ποὺ νὰ φιλοξένησε τόσα διαφορετικά, ἀλληλοσυγκρουόμενα κι' ἀσήμαντα πράματα ὅσο ἕνα νεοελληνικὸ φιλολογικὸ περιοδικό. Ὅσοι θέλησαν νὰ βγάλουν περιοδικὸ δὲν ἀνησύχησαν ποτὲς γιὰ τὴν ὕλη, γιατὶ ἦταν βέβαιοι πὼς ἡ ὕλη, χίλιων λογιῶν ὕλη, ὑπῆρχε ἕτοιμη γιὰ χρόνια νὰ τροφοδοτεῖ σελίδες, ὅπως ὑπῆρχε καὶ ἡ διάθεση γιὰ παραγωγή, τέτοιας ὕλης. «Τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα» ἀπὸ τὴν πρώτη τους ἐμφάνιση ἀντιμετώπισαν πρόβλημα ὕλης ὅπως ἐξακολουθοῦν ν' ἀντιμετωπίζουν καὶ θ' ἀντιμετωπίζουν γιὰ καιρό. Δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει νὰ ὑπάρχει χειρόγραφο ἀλλὰ καὶ ὁ ἄνθρωπος ποὺ τὄγραψε. Καὶ πληροφοροῦμε τὸν ἐπιστολογράφο μας πὼς ἐπειδὴ τὸν σεβόμαστε γιὰ τοῦτο δὲν ἀφήσαμε τοὺς διάφορους νεανίσκους νὰ παίρνουν δυὸ τρία ξένα βιβλία ν' ἀραδιάζουν ἀχώνευτες γνῶμες μερικῶν ξένων γιὰ ἄλλους, νὰ πασπαλίζουν τὸ ὅλο κατασκεύασμα μὲ κάμποσες κούφιες λέξεις κι' ὕστερα νὰ τὸ σερβίρουν γιὰ μελέτη περὶ τοῦ Φρόϋντ, ἢ τοῦ Κλωντέλ, ἢ τοῦ Βαλερὺ ἢ μπορεῖ καὶ περὶ τοῦ Κάντ.

Τέτοια προχειρολογήματα θολώνουν τὰ νερὰ καὶ δὲν πετυχαίνουν τὸ ξεκαθάρισμα τῶν ἀξιῶν ποὺ πρέπει νὰ γυρεύει κανείς. Τέτοιες ἐργασίες εἶναι εὔκολες γιατὶ δὲν προϋποθέτουν παρὰ στοιχειώδη μεταφραστικὴ ἱκανότητα. Τὸ σωστὸ ὅμως εἶναι ἐκεῖνος ποὺ γράφει γιὰ ἕναν ξένο μεγάλο νὰ δίνει ὅλες τὶς ἐγγυήσεις πὼς εἶναι ὥριμος ἄνθρωπος, καὶ ἔχει δυνατὰ ἀτομικὰ πνευματικὰ κριτήρια, πὼς ἔχει τὴ δύναμη ν' ἀφομοιώνει τὴν ξένη σοφία γιὰ νὰ μπορεῖ ὕστερ' ἀπ' αὐτὰ νὰ μᾶς παρουσιάσει ἕναν μεγάλο φιλόσοφο ἢ ἕναν μεγάλο ποιητή. Ἀκόμη θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἄνθρωπος ποὺ ἔχει νοιώσει τὴν πνευματικὴ πραγματικότητα τοῦ τόπου του καὶ αὐτὴ γιὰ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλο λόγο νὰ τὸν ἔκαμε νὰ θαυμάσει ἕναν μεγάλον ἢ νὰ ζητήσει τὴ λύτρωση μέσα στὸ ἔργο του καὶ γενικὰ νὰ φανεῖ πὼς ὁ Ἕλληνας ὑψώθηκε ὡς τὸν ξένο μὲ τὰ δικά του ποδάρια κι' ὄχι μὲ τὰ ξένα ξυλοπόδαρα. Γιατὶ ὅταν συμβαίνει τὸ τελευταῖο, ὅταν ἐκεῖνος ποὺ γράφει γιὰ ἕναν ξένο δὲν ἔχει ἀνειμετωπίσει πρῶτα τὴ δική του πνευματικὴ πραγματικότητα, ὅταν αὐτὸς εἶναι ὀργιὲς κατώτερος ἀπὸ τὴν φυσιογνωμία ποὺ θέλει νὰ παρουσιάσει, τότες μπορεῖ νὰ γεμίζει ὁ χῶρος ἑνὸς περιοδικοῦ, κανένας ὅμως δὲν βγαίνει ὠφελημένος. Ἡ παρεξήγηση τότες καθιερώνεται καὶ μονάχα δίνεται εὐκαιρία νὰ φανεῖ ὁ πνευματικὸς νεοπλουτισμὸς κάποιων παιδιῶν ποὺ μοιάζουν μὲ τὶς νεόπλουτες κυρίες ποὺ γίνονται κωμικὲς μὲ τὸ νὰ θέλουν νὰ στολίσουν τὴν κουβέντα τους μὲ ἀχώνευτες γαλλικὲς λέξεις καὶ πετοῦν τὸ φτωχὸ μὰ καθαρότους χτὲς γιὰ νὰ γίνουν κωμικοὶ τύποι σ' ἕνα θολωμένο σήμερα. Γιατὶ γιὰ ὅσους θέλουν νὰ βλέπουν στὸ βάθος τὸ κάθε πρᾶμα, εἶναι κωμικὸ νὰ γράψει ἕνας νέος μελέτη γιὰ τὸν Ἅγιο Φραγκῖσκο τῆς Ἀσίζης λ. χ., νὰ θέλει νὰ μᾶς παρουσιάσει μιὰ μεγάλη ξένη θρησκευτικὴ φυσιογνωμία, ἐνῶ εἶναι γνωστὸ πὼς ὁ νέος αὐτὸς δὲν ἔχει καμιὰ θρησκευτικὴ ἀνησυχία καὶ ποτὲς δὲν τὸν ἀπασχόλησαν οἱ μικρὲς ἔστω θρησκευτικὲς μορφὲς τῆς πατρίδας του, ποὺ καὶ πιὸ πρόχειρες τὶς εἶχε καὶ πιὸ πλούσια καὶ εὔκολα τὰ στοιχεῖα νὰ τὶς γνωρίσει. Γιὰ νὰ γίνει ὅμως τοῦτο χρειάζεται κόπος, ἐνῶ γιὰ τὸ ἄλλο δὲν ἔχει παρὰ νὰ πάρει ἀπὸ τὸ τελευταῖο ταχυδρομεῖο τὸ σχετικὸ βιβλίο τοῦ κ. Chesterson, νὰ τὸ λεηλατήσει καὶ νὰ παρουσιάσει μιὰ μελέτη. Γίνεται ἀμέσως ὁ ἄνθρωπος ποὺ κατέχει τὴν ξένη σοφία, ποὺ δογματίζει στὸ καφενεῖο, καὶ ποὺ ἐν ὀνόματι τῆς μελέτης αὐτῆς, ἂν δὲν ζητάει θέση ἀμέσως στὴν ἀκαδημία, ζητάει ὅμως σίγουρα στὶς καρδιὲς ὅλων τῶν γυναικῶν. Τέλος γίνεται ὁ νεοέλληνας λόγιος ποὺ δὲν παίρνει πιὰ ἀπὸ κουβέντες. Ὁ ἀναγνώστης μας λοιπὸν θὰ καταλάβει ποιοὶ σοβαροὶ λόγοι μᾶς κάνουν ἐπιφυλακτικοὺς μπροστὰ σὲ τέτοια κατάσταση, ποὺ λίγη ἔρευνα στὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα σίγουρα θὰ τὴν ἐπικυρώσει. Καὶ μήν τοῦ φανεῖ παράξενο ἂν δεῖ τὸν ἴδιο λόγιο νὰ τοῦ μιλήσει μὲ θαυμασμὸ καὶ γιὰ τὸν Κραπότκιν καὶ γιὰ τὸν Ἅγιο Φραγκῖσκο. Ὁ πνευματικὸς σαλτιμπαγκισμὸς ὑπὸ τὴν μορφὴ τῆς «ἐξέλιξης» ἢ τοῦ «συγχρονισμοῦ» εἶναι τὸ φυσικὸ καὶ μοιραῖο ἐπακόλουθο μιᾶς παρόμοιας ταχτικῆς.

Ἐνάντια στὴν κατάσταση αὐτὴ τὸ μόνο σωστὸ ποὺ ἔχει νὰ κάμει κανεὶς εἶναι νὰ ξεκαθαρίσει τὸ ἔδαφος ἀπὸ τὶς ὕποπτες αὐτὲς πνευματικὲς μεγαλειότητες καὶ νὰ δώσει ἐργασίες καμωμένες ἀπὸ ὥριμους ἀνθρώπους, θετικοὺς καὶ ἁπλούς, σχετικὲς πάντα μὲ τὴν πραγματικότητα τοῦ τόπου μας. Γιατὶ ὅταν τὸ σπίτι μας καίγεται, εἶναι παραφροσύνη νὰ ἀσχολούμαστε μὲ τὰ παλάτια τῶν ἄλλων δίχως τίποτα νὰ κάνουμε γιὰ τοῦτο τὸ σπίτι. Μὲ τοῦτο δὲν ἀποκλείει βέβαια κανεὶς τὴν ξένη σοφία οὔτε παραγνωρίρει τὴ σημασία της, ἀλλὰ τὴν παίρνει ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν πηγὴ δίνοντας στὸν ἀναγνώστη μιὰ μετάφραση εὐσυνείδητη ξένων ἔργων φαντασίας ἢ σκέψης πάντα διαλεγμένων καὶ πάντα σχετικῶν μὲ τοὺς σκοποὺς ποὺ ἐπιδιώκει ἕνα πνευματικὸ ὄργανο. Τίποτα δὲν ἀποκλείεται ὅταν τοῦτο γίνεται ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο ποὺ ἔχει τὴ δύναμη νὰ τὸ κάνει. Ὅταν ὅμως δὲν ὑπάρχει αὐτὸς ἡ ἀντικατάστασή του μὲ προχειρολόγους εἶναι ἀσέβεια πρὸς τὸν ἀναγνώστη καὶ βαριὰ εὐθύνη γιὰ ὅσους ἔχουν συ-

νείδηση τοῦ τί θὰ πεῖ διανοούμενος σὲ μιὰ χώρα.

Ἀπὸ τὰ παραπάνω βγαίνει καὶ ἡ δικαιολογία τῆς ταχτικῆς μας, βγαίνει ἡ ἀπάντηση στὸν δεύτερο ἐπιστολογράφο μας. Ἴσως ὁ θυμὸς νὰ εἶναι ἁμάρτημα, ἀλλὰ ἡ ἀγανάχτηση γιὰ τοὺς ἐμπόρους τοῦ πνεύματος ποὺ μὲ τὴ στάση τους καὶ τὰ καμώματά τους βεβηλώνουν, θολώνουν, διαφθείρουν τὴν πνευματικὴ ζωὴ τοῦ τόπου μας εἶναι φυσική. Γιατὶ ὅταν κανεὶς ζητάει ἠθικὴ τάξη καὶ στὴν πολιτικὴ ἀκόμη ζωὴ ἑνὸς τόπου, πῶς μπορεῖ νὰ μὴν ἀγαναχτεῖ καὶ νὰ μὴ μαστιγώνει ὅσους καθιερώνουν τὸν πολιτικαντισμὸ στὴν πνευματική μας ζωή, κι' ὅσους μὲ ψεύτικα ἔργα καὶ δικολαβικὲς δικαιολογίες παραπλανοῦνε τὴ νεότητα τοῦ τόπου γιὰ νὰ δημιουργοῦν κόμμα καὶ νὰ ἱκανοποιοῦν συμφέροντα. Πρέπει νἄχει νερὸ κι' ὄχι αἷμα στὶς φλέβες του κανεὶς γιὰ νὰ μὴν ἀγαναχτεῖ παρὰ νὰ μένει ἀδιάφορος ἀντικύρζοντας παρόμοιο τέλμα. Ὁ ἀναγνώστης ποὺ κρίνει τὴν ἀγανάχτησή μας δὲν θὰ εἶχε τὸν καιρὸ νὰ μελετήσει τὴν κατάσταση ποὺ παραπάνω καὶ ἄλλοτε τοῦ παρουσιάσαμε. Γιατὶ ἂν τὸ εἶχε κάμει, θὰ ἔβλεπε πῶς κάθε ἐπιείκια καταντᾶ ἔγκλημα ποὺ στρέφεται κατὰ τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς, ποὺ εἶχε πάρει ἕναν κατήφορο ἐπικίνδυνο. Ὕστερα ἂν ἡ ἀγανάχτηση κρίνεται, πῶς πρέπει νὰ κριθεῖ ὁ δικολαβισμός, ὁ πολιτικαντισμός, ἡ παραπλάνηση, ἡ ψευτιά; Ἐδῶ θὰ ἔπρεπε νὰ ἀπαντήσει ὁ ἴδιος ὁ ἀναγνώστης μας ἀφοῦ, ἀνεπηρέαστος πιά, ρωτήσει τὴν καθαρὴ ἀντρίκια συνείδησή του.

Ὅσο γιὰ τὴ θέση μας ἢ τὴν κατεύθυνσή μας γιὰ τὴν ὁποία ἐνδιαφέρεται ὁ τρίτος ἐπιστολογράφος μας τοῦ ξαναλέμε ὅσα ἔχουμε πεῖ κι' ἄλλοτε ἀλλοῦ [1]. Οἱ χωρισμοὶ αὐτοὶ σὲ δεξιοὺς κι' ἀριστεροὺς μπορεῖ νἄχουνε κάποια σχετικὴ θέση στὴν πολιτικὴ μὰ δὲν ἔχουνε καμιὰ στὴν πνευματικὴ ζωή. Ζητᾶμε ἀνθρώπους ὁλοκληρωμένους, ἀνθρώπους ποὺ ζοῦνε τὴ ζωή τους καὶ τὰ προβλήματά τους, ἀνθρώπους ποὺ μὲ τὸ ἔργο τους δημιουργοῦνε τὸν πολιτισμό. Κι' ὁ πολιτισμὸς δὲν εἶναι ταξικὴ ἀλλὰ ἀνθρώπινη κατάκτηση. Οἱ χωρισμοὶ αὐτοὶ εἶναι καλοὶ γιὰ ὅσους, ἀνίκανοι νὰ συλλάβουνε τὴ ζωὴ στὸ καθολικό της νόημα, τὴν κομματιάζουν καὶ πολιτεύονται ζητήματα ποὺ δὲν ἐπιδέχονται πολιτικὴ ἐκμετάλλεψη. Γιατὶ θὰ ρωτήσουμε καὶ πάλι τὸν ἀναγνώστη μας. Ὁ Σαίκσπηρ, ὁ Αἰσχύλος, ὁ ἱερὸς Αὐγουστῖνος καὶ χίλιοι ἄλλοι ἀληθινοὶ δημιουργοὶ τί ἦταν; Δεξιοὶ ἢ ἀριστεροί; Κι' ἂν θελήσει κι' αὐτὸς πρόχειρα σὰν κάποιον κοινωνιολόγο μας νὰ πεῖ πῶς ὁ Αἰσχύλος λ. χ. ἦταν μεγαλοκοτὸς τῆς ἐποχῆς του, θὰ τὸν ρωτήσουμε: Ποιό, τὸ πραχτικὸ ἀποτέλεσμα τοῦ χαρακτηρισμοῦ τούτου; Μήπως γι' αὐτὸ ὁ Αἰσχύλος ἔζησε δυόμισι χιλιάδες χρόνια στὶς συνειδήσεις τῶν ἀνθρώπων, ἐνῶ εἶναι ζήτημα ἂν ὁ κύριος ποὺ ἔκαμε τὸ χαρακτηρισμὸ θὰ ζήσει ἔστω καὶ δυόμισυ μέρες στὴ συνείδηση τῶν συγγενῶν καὶ τῶν φίλων του; Ὁ τρίτος ἐπιστολογράφος λοιπὸν ἂς ζητάει ὁλοκληρωμένους ἀνθρώπους καὶ γερὰ ἔργα καὶ τὶς κατατάξεις καὶ τοὺς χωρισμοὺς ἂς τοὺς ἀφίσει σὲ ὅσους δὲν ἔχουν τίποτε σοβαρότερο νὰ κάμουν. Εἶναι πάντα καὶ τοῦτο μιὰ δικαιολογία τοῦ τίτλου τῶν διανοουμένων ἢ τῶν κοινωνιολόγων. Μὰ τὸν συμβουλεύουμε νὰ μὴν τὴ ζηλέψει καὶ τόσο.

1) Πρβλ. Κ. Μπαστιᾶ: «Ἐθνισμὸς καὶ διεθνιστικὸς ταξισμὸς» μελέτη δημοσιευμένη στὴν «Ἔρευνα» τῆς Ἀλεξάνδρειας.

AVANDA COOMARASWAMY

Ο ΝΙΤΣΕ ΚΟΙΤΑΓΜΕΝΟΣ ΚΟΣΜΟΠΟΛΙΤΙΚΑ

Ἀπὸ τὸ βιβλίο του «ὁ Χορὸς τοῦ Σίβα»

Ὁ Νίτσε δὲν ἦταν βέβαια φιλόσοφος μὲ τὴν αὐστηρὴ σημασία ποὺχει αὐτὴ ἡ λέξη. Εἶναι ἅμα τὸ ἐξετάσει κανεὶς καλὰ τὸ πρᾶγμα, ποιητής, κοινωνιολόγος καὶ πάνω ἀπὸ ὅλα μυστικιστής. Κρατᾶ κατ' εὐθεῖαν ἀπὸ τὴν γραμμὴ τῶν εὐρωπαίων μυστικιστῶν· καί, μολονότι λιγότερο βαθειὰ ἡ φωνή του, εἶναι ἡ ἴδια μὲ τοῦ Μπλαΐκ καὶ τοῦ Χουΐτμαν. Θὰ μποροῦσε νὰ πεῖ κανεὶς πῶς αὐτοὶ οἱ τρεῖς ἄνθρωποι ἔχουν ἐκφράσει τὴν θρησκεία τῆς σημερινῆς Εὐρώπης: τὴν θρησκεία τοῦ ἰδεαλιστικοῦ ἀτομισμοῦ. Καὶ ἅμα κανεὶς καλοσυλλογιστεῖ πῶς ἡ πρωτοτυπία τοῦ Νίτσε δὲν εἶναι ὅτι ἐπαρουσίασε καμιὰ καινούργια θεωρία, ἀκατανόητη καὶ τερατώδικη, παρὰ ὅτι ἐζήτησε νὰ ἀναστήσει μὲ ποιητικὸ τρόπο μιὰ παλιὰ φιλοσοφικὴ ἄποψη, θὰ βρεῖ ἴσως πῶς δὲν εἶναι τόση ἀνάγκη νὰ χάσει κανεὶς τὸν καιρό του γιὰ νὰ πολεμήσει ἰδέες ποὺ οὐδέποτε ὑποστήριξε ἐκεῖνος.

Εἶναι ἀλήθεια πῶς στὸ ἔργο του βρίσκουμε κάποια βιαιότητα καὶ κάποια ὑπερβολή· μὰ πρέπει νὰ συλλογιστεῖ κανεὶς πῶς τὸ ἔργο αὐτὸ εἶναι, ἀπ' αὐτὴν τὴν φύση του, μιὰ διαμαρτυρία γεμάτη πάθος ἐναντίον στὶς ψεύτικες ἀξίες, τὴν φαρισαΐκη ἀρετὴ καὶ τὸν σνομπισμό· καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι ἐγέννησε τόση ἀγανάχτηση ἐναντίον του δείχνει πῶς ὁ Νίτσε κατόρθωσε νὰ γίνει ἀληθινὸς προφήτης: ἡ πέτρα ποὺ ἀπορρίχνεται ἀπὸ τοὺς χτιστάδες.... Μακάριοι εἶστε ἐσεῖς ποὺ σᾶς ὀνειδίζουν οἱ ἄνθρωποι! Ἡ θαυμαστὴ διδασκαλία του γιὰ τὸν Ὑπεράνθρωπο—ποὺ μοιάζει τόσο πολὺ μὲ τὴν κινέζικη θεωρία γιὰ τὸν ἀνώτερον ἄνθρωπο, καὶ τὸν Mahâ Purusha, τὸν Bodhisattva καὶ τὸν Jîvan Mukta τῶν Ἰνδῶν—ἔχει ἐντελῶς ἐξαιρετικὴ σπουδαιότητα.

Ἀπὸ τὰ πολλὰ κύρια σημάδια ποὺ χαρακτηρίζουν τὸν μυστικισμό, πρέπει νὰ ἀναφέρουμε τὸ ἀκατάπαυτο αἴσθημα γιὰ τὸ ἑνιαῖο καὶ τὴν ἀλληλοεξάρτηση ποὺ ὑπάρχει σὲ κάθε ζωή, καὶ γιὰ τὴν ἀμοιβαία διείσδυση τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ὕλης—ὅλωσδιόλου ἀντίθετο πρὸς τὸν Πουριτανισμό, ποὺ ξεχωρίζει τὸ ἱερὸ ἀπὸ τὸ βέβηλο,—καὶ ἀκόμα τὸ αἴσθημα ποὺ ἔχει κανεὶς πῶς παντοῦ βρίσκεται σὲ δικό του μέρος καὶ ὄχι σὲ ξένο—τόσο διαφορετικὸ ἀπὸ κεῖνο ποὺ ἀνατρέφουν ὅσες θρησκεῖες παραδέχονται ἀμοιβὴ καὶ τιμωρία· οἱ ὁποῖες μᾶς μιλοῦνε γιὰ μελλούμενον παράδεισο καὶ μελούμενη κόλαση καὶ δίνουν ἀπόλυτη καὶ αἰώνια ἀξία στὸ καλὸ καὶ στὸ κακό. «Ὅλα εἶναι δεμένα τὸ ἕνα μὲ τἄλλο,» λέει ὁ Νίτσε, «πλεγμένα μεταξύ τους, ἐρωτευμένα»—«Σᾶς ἐξορκίζω, ἀδερφοί μου, μείνετε πιστοὶ πρὸς τὴν γῆ, καὶ μὴν πιστεύετε ἐκείνους ποὺ σᾶς μιλοῦν γιὰ ὑπερκόσμιες ἐλπίδες»—«Γιὰ μένα, πῶς θὰ μποροῦσε νὰ ὑπάρχει τὸ ἔ ξ ω ἀπὸ μ έ σ α; ἔ ξ ω δὲν ὑπάρχει τὸ ἔ ξ ω ἀπὸ μ έ σ α; ἔ ξ ω δὲν ὑπάρχει»—«Κάθε στιγμὴ ἀρχίζει τὸ ὑπάρχω, γύρω ἀπὸ τὸ κάθε ἐ δ ῶ γυρίζει ἡ σφαίρα ποὺ λέγεται ἐ κ ε ῖ. Τὸ κέντρο βρίσκεται παντοῦ»—«Ἡ γένεση πρέπει νὰ εἶναι κάθε στιγμὴ δικαιολογημένη .. Τὸ τώρα δὲν πρέπει σὲ καμιὰ περίσταση νὰ ἔχει τὴν δικαιολογία του σὲ κεῖνο ποὺ θὰ γίνει, καὶ οὔτε τὰ ὅσα ἔγιναν πρέπει νὰ βρίσκουν τὴν δικαιολογία τους στὰ τωρινά». Ὅλα αὐτὰ τὰ λόγια εἶναι αὐτόματα γεννήματα ἑνὸς χαρακτηριστικοῦ μυστικισμοῦ ἢ λογικὰ ἀκολουθήματα τοῦ μονισμοῦ, καὶ παρουσιάζουν στενὴ ὁμοιότητα μὲ τὸν βραχμανικὸ κανόνα «αὐτὸ εἶσαι ἐσύ».

Ἡ διδασκαλία γιὰ τὸν Ὑπεράνθρωπο ποὺ ἡ ἀρετή του στέκεται «πέρα ἀπὸ τὸ καλὸ καὶ ἀπὸ τὸ κακὸ» καὶ ποὺ εἶναι μαζὶ ἀνθός, ὁ-

δηγὸς καὶ σωτήρας τῶν ἀνθρώπων, ἔχει φανερωθεῖ κατ᾽ ἐπανάληψη μέσα στὴν ἱστορία τοῦ κόσμου. Ἕνα σωρὸ ὀνόματα γι᾽ αὐτὸ τὸ ἰδανικὸ ἔχει ἡ ἰνδικὴ φιλολογία. Ἰδοὺ ὁ Ἄ ρ ὰ τ (ὁ μυημένος), ὁ Βούδδας (ὁ φωτισμένος), ὁ J i n a (ὁ καταχτητής), ὁ Tithakara (ἐκεῖνος ποὺ βρῆκε τὸν δρόμο), ὁ Bodhisattva (ἡ ἐνσάρκωση τῆς ἀγαθοδότρας ἀρετῆς) καὶ πρὸ πάντων ὁ Ivan-Mucta (ὁ λυτρωμένος σ᾽ αὐτὴ τὴν ζωή) ποὺ οἱ πράξεις του δὲν εἶναι πιὰ οὔτε καλὲς οὔτε κακές,παρὰ βγαίνουν φυσικὰ ἀπὸ τὸ λυτρωμένο του εἶναι.

Ἄς δοῦμε τὶ λέει ὁ ἴδιος ὁ Νίτσε γιὰ τὸν Ὑπεράνθρωπο. «Ὅλο καὶ πιὸ ψηλὰ πάντα ὁ δρόμος μας τραβᾶ, ἀπὸ γένη σὲ ἀνώτερα γένη. Μοῦ κάνει ὅμως φρίκη τὸ ἐκφυλιστικὸ νόημα ποὺ λέει: Τὸ πᾶν γιὰ μένα!» Μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς ὅτι αὐτὰ τὰ λόγια εἶναι ἐγωϊστικὴ διδασκαλία; Τὴν ἴδια κατηγορία μπορεῖ κανεὶς τότε νὰ πεῖ καὶ γιὰ τὴν Οὐπανισάδ, ὅταν κηρύχνει πὼς ὅλα τὰ πράγματα μᾶς εἶναι ἀγαπητὰ ἀπὸ ἀγάπη πρὸς τὸ Ἐγώ. Ὁ μονιστὴς δὲν γνωρίζει πραγματικὲς διαφορὲς ἀνάμεσα τοῦ ἐγωϊσμοῦ καὶ τοῦ ὄχι ἐγωϊσμοῦ· γιατὶ ὅλα τὰ συμφέροντα εἶναι στὴν οὐσία τους ἕνα πρᾶγμα. Δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ ὑ π η ρ ε τ ή σ ε ι τὴ ζωὴ καλύτερα παρὰ κάνοντας νὰ ἐκδηλωθεῖ τὸ Ἐγώ του. Τὸ μοναδικὸ καὶ ὑπέρτατο χρέος κάθε ἀνθρώπου εἶναι νὰ γίνει ἐκεῖνο ποὺ πράγματι εἶναι (Α ὐ τ ὸ εἶσαι ἐσύ). Αὐτὸς ὁ ἰδεαλιστικὸς ἀτομισμὸς καὶ αὐτὴ ἡ διδασκαλία τῆς ἐσωτερικῆς ἁρμονίας ἔχουν ἐφαρμογὴ σὲ ὅλα τὰ πεδία τῆς ζωῆς· γιατὶ τὴν σωτηρία μας δὲν τὴν ἀποχτοῦμε μὲ κεῖνα ποὺ κάνουμε, παρὰ μονάχα μὲ κεῖνο ποὺ εἴμαστε.

«Ἀναγκάζετε,» λέει, «ὅλα τὰ πράγματα νὰ ρέουν πρὸς ἐσᾶς καὶ νὰ εἰσδύουν σὲ σᾶς, σὲ τρόπο ποὺ νὰ ἀναβρύζουν πάλι ἀπὸ σᾶς, σὰν δῶρα ποὺ τὰ χαρίζει ἡ ἀγάπη σας. Πράγματι, πρέπει νὰ κάνει δικές της ὅλες τὶς ἀξίες, αὐτὴ ἡ ἀγάπη ποὺ χαρίζει· μὰ αὐτὸν τὸν ἐγωϊσμὸ τὸν ὀνομάζω γερὸν καὶ ἅγιον.... Ὑπάρχει ὅμως κι᾽ ἕνας ἄλλος ἐγωϊσμός, ἕνα πολὺ φτωχὸ καὶ πεινασμένο εἶδος ἐγωϊσμὸς ποὺ θέλει μόνο νὰ παίρνει πάντοτε· μὲ τὸ μάτι τοῦ κλέφτη κοιτάζει τὸ κάθε τὶ ποὺ γυαλίζει· μὲ τὴν ἁρπαχτικὴ ἐπιθυμία τοῦ πεινασμένου ἀναμετρᾶ ἐκεῖνον ποὺ ἔχει πολλά· καὶ ὁλόενα φέρνει βόλτα γύρω ἀπὸ τὸ τραπέζι τοῦ χαριστῆ». Εἶναι αὐτὸς ποὺ δημιουργεῖ τὴν λεγόμενη ἀποθέωση τοῦ «Ξανθοῦ χτήνους», ποὺ φωνάζει, «καλύτερα κανεὶς νὰ χαθεῖ παρὰ νὰ φοβᾶται καὶ νὰ μισεῖ! Πολὺ καλύτερα κανεὶς νὰ χαθεῖ παρὰ νὰ τὸν φοβοῦται καὶ νὰ τὸν μισοῦν!».

Ὁ Νίτσε βέβαια αἰσθάνεται περιφρόνηση γιὰ τὸν οἶχτο, δηλαδὴ γιὰ τὴν εὐαισθησία ἐκείνου ποὺ πονεῖ γιὰ ὅσα ὑποφέρει αὐτὸς καὶ γιὰ ὅσα ὑποφέρουν οἱ ἄλλοι. Φυσικά, ἡ ζωὴ εἶναι σκληρή: γιὰ τὸν ἀνώτερο ἄνθρωπο πρέπει νὰ εἶναι ἀπὸ θέλησή του πάντα σκληρότερη. «Οἱ πόνοι μου καὶ οἱ πόνοι τῶν ὁμοίων μου, τὶ μ᾽ ἐνδιαφέρουν ἐμένα!»—«Μοῦ λέτε πὼς ἡ Ζ ω ὴ εἶναι β α ρ ιὰ γ ι ὰ τ ὸ ν ἄ ν θ ρ ω π ο! Μὰ τὶ θἄταν ἐκεῖνο ποὺ θὰ σᾶς ἔκανε ἀλλιῶς νὰ περηφανεύεστε τὸ πρωΐ καὶ νὰ ὑποτάζεστε στὴν μοῖρα σας τὸ βράδι;» Ἰδοὺ λόγια ποὺ βρίσκονται μίλια μακριὰ ἀπὸ τὸ «ὅσο μπορεῖ περισσότερη εὐτυχία γιὰ ὅσο μπορεῖ περισσότερους ἀνθρώπους» ποὺ θέλουν νὰ ἔχουν γιὰ σκοπό τους οἱ δημοκρατίες τοῦ δυτικοῦ κόσμου.

Δὲν μοῦ φαίνεται πὼς εἶναι ἀνάγκη νὰ μιλήσω γιὰ κείνους ποὺ βάζουν τὸν φιλόσοφο ποιητὴ καὶ μυστικιστή μας στὸ πλάϊ τῶν διαφόρων Τράϊσκε καὶ Κράμπ, καὶ ποὺ θέλουν νὰ τὸν παραστήσουν πὼς εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς πρώτους ποὺ ἔριξε τὸν σπόρο γιὰ ἕναν «ε ὐ ρ ω π α ι ο - ν ι σ τ ε ϊ κ ὸ πόλεμο.» Θὰ μποροῦσαμε εὔκολα νὰποδείξουμε, παίρνοντας κομμάτια ἀπὸ τὸ ἔργο του, πόση περιφρόνηση εἶχε γιὰ τὴν μετριότητα τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Ἀγγλίας· ὅτι ἐπίστευε πὼς ἡ Γαλλία ἦταν ἀκόμα «τὸ καταφύγιο τοῦ πιὸ πνευματικοῦ καὶ πιὸ ραφιναρισμένου πολιτισμοῦ τῆς Εὐρώπης»· καὶ ὅτι ἔβαζε τὸ γαλλικὸ π ν ε ῦ μ α ἀπέναντι στὴν «δική μας ἀγγλοσαξωνικὴ ἀρρώστια τοῦ γούστου.» Προτιμοῦμε ὅμως καλύτερα νὰ δείξουμε πὼς εἶχε καταλάβει τὴν θεμελιακὴ ἑνότητα τῆς Εὐρώπης—ποῦναι ἑνότητα στὰ ὅσα ὑποφέρουμε, τώρα—μὰ ποὺ ἦταν τότε, ὅπως καὶ τώρα, ἑνότητα στὴν κίνηση γενικά, στὴν ὁποία μπροστὰ τὰ σημερινὰ μίση φαίνονται σὰν ἁπλὸ ἐπεισόδιο· καὶ πόσο λίγο ἐσυνδύαζε τὸν πατριωτισμὸ μὲ τὸ ἀνθρώπινο μεγαλεῖο:

«Ἐξαιτίας ἀπὸ τὴν νοσηρὴ διαίρεση ποὺ ἡ τρέλα τοῦ ἐθνικισμοῦ ἔχει βάλει καὶ βάζει ἀκόμα, ἀνάμεσα στὰ ἔθνη τῆς Εὐρώπης·

ἐξαιτίας ἐπίσης ἀπὸ τοὺς πολιτικούς μὲ τὴν κοντὴ θωριὰ καὶ μὲ τὰ πάρα πολὺ πρόθυμα χέρια, οἱ ὁποῖοι μὲ τὴν βοήθεια αὐτῆς τῆς τρέλας ἔχουν σήμερα τὴν δύναμη στὰ χέρια τους—χωρὶς νὰ ὑποψιάζονται ἴσαμε ποιό σημεῖο αὐτὴ ἡ πολιτικὴ τοῦ χωρισμοῦ ποὺ ἀκολουθοῦν εἶναι μοιραίως μιὰ πολιτικὴ ποὺ γεμίζει τὸ ἀνάμεσα σὲ δυὸ πράξεις τοῦ δράματος διάλειμμα,—ἐξαιτίας ἀπ᾽ ὅλα αὐτὰ καὶ πολλὰ ἄλλα ποὺ δὲν μποροῦν νὰ εἰπωθοῦν σήμερα, δὲν βλέπουν, ἢ παραμορφώνουν κακόπιστα καὶ αὐθαίρετα τὰ ἀναμφισβήτητα σημάδια ποὺ μαρτυροῦν πὼς ἡ Ε ὐ ρ ώ π η θ έ λ ει ν ὰ ἑ ν ω θ εῖ. Ὅλοι οἱ κάπως βαθύτεροι ἄνθρωποι καὶ ὅλα τὰ πλατύτερα πνεύματα ποὺ ἔχει δεῖ τοῦτος ὁ αἰώνας, ἔστρεψαν τὴν μυστηριώδικη ἐργασία τῆς ψυχῆς των πρὸς τοῦτον τὸν μοναδικὸ σκοπό: νὰ χαράξουν τὸν δρόμο ποὺ ὁδηγεῖ αὐτὴν τὴν καινούργια σ ύ ν θ ε σ η, καὶ νὰ δοκιμάσουν νὰ φτιάξουν τὸν καινούργιο Εὐρωπαῖο ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸν ἑαυτό τους. Μονάχα ὅταν ὑποκρίνονταν ἢ ἐβρίσκονταν στὶς ἀδύνατες στιγμές τους, στὰ γράμματά τους νὰ ποῦμε, τοὺς εἴδαμε νὰ κηρύχνουν τὴν πίστη τους στὶς μ η τ έ ρ ες: π α τ ρ ίδ ες: δὲν ἔκαναν τίποτ᾽ ἄλλο παρὰ νὰ ξεκουράζονται ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό τους, ὅταν τὸ ἔριχναν πιὰ στὸν π α τ ρ ι ω τ ι σ μ ό».

Καὶ πόσο εἶναι ἀληθινὸ αὐτὸ τὸ αἴσθημα γιὰ τὴν εὐρωπαϊκὴ ἑνότητα, ποὺ ἐδῶ καὶ δέκα χρόνια θὰ μποροῦσε νὰ φανεῖ σὰν μία πάραπολὺ τολμηρὴ γενίκευση, ἔχει πιὰ τώρα ἀποδειχτεῖ. Γιατὶ βλέπουμε τὴν Εὐρώπη, τὶ λέω; ὁλόκληρο τὸν κόσμο—καὶ ἀκριβῶς κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, μὲ τὴν μυστηριώδη ἐργασία τῶν μεγάλων της ἀνθρώπων—ὕστερ᾽ ἀπὸ τὴν πολυχρόνια προσπάθειά της πρὸς τὴν ἕνωση, νὰ ἔχει σιμώσει σήμερα γιὰ πρώτη ἴσως φορὰ στὴν ἱστορία τὴν πραγματοποίησή της,σὲ μιὰν ἀπόσταση ποὺ μπορεῖ πιὰ θὰ μετρηθεῖ.

Ἡ Θ έ λ η σ η γ ι ὰ Δ ύ ν α μ η δὲν ἔχει τίποτα κοινὸ μὲ τὴν τυραννία· στέκεται ἀντίθετη στὴν τυραννία ποὺ ἔρχεται ἀπὸ τὴν ἀπολυταρχία, ὅπως καὶ σὲ κείνην ποὺ ἔρχεται ἀπὸ τὶς πλειονοψηφίες. Ἡ Θέληση γιὰ Δύναμη λέει πὼς ἡ ζωή μας δὲν πρέπει νὰ κυβερνιέται ἀπὸ τὰ διάφορα ἐλατήρια τῆς ἡδονῆς καὶ τοῦ πόνου, «τὰ ζευγάρια τῶν ἀντιθέτων αἰσθημάτων», παρὰ πὼς πρέπει νὰ διευθύνεται πρὸς τὸν σκοπό της, δηλαδὴ πρὸς τὴν ἐλευθερία καὶ τὸ αὐθόρμητο τοῦ Jîvan—mukta. Καὶ ὁ σκοπὸς αὐτὸς βρίσκεται πέρα ἀπὸ τὸ καλὸ κι᾽ ἀπὸ τὸ κακό. Ἔτσι ἐπίσης διδάσκει ἡ Bhagavad Gîtâ: ὁ ἡρωϊκὸς ἄνθρωπος πρέπει νὰ εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὸν οἶχτο (açocyân anvaçocas tvam), ἀποφασισμένος γιὰ τὸν ἀγώνα, μὰ χωρὶς προσκόλληση στὸ ἀποτέλεσμα—γιατὶ ὅπως λέει ὁ Χουΐτμαν, «οἱ μάχες χάνονται μὲ τὸ ἴδιο πνεῦμα μὲ τὸ ὁποῖο καὶ κερδίζονται». Ἂν πληγωθεῖ, φωνάζει στοὺς συντρόφους του νὰ προχωρήσουν, ἀντὶ νὰ τοὺς παρακαλέσει νὰ καθίσουν νὰ κλαυτοῦν μαζί του· καὶ δὲν θὰ τοὺς βρίσει φανταζόμενος πὼς αὐτοὶ στὴν θέση του, ἤθελε ἐνεργήσουν διαφορετικά. «Ἡ ἀγάπη σας νὰ εἶναι πιὸ δυνατὴ ἀπὸ τὸν οἶχτο σας»· καὶ ὁ λόγος δὲν εἶναι γιὰ τὴν ἀγάπη τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν ἑαυτό του, κι᾽ οὔτε κἂν γιὰ τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον, κι᾽ οὔτε γιὰ τὸν πατριωτισμό. «Πιὸ ψηλὰ κι᾽ ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ κοντινοῦ σας στέκεται ἡ ἀγάπη πρὸς τὰ μακρυνὰ καὶ μελλούμενα πλάσματα· πιὸ ψηλὰ κι᾽ ἀπὸ τὴν ἀγάπη πρὸς τοὺς ἀνθρώπους στέκεται ἡ ἀγάπη πρὸς τὰ πράγματα καὶ τὰ φαντάσματα...Τ ὸ ν ἴ δ ι ο τ ὸ ν ἑ α υ τ ό μ ο υ δ ίν ω π ρ ο σ φ ο ρ ὰ σ τ ὴ ν ἀ γ ά π η μ ο υ, κ α ὶ τ ὸ ν π λ η σ ί ο ν μ ο υ ὅ π ω ς τ ὸ ν ἑ α υ τ ό μ ο υ: ἔτσι πρέπει νὰ μιλοῦν οἱ δημιουργοί».—«Ἄχ! νἄταν τρόπος νὰ καταλάβετε τὰ λόγια μου;» λέει· «κάνετε πάντα ἐκεῖνο ποὺ θέλετε!—μὰ κοιτᾶχτε πρῶτα νὰ εἶστε ἀπὸ κείνους ποὺ ἔχουν τὴν δύναμη νὰ θέλουν...Ἐκεῖνος ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ ἐξουσιάζει τὸν ἑαυτό του ἔχει χρέος νὰ ὑπακούει». Ἰδοὺ κάτι ποὺ εἶναι πολὺ διαφορετικὸ ἀπὸ τὸ «νὰ κάνει κανεὶς τοῦ κεφαλιοῦ του» ἢ ἀπὸ τὸ «νὰ κάνει κανεὶς ὅ,τι τοῦ ἀρέσει...» Τὸ κηρύχνει καθαρὰ: «Μοῦ κάνει φίκη τὸ ἐκφυλιστικὸ πνεῦμα ποὺ λέει: Τ ὰ π ά ν τ α γ ι ὰ μ έ ν α!»

Ἡ διδασκαλία τοῦ Νίτσε εἶναι κατακάθαρο nishkâma dharma: «Μήπως πολεμῶ κυνηγώντας τὴν ε ὐ τ υ χ ί α; Πολεμῶ γιὰ νὰ ἐπιτελέσω τὸ ἔ ρ γ ο μ ο υ». Καί: «Ὅλοι αὐτοὶ οἱ τρόποι τοῦ σκέπτεσθαι», λέει, «ποὺ μετροῦν τὴν ἀξία τοῦ κάθε πράγματος κατὰ τὴν ἡδονὴ ἢ τὸν πόνον ποὺ μᾶς δίνουν, εἶναι τρόποι ποὺ μοιάζουν στὴν ἐπιφάνεια σὰν λογικοί· εἶναι ἀφέλειες ποὺ ἕνα πλάσμα ποὺ νιώθει μέσα του δημιουργικὴ δύ-

ναμη καὶ εἶναι προικισμένο μὲ τὴν συνείση ση τοῦ καλλιτέχνη θὰ τὶς κοιτάξει μὲ καταφρόνια». Γιατὶ τὸν Ὑπεράνθρωπο δὲν τὸν κυβερνοῦνε τὰ ζευγάρια τῶν ἀντιθέτων. «Κάνε ἐκεῖνο ποὺ θέλεις ἐσύ», αὐτὸ τὸ κήρυγμα δὲν εἶναι οὔτε ἐγωϊστικό, οὔτε ἀλτρουιστικό. Δὲν εἶναι ἐγωϊστικό, γιατὶ ὅταν ὑποχωρεῖς σὲ ὅλα ὅσα σοῦ γυρεύουν οἱ αἰσθήσεις σου, ὅταν γίνεσαι σκλάβος στὰ διάφορα κέφια σου, δὲν κάνεις ἄλλο παρὰ νὰ συμμορφώνεσαι μὲ τὸν τριγύρω σου κόσμο, καὶ αὐτὸ εἶναι ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο ἀπὸ τὴν θέληση ποὺ ναι στραμμένη σὲ πλατύτερο ὁρίζοντα· ἴσια ἴσια τὸν ἑαυτό του ὁ ὑπεράνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ λογαριάσει ἢ νὰ λυπηθεῖ. Δὲν εἶναι ἀλτρουϊστικό, γιατί σ' ἕναν κόσμο ὅπου δὲν ἔχει τίποτα ἔξω ἀπὸ τὸ ἐγὼ τοῦ ἀνθρώπου, δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχουν ἄλλοι. Τὸ ὑπέρτατο χρέος τοῦ καθενὸς εἶναι νὰ ἐξωτερικέψει τὸν ἑαυτό του. «Γιατρέ, γιάτρεψε πρῶτα τὸν ἑαυτό σου», φωνάζει ὁ Νίτσε, «καὶ τότε θὰ μπορέσεις νὰ γιατρέψεις τὸν ἄρρωστό σου. Τὸ καλύτερο γιατρικό του ἄς εἶναι τὸ νὰ βλέπει μὲ τὰ μάτια του ἐκεῖνον ποὺ ὁ ἴδιος γιατρεύει, τὸν ἑαυτό του». Τοῦτο δὲν διαφέρει ἀπὸ τὴν ἀρχαία διδασκαλία τοῦ Τσουάγγ—Τσέ: «Οἱ σοφοὶ τοῦ παλιοῦ καιροῦ ἀπόχτησαν πρῶτα γιὰ τὸν ἑαυτό τους τὸ Τάο, κι ὕστερα τὸ ἀπόχτησαν καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους. Προτοῦ νὰ τὸ κάνετε ἐσεῖς οἱ ἴδιοι δικό σας, πῶς μπορεῖτε νἄχετε καιρὸ γιὰ νὰ καταγίνεστε μὲ τὰ καμώματα τῶν κακῶν; Περιποιηθεῖτε μὲ ἀγάπη καὶ φυλᾶχτε τὸ ἐγὼ σας, καὶ ὅλα τὰ ἄλλα θὰ πᾶνε καλὰ μοναχά των». Μᾶς ἔρχονται στὸ νοῦ τὰ λόγια τοῦ Ἰησοῦ: «Βγάλε πρῶτα τὸ δοκάρι ποὺ ναι μὲς στὸ δικό σου τὸ μάτι».

Ὁδηγοὶ τῶν ἀνθρώπων δὲν ἐστάθηκαν ποτὲ ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν ἐνεργήσει σπρωγμένοι ἀπὸ τὸ αἴσθημα τοῦ καθήκοντος μὲ τὴν κοινὴ σημασία ποὺχει ἡ λέξη. Τὸ καθῆκον δὲν εἶναι παρὰ ἕνα μέσο γιὰ νὰ βρίσκουν ἡσυχία ἐκεῖνοι ποὺ τοὺς λείπει ἡ ἀγαθοδότρα ἀρετή. Ἡ δράση τοῦ ἀνώτερου ἀνθρώπου δὲν εἶναι νὰ ὑπακούει σὲ κανόνες, παρὰ νὰ ἀφιερώνει τὴν ζωή του γιὰ νὰ ἀκολουθεῖ τὴν ἐσωτερικὴ προσταγή, κι' ἂν ἀκόμα εἶναι αὐτὴ τὸ κακὸ γιὰ ὅλους τοὺς ἄλλους:

Ἤτανε ταπεινὸς ὁ Ἰησοῦς, ἢ ἔδωσε
κἂν δείγματα ποτὲ ταπεινοσύνης;
Ὅταν, παιδάκι ἀκόμα, φεύγοντας
ἄφησε δαριὰ θλίψη στοὺς γονιούς του,
ἰδοὺ τὰ λόγια ποὔβγαλε ἀπ' τὸ στόμα του:
Πάω νὰ φροντίσω τὰ ἔργα τοῦ
[Πατέρα μου (*).

Ἐκεῖνο ποὺ ἀποτελεῖ τὴν ἀρετὴ σὲ μιὰ ὁποια νἄναι πράξη, εἶναι ἡ τέλεια ἁρμονία ἐκεινοῦ ποὺ τὴν κάνει. Θὰ ἔπρεπε νὰ ἐνεργοῦμε σύμφωνα πρὸς τὸ φυσικό μας· καὶ ἅμα αὐτὸ τὸ φυσικό μας φτάσει σὲ ὅλη του τὴν ἀνάπτυξη, τότε ὅ,τι ὑπάρχει θεϊκὸ μέσα μας βρίσκει τὴν ὁλοκληρωτική του ἐκδήλωση. Μὲ αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ πνεῦμα ἀνακράζει ὁ Νίτσε μὲ ὅλο τὸ πάθος ποὺ τοῦ δίνει ἡ πίστη του:

«Ἂς ἦταν τρόπος νὰ κουραστεῖτε πιὰ λέγοντας πὼς μιὰ πράξη εἶναι καλὴ ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἐγωϊστική! Ἄχ, φίλοι μου! Κοιτᾶχτε νὰ εἶναι μέσα στὶς πράξεις σας τὸ ἐγώ σας, ὅπως εἶναι ἡ μητέρα μέσα στὸ παιδί! Αὐτὸ ἂς εἶναι γιὰ σᾶς ὁ κανόνας τῆς ἀρετῆς!»

Τὴν ἴδια εὐχὴ κάνει κι' ὁ Σωκράτης: «Καὶ ἄμποτε ὁ ἐσωτερικὸς ἄνθρωπος καὶ ὁ ἐξωτερικὸς ἄνθρωπος νὰ βρίσκονται σ' ἁρμονία!» Ὅλα τὰ ἄλλα εἶναι ὑποκρισία. Ὁ κατώτερος ἄνθρωπος κανονίζει τὴν ζωή του ἀπάνω στὰ ἐξωτερικὰ πράγματα. Ὑπακούοντας στὴν ἐπιθυμία τῆς μακροζωΐας, τῆς φήμης, τοῦ πλούτου, τῶν ἀξιωμάτων ἢ τῆς ὑστεροφημίας, δὲν εἶναι ἐλεύθερος. Ὁ ἀνώτερος ἄνθρωπος εἶναι ἀλλιώτικος, καὶ μπορεῖ κανεὶς γι' αὐτὸν νὰ πεῖ, μαζὶ μὲ τὸν Τσουαγγ-Τσέ, πὼς «ζεῖ σύμφωνα μὲ τὸ φυσικό του. Μέσα σ' ὅλον τὸν κόσμο δὲν ἔχει τὸν ὅμοιό του. Κανονίζει τὴν ζωή του σύμφωνα μὲ τὸν μέσα κόσμο.»

«Καὶ τί δὲν κάνουν οἱ δυνατοί!» λέει ὁ Prem Sâgar. «Ποιὸς ξέρει τὸν δρόμο ποὺ ἀκολουθάει ἡ πράξη τους; Αὐτοὶ πράγματι δὲν κάνουν τίποτα γιὰ τὸν ἑαυτό τους· σὲ κείνους ὅμως ποὺ τοὺς τιμοῦν καὶ γυρεύουν τὴν βοήθειά τους, παραχωροῦν τὰ ζητούμενά τους. Ὁ δρόμος τους εἶναι τέτοιος ποὺ τοὺς θαρρεῖς ἑνωμένους μὲ ὅλον τὸν κόσμο· ὅμως στὴν σκέψη, θὰ παρατηρήσεις πὼς κρατιοῦνται χωρισμένοι ἀπὸ τὰ πάντα, ὅπως τὸ φύλλο τοῦ λωτοῦ μένει χωρισμένο ἀπὸ τὸ νερό.»

«Ὁ ἄνθρωπος ποὔναι τέλεια ἡ ἀρετή του (ὑπεράνθρωπος)», λέει ἀκόμα ὁ Τσουάγγ-Τσέ, «ὅταν ἀναπαύεται δὲν ἔχει καμία σκέψη, καὶ ὅταν ἐνεργεῖ, καμίαν ἀγωνία. Δὲν

(*) Γουλιέλμος Μπλαΐκ.

ἀναγνωρίζει οὔτε δίκιο οὔτε ἄδικο, οὔτε καλὸ οὔτε κακό. Μέσα στὸν κύκλο τῶν Τεσσάρων θαλασσῶν, ὅταν ὅλοι ἔχουν τὴν ὠφέλειά του, νὰ ἡ χαρά του· ὅταν ὅλοι παίρνουν τὸ δικό τους, νὰ ἡ ἀναπαψή του. Οἱ ἄνθρωποι τοῦ ἀφοσιώνονται σὰν πιδιὰ ποὺ ἔχουν χάσει τὴν μητέρα τους· μαζεύονται τριγύρω του σὰν στρατοκόποι ποὺ ἔχουν χάσει τὸν δρόμο τους.» Γιατὶ Ἀρετή του εἶναι ἡ Ἀρετὴ ποὺ χαρίζει.

Τὸ ἴδιο καὶ κατὰ τὸν Ἀσβαγγόσα: «Λέγεται πὼς φτάνουμε στὴν Νιρβάνα καὶ πὼς προβαίνουμε σὲ πράξεις ποὺ εἶναι τὸ φανέρωμα μιᾶς αὐτόματης ἐνέργειας». Οἱ Βοδισάττβας δὲν συλλογίζονται καθόλου ἂν εἶναι ἠθικὸ ἢ ἀνήθικο ἐκεῖνο ποὺ κάνουν: «Ἔχουν φτάσει νὰ ἐνεργοῦν αὐτόματα, γιατὶ ἡ ζωή τους βρίσκεται σὲ τέλεια ὁμοφωνία μὲ τὴν σοφία καὶ τὴν δράση ὅλων τῶν Ταθαγάτας»—«Ὁ Ἰησοῦς ἦταν ἡ ἴδια ἡ ἀρετή, γιατὶ ἀκολουθοῦσε τὴν φωνὴ τῆς καρδιᾶς του καὶ ὄχι κανόνες». Ὅταν ὁ Νίτσε λέει πὼς ὁ ὑπεράνθρωπος εἶναι τὸ νόημα τῆς Γῆς, θέλει νὰ πεῖ ἀκριβῶς αὐτὸ ποὺ ἐννοοῦμε ἐμεῖς ὅταν μιλοῦμε γιὰ ἕναν Βοδισάττβα ἢ γιὰ ἕναν Τζίβαν—Μούκτα. Αὐτὸν τὸν τύπο ποὺ ἀντιπροσωπεύει τὸν ὑπέρτατο πόθο ἀπὸ ὅσους ἔχει ἡ ἀνθρωπότητα, καὶ τὴν πιὸ ὑπέροχη κατάχτησή της, εἶναι σχεδὸν ἀδύνατο νὰ τὸν καταλάβουν τὰ πνεύματα ποὺ εἶναι ποτισμένα ἀπὸ τὸ ἐγώ τους. «Ἕνα ὄν ποὺ βρίσκεται πέρα ἀπὸ τὸ καλὸ καὶ τὸ κακό, ποὺ εἶναι τὸ ἴδιο ὁ νόμος τοῦ ἑαυτοῦ του», ὤ, τὶ σκάνδαλο, ἀνακράζει ὁ κοινὸς ἄνθρωπος. «Γιατὶ ἐγὼ αἰσθάνομαι πὼς εἶναι χρέος μου νὰ συμμορφώνομαι μὲ τοὺς κανόνες τῆς ἠθικῆς καὶ νὰ συγκρατῶ τὶς ἐγωϊστικές μου ἐπιθυμίες».

Γι' αὐτὸ δὲν θὰ μπορέσουμε ποτὲ νὰ καταλάβουμε αὐτὸν τὸν ἐγωϊσμὸ ποὺ ὑμνοῦν ὁ Νίτσε καὶ ἄλλοι μεταφυσικοί, ἂν τὸν ἐξηγοῦμε κατὰ τὸν τρόπο ποὺ βλέπουν ἐκεῖνοι ποὺ πιστεύουν πὼς ὅλες οἱ πράξεις πρέπει νὰ εἶναι «ἐπαινετές». Τὸ ὑπόδειγμα ποὺ πρέπει νὰ ἀκολουθεῖ ὁ ἄνθρωπος στὴν ζωή του δὲν βρίσκεται μέσα σὲ κανέναν κώδικα, παρὰ ὑπάρχει μέσα στοὺς νόμους ποὺ κυβερνοῦν τὸν κόσμο, ὁ ὁποῖος μᾶς φανερώνει ἀδιάκοπα τὴν διή τουτην οὐσία. Παρατηρήστε τοὺς κρίνους τοῦ κάμπου...

Ὑπάρχει μιὰ ἡδυπάθεια ποὺ δὲν εἶναι ἡδυπάθεια τῶν αἰσθήσεων, ἕνα πάθος γιὰ δύναμη ποὺ δὲν εἶναι ἐκδήλωση τοῦ ἐγώ, ἕνας ἐγωϊσμὸς ποὺ εἶναι πιὸ γενναιόδωρος ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀλτρουϊσμούς. Αὐτὰ εἶναι διακρίσεις ποὺ ἐφρόντισε ὁ ἴδιος ὁ Νίτσε νὰ τὶς τονίσει· καὶ δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ πέφτει σὲ παρεξήγηση ἀπάνω σ' αὐτὰ τὰ ζητήματα, παρὰ μόνο ἀπὸ κακὴ θέληση. Γιὰ τοὺς μεγάλους ἀνθρώπους ποὺ ναυαγοῦν στὶς προσπάθειές των, λέει: «Ἄλλοτε ἐλογάριαζαν νὰ γίνουν ἥρωες· τώρα ἐγίνηκαν ὀπαδοὶ τοῦ ἡδονισμοῦ»—«Εἶσαι ὁ νικητὴς (jina), ὁ καταχτητὴς τοῦ ἑαυτοῦ σου, ὁ κυβερνήτης τῶν παθῶν σου, ὁ κυρίαρχος τῶν ἀρετῶν σου; Αὐτὸ θέλω νὰ μάθω! Ἢ μήπως μιλεῖ ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὶς ἐπιθυμίες σου τὸ ζῶο; ἢ ἡ ἀνάγκη; ἢ ἡ μόνωση; ἢ ἡ διχόνοια μὲ τὸν ἑαυτό σου;» —«Αὐτὸ σᾶς προσκαλῶ νὰ προσέχετε: νὰ μὴ συνανακατεύετε τὴν παράλυτη ζωὴ καὶ τὸ σύστημα τοῦ «τὶ μὲ μέλλει» μὲ τὴν Θέληση γιὰ Δύναμη, ποὺ εἶναι ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο ἄκρο».—«Καὶ ἀληθινὰ δὲν εἶναι κανένα πρόσταγμα, κι' οὔτε γιὰ σήμερα κι' αὔριο, τὸ νὰ μάθει κανεὶς νὰ ἀγαπᾶ τὸν ἑαυτό του. Τὸ ἐναντίο εἶναι ἡ ὡραιότερη ἀπ' ὅλες τὶς τέχνες, ἡ πιὸ λεπτή, ἡ τελευταία καὶ ἡ πιὸ ὑπομονετική».—«Ὁ ἰδανικὸς καὶ ἀληθινὸς ἐγωϊσμὸς ἀπαιτεῖ νὰ ἐπαγρυπνοῦμε ἀπάνω ἀπὸ τὴν ψυχή μας καὶ νὰ τὴν συγκρατοῦμε, ὥστε ἡ γονιμότητά μας νὰ τελειώνεται σὲ ὁμορφιά».

Δὲν ἔχουμε λοιπὸν νὰ κάνουμε μὲ μιὰ διδασκαλία ποὺ γυρεύει τὴν ἐγωϊστικὴ ἱκανοποίηση τοῦ ἀνθρώπου, παρὰ τέλεια τὸ ἐναντίο, μ' ἕνα εἶδος ἀσκητισμὸ ἢ θερμὸ ζῆλο (tapas) ποὺ θἄθελε νὰ ἐπιβάλουμε στὸν ἑαυτόν μας ὁ Νίτσε, ἂν εἴμαστε ἀρκετὰ δυνατοί. Ὁ Μανοὺ ἐστοχαζόταν ἀκριβῶς κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο ὅταν καθιέρωνε αὐστηρότερους κανόνες γιὰ τοὺς Βραχμάνους καὶ πολὺ πιὸ μαλακοὺς γιὰ τοὺς Σούδρα. Καὶ ὁ Νίτσε, ποὺ τὸν καταλάβαινε, ἐδρῆκε καλὸ αὐτὸ τὸ σύστημα μὲ τὶς διάφορες τάξεις, γιατὶ τὸ ἔδρισκε σωστὸ νὰ γίνεται ἡ ζωὴ πιὸ ψυχρὴ ὅσο πηγαίνει κανεὶς κοντύτερα στὶς κορφές. Ὅπως τὸ δηλώνει ὁ Mârkandeya Purâna, ὁ Βραχμάνος δὲν πρέπει νὰ κάνει τίποτε γιὰ νἀναζητήσει τὴν εὐχαρίστηση.

Ὅσοι ἔχουν καταλάβει τὴν παραμμὴ καὶ τὸ πέσιμο τοῦ δυτικοῦ πολιτισμοῦ, θὰ μπορέσουν νὰ ἰδοῦν ὅτι ὁ Νίτσε εἶναι τὸ ξύπνημα τῆς εὐρωπαϊκῆς ψυχῆς.

(Μετάφρασις Κ. Καρθαίου)

ΓΚΑΙΤΕ

ΤΑ ΣΥΝΟΡΑ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΑΣ

Ὅταν ὁ πανάρχαιος,
Ἅγιος Πατέρας
Μὲ ἀτάραχο χέρι
Ἀπὸ νέφη πολύβοα
Κεραυνούς, ποὺ εὐλογοῦνε,
Σπέρνει ἀπάνω ἀπ' τὴ γῆ,
Τὰ στερνὰ ἐγὼ φιλῶ
Τοῦ μανδύα του κράσπεδα
Μὲ λαχτάρα παιδιοῦ
Μὲς στὰ στήθη.

Γιατὶ μὲ θεοὺς ὀὲν ἀρμόζει
Ν' ἀντιμετριέται
Κανένας θνητός.
Κι' ἂν ὑψωθεῖ,
Κι' ἂν ἐγγίσει
Μὲ τὸ κεφάλι του τ' ἄστρα,
Πουθενὰ δὲ στηρίζεται
Τὸ ἀβέβαιον ἔπειτα πέλμα
Καὶ μαζί του
Σύννεφα καὶ ἄνεμοι παίζουν.

Μ' ἂν σταθεῖ μὲ στερρά,
Μ' εὔρωστα κόκκαλα
Στὴν καλόχτιστη ἀπάνω
Κι' ἀκατάλυτη γῆ,
Δὲν τοῦ φτάνει
Μὲ τὸ δρῦ μοναχὰ
Ἢ μὲ τὸ κλῆμα
Ν' ἀντιμετριέται.

Τὶ ξεχωρίζει τοὺς θεοὺς
Ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους;
Ὅτι κύματα μύρια
Σὲ κείνους μπροστὰ ξεδιπλώνουν
Ἕνα αἰώνιο ποτάμι,
Ἐνῶ ἐμᾶς μᾶς σηκώνουν τὰ κύματα,
Μᾶς τυλίγουν τὰ κύματα,
Καὶ στὰ τρίσβαθα πᾶμε.

Ἕνα μικρὸ δαχτυλίδι
Τὴ ζωή μας κυκλώνει,
Καὶ πολλὲς γενεὲς
Τριγυρίζουν ἀδιάκοπα
Στῆς δικιᾶς τους τῆς ὕπαρξης
Τὴν αἰώνια ἀλυσίδα.

(Μετάφραση) ΛΕΩΝ ΚΟΥΚΟΥΛΑΣ

ΕΛΛΗΣ ΛΑΖΑΡΙΔΗ

ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟ

ΣΜΥΡΝΗ 1919

Τὸ Νοσοκομεῖο ἦταν μέσα στὸ Σχολειὸ ποὺ τόχαν κάνει ἐπίταξη. Στὴν αὐλὴ τὰ θρανία ἦταν σωριασμένα σὲ μιὰ γωνιά, ἢ κάνα δυὸ τὰ εἶχαν τραβήξει στὴ μεριὰ ποὺ βλέπει ὁ ἥλιος τὸ μεσημεράκι καὶ κάθουνταν οἱ ἀναρρωνύοντες,—ξυρισμένα κεφάλια, κίτρινα μούτρα ἐπίδεσμοι, δεκανίκια—ὅλοι τοῖχο, τοῖχο.

Πέμπτη ἀπόγεμα, «ἐπιτρέπονται ἐπισκέψεις». Ἕνας δεκανέας μὲ δυὸ φαντάρους τριγυρίζει γιὰ νὰ βρεῖ τὸν ἄρρωστο ποὺ ζητᾶ. Γλιστροῦν οἱ πρόκες στὰ γυαλιστερὰ πλακάκια καὶ τάχουν χαμένα. Σταματᾶν ἕνα βοηθητικό:

— Συνάδελφε, τραυματίας Γιαννοῦτσος, τοῦ 4ου· ξέρεις, περικαλῶ . . . ;

— Διαμπερὲς τῆς ὠμοπλάτης ἔ ; ρωτᾶ μὲ ἐπισημότητα ὁ νοσοκόμος. Θάλαμος Γ., σειρὰ ΚΛ, δεξιὰ καὶ ἔπειτα ἀριστερά.

Οἱ στρατιώτες κοιτᾶνε μὲ πετρωμένο μοῦτρο:

— Τράβα μπρός, λέει ὁ δεκανέας στὸν ἕνα, ἐσὺ ξέρεις γράμματα . .

Φτάνουν στὰ χειρουργικά. Μυρίζει γιατρικὰ καὶ πάστρα.—Στὰ κρεβάτια ὅλα τὰ μοῦτρα μοιάζουν, δὲν ξεχωρίζουν κανέναν.

— Βρέ καλῶς τὰ παιδιά, πετάγεται μιὰ φωνὴ ἀπὸ τὸ βάθος. Ἐδῶ, βρὲ Γεωργίου, δὲ μὲ γνωρίζετε μωρέ ;

Πήγαν γραμμὴ ἀπάνω του, δόσανε χέρι. Τὰ μάτια τοῦ τραυματία γυαλίζουν ἀπ' τὴ χαρά του.

— Πῶς ἦταν μωρ' αὐτὸ τὸ καλό ;

— Ἔ, σήμερα δὲν εἴμαστε περεσία κι' ἤρταμε. Μᾶς κατεβάσανε ἐδῶ ἀπ' τὸ Σαββάτο, οὔλο τὸ σύνταγμα.

— Πῶς πάει αὐτὸ τὸ ἔρμο ; ρώτησ' ὁ ἄλλος.

Ὁ Γιαννοῦτσος εἶχε ὅλον τὸν ἀριστερὸ τὸν ὦμο ἀκίνητο, μονοκόματα μὲ τὸ μπράτσο μαζί.

— Καλά, καλούτσικα, τί νὰ πῶ κι' ἐγώ ; Τώρα δὲν μὲ πειράζει καὶ τόσο, δόξα σ' ὁ θεός.

— Πέρασες πολλὰ, ἔ μαυρο—Γιαννοῦτσε ;

— Ἔ ρὲ Παναΐα μου, οὔτε στὸν ἐχτρό σου τοὺς πόνους ποὺ τράβηξα!

— Ἂς εἶναι περαστικὰ καὶ δὲ βαριέσαι..

— Σᾶς καλοντύνουνε ὅμως, νὰ μὴν ἀβασκαθεῖτε, εἶπ' ὁ ἄλλος φαντάρος γιὰ νὰλλάξει τὴν κουβέντα, καὶ κοίταε τὸ σκισμένο πουκάμισο τοῦ τραυματία.

Ἔ τὶ νὰ γίνει, φτωχειὰ εἶν' ἡ μάννα μας, γέλασ' αὐτός. Ἀπὸ φαΐ ὅμως, οὔλο κρέας καὶ γάλα καὶ φραντζόλα.

— Ἐμ τὰ περιποιῶνται τὰ παιδιά μας, τὶ θὰ εἶπεῖ! Τόσο αἷμα χύσατε ὑπὲρ Πατρὶς μέχρι τελευταία ρανίδα!

Καὶ γελούσανε ὅλοένα.

— Ἔφερα καὶ γράμμα, εἶπ' ὁ δεκανέας κι' ἔβγαλε ἕνα φάκελλο, βρώμικο, τσαλακωμένο, κι' ἀκούμπησε δίπλα στὸ τραπεζάκι, στὸ κρεβάτι, καὶ δυὸ πακέτα καπνὸ ποὺ τάχε φέρει ρεγάλο.

Ὁ Γιαννοῦτσος ἔκανε τάχα πὼς ἤθελε νὰ βάλει τὸ γράμμα στὸ προσκέφαλο, νὰ μὴ φανεῖ βιαστικὸς πὼς θέλει νὰ μάθει νέα ἀπ' τὸ σπίτι του. Δὲν πῆγε τὸ χέρι του ὅμως καὶ τὸ γύρισε μὲ τρόπο:

— Βρὲ Μουργέλα, ἐσὺ ποὺ ξέρεις γράμματα, διάβασ' το πρὶν φύγετε. Ὁ γραμματισμένος μάζεψε σφιχτὰ τά φρύδια του καὶ συλλάβισε:

«Ἀγαπητέ μας υἱὲ Κωνσταντῆ χαῖρε ἀπὸ ἐμένα τὴ μάνα σου Μαριγὼ χήρα Γιαννούτσου εἰς Παλιόκαστρο πρῶτον ἔρχομαι νὰ ἐρωτήσω διὰ τὴν ὑγεία σου καὶ ἂν ἐρωτᾶτε

καὶ διὰ ἐμᾶς μάθε ὅτι δόξα σοι ὁ θεὸς καὶ ἡμεῖς ὑγιαίνω ὅπερ καὶ διὰ ἐσᾶς ποθῶ μάθε ὅτι πολὺ στεναχωρεθήκαμε ποὺ ἔχομε νὰ λάβομε γράμμα σου πρὸ ἐδῶ καὶ ἑνά μισο μῆνα καὶ δὲν γνωρίζομε ἂν ὑγιαίνεις καὶ μάθε ὅτι τὸ γράμμα γράφει ἡ ἀδελφή σου Εὐγενία ἡ ὁποία ποὺ ξεσκόλισε φέτος ἀπ' τὴ δευτέρα καὶ ἡ δασκάλα ἔμεινε εὐχαριστημένη. Μάθε ὅτι τὸν ἐξάδελφο σου Ἰωάννη τὸν βάρεσε βόλι στὸ ποδάρι ὁ ὁποῖος ὑπερετοῦσε στὸ ἔχτο σύνταγμα καὶ μεγάλο σεκλέτι παιδάκι μου καὶ γιὰ σένα ποὺ σ' ἔχομε ἕνανε καὶ τὶ θὰ γένω ἐγὼ ἡ μάνα σου. Δοξάζω τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου νὰ σὲ φυλάει καὶ μάθε ὅτι πὼς φέρανε τὸ νερὸ ὥς τὸ χωριὸ κι' ἔκανε ὁ δήμαρχος ὁ μαστρο—Θανάσης τὴ δεξαμενὴ ὁ ὁποῖος ὁ θεὸς νὰ τὸν ἔχει γερὸ καὶ τώρα ποτίζομε καὶ εἶναι εὐκολία στὰ οὖλα τὰ πάντα καὶ γιὰ τὰ μποστάνια καὶ ἔχουνε πολὺ πρᾶμα καὶ τὰ καπνὶ μάθε ἔχουνε τιμή. Καὶ νὰ γυρίσεις παιδάκι μου νὰ ἰδεῖς τὸ νερὸ τόσο μὲ συμπάθειο, τὶ μεγαλεῖο ποὺ εἶναι. Ἔχετε χαιρετισμοὺς ἀπὸ τὴν ἀδελφή σου Ἀννέτα τὴν ἀδελφή σου Δεῖμονιὰ τὸν ἐξάδελφό σου Σταῦρο τὸ θεῖο σου τὸ Γιώργη τὸ Σκυλόψαρο τὸ θεῖο σου Λάμπρο καὶ ἐν γένει ὅλους τοὺς συγγενεῖς γενικῶς καὶ σὲ ἀσπάζομαι ἐγὼ ἡ μάνα σου κι' ἐγὼ ἡ ἀδελφή σου Βγενιώ. Τὸ γράμμα ἔγραψε τὸ Βγενιώ.

Κάθε πρωΐ σὰ σηκωθῶ τὴ θάλασσα κοιτάζω
Βλέπω καράβια νὰ ἔρχονται καὶ βαρυαναστενάζω.

Τῆς θάλασσας τὰ κύματα ἀγέρας τὰ ταράζει
Ἡ μάνα κάνει τὸ παιδὶ καὶ ξένη τ' ἀγκαλιαζει.

Ἐν Παλιόκαστρο Ἀπρίλης 14—1919

—Ἄκου μωρὲ τὴ γριὰ παράπονο; εἶπ' ὁ Γιαννοῦτσος; σάματι τὄχω ρίξει σὲ γλέντι τώρα τέσσερα χρόνια στὸ στρατιωτικό.

—Ἔ μάννες εἶναι, δὲν τὶς ξέρεις;..

Ἄξαφνα ἄναψε ὁ Γιανιοῦτσος:

—Ἄλλο δὲ μὲ μέλει, ρὲ παιδιά, νὰ προφτάσω νὰ πάω στὸ χωριὸ τώρα ποὺ φέρανε τὸ νερό!

—Ἔμ νά, σὲ καμμιὰ δεκαριὰ μέρες τὴν ἔχεις σίγουρη τὴν ἀναρρωτική!

—Δέκα μέρες... ξέρω κι' ἐγώ! Πᾶνε τώρα ἑβδομήντα δυὸ μέρες, κι' οὔλο βγάζει μὲ τὸ κουταλάκι ὁ γιατρός, κομμάτια κομμάτια ἀπ' τὸ κόκκαλο..

—Ἔ δὲν τὶς ξέρεις, μωρέ, τὶς ντοὺν-ντοὺν αὐτὲς τὶς ζεϊμπέκικες! Νά, κι' ὁ ἀνθυπασπιστής μας ὁ Γιωργούλης, νά, κι' ὁ Πανίδης μὲ τέτοια σφαῖρα τὴν πάθανε καὶ γιάνανε, πήρανε κι' ἀπολυτήριο. Ἐσὺ μωρὲ ζητᾶς καὶ ρέστα γκρινιαρόσκυλο! κι' ἔκανε τὸ θυμωμένο ὁ δεκανέας.

—Δὲν εἶμαι γκρινιαρόσκυλο, εἶπε σὰν παιδάκι, μὲ παράπονο, ὁ τραυματίας. Βλέπεις φοβήθηκε τὸ μάτι μου ἀπὸ γιατρὸ καὶ ἐπροχτὲ τὸν ἄκουσα τὸ μεγάλο τὸν «ἐπίγιατρο» ποῦ 'πε, λέει, κακιὰ ἀρώστεια... τοῦ κοκκάλου, λέει.. ὄξ' ἀπὸ λόου μας.

Σταμάτησε γιὰ νὰ μὴ μελετήσει τὸν κακὸ τὸ λόγο γιατ' εἶχε πεῖ φθίση τῶν κοκκάλων ὁ γιατρός. Καὶ κοίτταζε στὰ μάτια ὁ Γιαννοῦτσος τὸ φίλο του, γιὰ νὰ τοῦ πεῖ πὼς εἶναι ψέματα. Κι' ἔτσι καὶ τὄκανε ὁ δεκανέας:

—Νογᾶς ἐσύ, μωρὲ χαϊβάνι, τὶ εἶπ' ὁ ἐπίγιατρος γι' ἢ ὁ ἀρχίγιατρος! Νὰ χαθεῖς!—Καὶ τὸν μούντζωσε μὲ τὰ δυό του δάκτυλα.

Ἐκεῖν' ἡ μοῦντζα ζέστανε τὴν καρδιὰ τοῦ τραυματία καὶ κοκκίνησε τὸ μάγουλό του. Ἄλλαξε τότες τὸ σκοπό:

—Εἶν' ἐδῶ κι' ὁ Μαραμένος· τοῦ κόψαν τὸ πόδι, μόνο σηκώθηκε.

—Ποῦ εἶν' τος; Κι' αὐτὸς ὁ κερατᾶς σίγουρη τὴν ἔχει τὴν ἄφεση.

—Αὐτὸς θὰ πάρ' καὶ σύνταξη, μπαλώθηκε ὁ ἄτιμος, μόνο ἐμεῖς νὰ δοῦμε πότε θὰ βγάλωμε τὸ χακί.

—Εἶναι κι' ὁ Μάνος κουνιάδος τῆς ἀδερφῆς μου, στὰ παθολογικά, μὰ πὲς πὼς δὲν εἶναι...

— Τί ἔχει;

—Περιπλεμονία διπλή, λέει, βλαστήμα τα!.

—Πάω νά τὸν ἰδῶ κι' αὐτόνε.

Κι' ἔκανε νὰ σηκωθεῖ ὁ δεκανέας.—Μὰ μπῆκε κείνη τὴν ὥρα ἕνας κουτσός, τάκα—τάκα μὲ τὴν πατερίτσα του, ὁ Μαραμένος!

— Βρὲ καλῶς τονε τὸν κουτσό! Τί γίνεσαι βρέ, ἀκόμα δὲν πέθανες;

Ἀπ' ὅλα τὰ κρεβάτια γίνηκε σούσουρο, γιατὶ ὁ κουτσὸς εἶχε γοῦστο, ὅλο μ' ἀστεῖα μιλοῦσε κι' ὅλο μὲ ἀστεῖα τοῦ μιλούσανε.

— Ποῦ πεθαίνω γὼ μωρέ! Ἐγὼ τσακόνομαι μὲ ὅλους τοὺς διαόλους, μὰ δὲν τὸ βάνω κάτω.

Κι' ἔτρεχε πηδῶντας στὄνα πόδι.

—Πάτα το ντέ! φώνάξε κάποιος.

— Τὶ νὰ πατήσω, μωρέ, ποὺ μοῦ τὸ κόψανε σύριζα! οὔτε γιὰ μυρωδιὰ δὲ μ' ἀφήσανε.

— Τρίζει κι' ὅλα τὸ ἔρημο! φώναξε ἄλλος καθὼς κουνοῦσε ὁ κουτσὸς ἀσυνήθιστο τὸ ξυλένιο, τὸ ξένο ποδάρι.

— Θέλει λάδωμα ἡ μηχανή.

Καὶ γελούσανε, γιατὶ ἅμα δὲν πονᾶνε πιὰ οἱ στρατιῶτες, μεταξύ τους γελᾶνε, καθένας γιὰ τὰ σακάτικα τὰ μέλη τους καὶ μόνο μὲ τὶς νοσοκόμες χαϊδεύονται καὶ κάνουνε τοὺς κακομοίρηδες.

Εἴπανε νέα, εἴπανε.

—Πάω νὰ ἰδῶ τὸ Μάνο, βρὲ παιδιά, εἶπ' ὁ δεκανέας. Κι' ὁ κουτσὸς σηκώθηκε νὰ τοῦ δείξει τὸ δρόμο.

Θάλαμος Λ, οἱ βαρέως, μεγάλη ἡσυχία—Στὰ κρεβάτια τους σκεπασμένοι ὅλοι ὥς τ' αὐτιὰ μὲ βαρειὰ κεφάλια σφιγμέν' ἀπ' τὴν ἀρρώστεια.

Ὁ δεκανέας μπῆκε μόνος στὶς μύτες κι' ὁ κουτσὸς ἀπ' ὄξ' ἀπ' τὴν πόρτα τοῦδειξε μὲ τὸ δάχτυλο ἕνα κρεβάτι. Προχώρησε κι' εἶδε κάτω ἀπ' τὴ χοντρὴ κουβέρτα ἕνα μάτι ποὺ δὲν ἔστριψε καθόλου σὰν ἔσκυψε αὐτὸς κοντά.

— Ρὲ Παναῆ, δὲ μὲ γνωρίζεις; ρώτησε σιγὰ σιγὰ ὁ δεκανέας.

Τὸ μάτι καρφώθηκε στὴν ἄκρη τῆς ξιφολόγχης καὶ δὲν κούνησε.

— Παναῆ, βρέ... μὴ θὲς τίποτα βρέ... ξιανάπε καὶ κόμπιαζε.

Σὰν νἄκουσε μιὰ φωνὴ ὁ ἄρρωστος καὶ κούνησε τὸ χέρι του.

— Τὸ δελτίο δό μου—κι' ἔσπασε στὸ βῆχα.

Δὲν κατάλαβε ὁ δεκανέας:

— Τὶ λές, μωρὲ Παναῆ;

— Τὸ δελτίο γιὰ τὴ θέρμη μου: κι' οὔλο ἔβηχε.

Ξεκρέμασε ὁ ἄλλος τὸ χαρτὶ μὲ μιὰ μαύρη γραμμή, ποὺ ἔδειχνε τὸν πυρετὸ καὶ ποὺ ἀνέβαινε ὥς ἀπάνω ἐκεῖνες τὶς μέρες. Καθὼς τὄβαλε κοντά του, ἄνοιξε μιὰ τὸ ἴδιο τὸ θολὸ τὸ μάτι κι' ἔκλεισε πάλι.

Ὁ δεκανέας ἔμενε καὶ δὲν ἤξερε τὶ νὰ κάνει—Δυὸ κρεβάτια παρέκει ψυχομαχοῦσε ἕνας τυφικός, ἔβγαιν' ἕνα ροχαλητὸ βαρὺ καὶ κάπου κάπου βογγοῦσε μὲ παραλυμένα χείλια: «μάνα μου – μα-νοῦ-λα μου».

— Τὶ ἔχ' αὐτός; τοῦ ξέφυγε τοῦ δεκανέα.

— Θὰ πεθάνει, ξερόβηξε ὁ ἄλλος ἑτοιμοθάνατος ξένοιαστος.

— Ἐσὺ ρὲ Παναῆ, θὰ γιάνεις. Θὰ πᾶμ' ἀντάμα στὸ χωριό...

Μὰ ὁ Παναῆς πάλι ἀφαιρέθηκε. Ὁ δεκανέας δὲν ἤξερε πῶς νὰ φύγει. Περνοῦσε μιὰ ἀδελφὴ κι' ἔβαλε τὸ χέρι στὸ μέτωπο τοῦ ἀρρώστου, γελαστή, μ' ἕνα χάϊδι ποὺ τὄχε ἕτοιμο καὶ γιὰ τὰ εἴκοσι κρεβάτια στὴ γραμμή.

— Τὶ θέλει ὁ Μάνος μας, τὶ θέλει τὸ καλό μας τὸ παιδί; ἔλεγε καὶ ἐκοίταζε τὸ δεκανέα ὅμως. Ἐκεῖνος πάλι ἔσκυβε στὸ συγγενή του, ν' ἀκούσει.

— Λίγη....—ἔβηξε—λίγη....

Στὸ μάτι τὸ θολὸ σὰν νὰ πέρασε μιὰ λάμψη κι' ἔμοιασε μὲ ζῶο....

—... λίγη γούλα τοῦ λάχανου καὶ πάλε τὸν τίναξε βήχας κι' ἔπεσε.

—Ἀπ' τὸ πρωΐ αὐτὸ μᾶς ζητᾶ, χαμογέλασ' ἡ ἀδελφή, κι' ὁ γιατρὸς εἶπε νὰ τοῦ τὸ δόσομε, γιατὶ ἔτσι κι' ἔτσι.... Συγγενής σου εἶναι....;

Ὁ δεκανέας δὲν εἶπε τίποτα. Κουνοῦσε τὸ κεφάλι του, κοίταζε, κοίταζε, γύρισε βιαστικὰ καὶ βγῆκε.

Βρῆκε τὸν κουτσὸ καὶ τοὺς ἄλλους ἀπ' ὄξω.

— Τὸ φουκαρᾶ μωρέ! καὶ βλαστήμησε. Οἱ φουκαράδες....

—Εἴμαστε κι' ἐμεῖς, εἶπ' ὁ κουτσὸς μὲ συλλοή, μὰ κι' αὐτοί....

— Τὶ λές, ἀδερφέ, τὸ δικό σου σάμπως εἶναι τίμιο πρᾶμα! Κάλλιο νὰ γένω σαράντα κομμάτια μὲ τὸ μαχαῖρι μὰ τὸ Χριστό, πέρι τοῦτο δῶ τὸ....(καὶ δὲν ἤξερε τὶ νὰ τὸ πεῖ.)

— Εἶναι βαρειά;

— Βάλε πὼς εἶναι χήρα ἡ γυναίκα του, —κι' ἔφτυσε χάμω μὲ σφιγμένα δόντια.—

— Μὴ φτύνεις, ἀπαγορεύεται, εἶπε ὁ κουτσός—γιὰ νὰ πεῖ κάτι—καὶ κάνανε νὰ φύγουνε.

— Ἔ γειά σου, τοὔπανε ἅμα φτάξανε στὸν ὄξω διάδρομο ἀμίλητοι.

— Γειά σας, ὥρα καλή.

Καὶ ἀνόρεξα μπῆκ' αὐτὸς μέσα μὲ τοὺς ἄλλους ἀστενῆδες ποὺ γυρίζανε σέρνοντας τὶς παντόφλες τους, ἀφοῦ βασίλεψ' ὁ ἥλιος, καὶ τραβήξανε κι' αὐτοὶ γιὰ τὸν καταυλισμό.

ΕΛΛΗ ΛΑΖΑΡΙΔΗ

ΘΩΜΑ ΧΑΡΝΤΥ

ΤΑ ΟΣΑ ΕΙΔΕ Ο ΒΟΣΚΟΣ *

ΔΕΥΤΕΡΗ ΝΥΧΤΑ

Ὅταν ἐκόντευε νὰ φτάσει ἡ ἄλλη νύχτα, ὅλα τὰ καμώματα τοῦ μικροῦ βοσκοῦ ἦταν ἀρκετὰ γιὰ νὰ φανερώσουν πὼς τὸ μυαλό του ἐγύριζε ὅλην τὴν ὥρα σὲ κείνη τὴν συνάντηση ποὺ εἶχε ἰδεῖ τὸ περασμένο βράδι καὶ στὴν ὑπόσχεση ποὺ εἶχε ἀναγκαστεῖ νὰ δώσει, ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἐπιμονὴ τοῦ λοχαγοῦ, ἡ δούκισσα ὅτι θὰ πήγαινε πάλι νὰ τὸν βρεῖ σὲ κεῖνο τὸ μέρος. Ὅσο γιὰ τὸ φύλαγμα τῶν προβάτων τὰ πράγματα ἐκανονίστηκαν καὶ ἀπόψε ἀκριβῶς τὸ ἴδιο ὅπως καὶ τὴν περασμένη νύχτα. Μεταξὺ στὶς δέκα καὶ τὶς ἕντεκα ἡ ὥρα, ὁ γέρο βοσκὸς ἔφυγε πάλι μὲ σκοπὸ νὰ κοιμηθεῖ κάμποση ὥρα δίχως διακοπή, στὸ σπίτι του, λογαριάζοντας νὰ συμπληρώσει ὅσες ἄλλες ὧρες ὕπνος θὰ τοῦ χρειάζονταν ἀκόμα, στὸ διάστημα τῆς ἡμέρας. Ὁ μικρὸς εἶχε μείνει μονάχος.

Ἡ παγωνιὰ ἦταν ἡ ἴδια σὰν καὶ τὴν περασμένη νύκτα, μὲ τὴν διαφορὰ ἴσως ὅτι ἦταν ἀπόψε λίγο πιὸ δυνατή. Τὸ φεγγάρι ἔφεγγε ὅπως καὶ τἄλλα βράδια, μὲ τὴν διαφορὰ πὼς ἀπόψε ἦταν τρία τέταρτα τῆς ὥρας πιὸ πίσω στὸν δρόμο του. Καὶ ἡ κατάσταση τοῦ παιδιοῦ ἦταν ἡ συνηθισμένη, μὲ τὴν διαφορὰ πὼς δὲν ἔνιωθε ἀπόψε οὔτε τὴν παραμικρὴ νύστα. Μᾶλλον κάποιο φόβο αἰσθάνονταν σήμερα. Ἀλλὰ τὸ κάτω κάτω ἐπροτιμοῦσε νὰ ἰδεῖ πάλι τοὺς δυὸ ξένους νὰ ἀνταμώνουν, παρὰ νἄρθει τυχὸν ὁ γέρος καὶ νὰ μὴν τὸν βρεῖ στὴν θέση του.

Δὲν εἶχε ἀκόμα ἀκουστεῖ ὁ ἀπόμακρος ἦχος τοῦ ρολογιοῦ ἀπὸ τὸν Πύργο τοῦ Σαίκφορεστ νὰ χτυπᾶ τὶς ἕντεκα, ὅταν τὸ βοσκόπουλο εἶδε νὰ ἀνοίγει μπροστά του ἡ δεύτερη πράξη τοῦ νυχτερινοῦ δράματος. Καὶ τὸ ἄνοιγμα αὐτὸ δὲν ἐγίνονταν οὔτε μὲ τὸν ἐρωτευμένο νέο, οὔτε μὲ τὴν Δούκισσα, παρὰ μὲ τὸ τρίτο πρόσωπο—τὸν στιβαρὸ μεγαλόσωμον ἄντρα μὲ τὶς μπότες καὶ τὰ σπιρούνια—ποὺ ἔρχονταν ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴ διεύθυνση ποὺ εἶχε ἀκολοουθήσει τὴν περασμένη νύχτα. Ἔκανε μιὰ βόλτα γύρω ἀπὸ τὸ τρίλιθο, καὶ ὕστερα ἐπροχώρησε πρὸς τὸ σύδεντρο ὅπου ἦταν κρυμμένη ἡ παράγκα τῶν βοσκῶν· καὶ ὅπως ἔπεσε τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ ὁλόκληρο ἀπάνω στὸ πρόσωπό του, ἐπαρουσίασε κατακάθαρα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ Δούκα. Φόβος ἔπιασε τὸν μικρὸ βοσκό. Ὁ Δούκας ἦταν γιὰ τοὺς χωρικοὺς ποὺ κατοικοῦσαν ἐκεῖνα τὰ μέρη, σὰν ἕνα εἶδος θεὸς ἀπάνω στὴ γῆ, ποὺ νὰ τὸν δυσαρεστήσεις ἐσήμαινε νὰ βρεθεῖς χωρὶς σπίτι καὶ νὰ πεθάνεις τῆς πείνας, καὶ ποὺ γιὰ νὰ τὸν κοιτάξεις κατὰ πρόσωπο, ἔπρεπε νὰ εἶσαι βλαμένος στὸν νοῦ ἢ μεθυσμένος. Ὁ Μπίλλ Μίλλς ἔκλεισε τὸ πορτέλλο τῆς σόμπας, ὥστε νὰ μὴν βγαίνει ἡ παραμικρὴ ἀναλαμπὴ τῆς φωτιᾶς, καὶ ἐπῆγε γρήγορα καὶ χώθηκε σ' ἕνα σωρὸ ἀπὸ ἄχερα ποὺ ἦταν σὲ μιὰ γωνιὰ τῆς παράγκας.

Ὁ Δούκας ἐπῆγε σιμὰ στὸ σύδεντρο καὶ σταμάτησε στὴν θέση ὅπου ἡ γυναίκα του καὶ ὁ Λοχαγὸς εἶχαν σταθεῖ καὶ κουβέντιαζαν τὸ προηγούμενο βράδι. Ἐκοίταζε καλὰ τὰ σπαρτόδεντρα, σάμπως νὰ γύρευε νὰ ἀνακαλύψει κανέναν κρυψώνα, καὶ ψάχνοντας ἔτσι ἐπαρατήρησε τὴν παράγκα. Ἔκανε γύρω ἀπ' αὐτὴν μιὰ βόλτα καὶ ὕστερα ἐκοίταξε στὸ βάθος καὶ ὅταν εἶδε πὼς ἡ παράγκα ἐφαίνονταν ἐντελῶς ἔρημη, ἐμπῆκε μέσα, ἔκλεισε καλὰ τὴν πόρτα καὶ ἐπῆγε καὶ στάθηκε πίσω ἀπὸ τὸ στρογγυλὸ παραθυράκι ὅπου λίγο πρωτύτερα εἶχε ὁ μικρὸς κολλήσει στὸ τζάμι τὸ πρόσωπό του.

Ὁ Δούκας δὲν τὰ ἔκανε ὅλα αὐτὰ πολὺ γρήγορα, ἂν ὁ σκοπός του ἦταν νὰ κρυφτεῖ· γιατὶ μόλις ἐπῆγε καὶ στάθηκε ἐκεῖ πέρα, ἀκούστηκε τὸ ρολόϊ νὰ χτυπᾶ ἕντεκα, καὶ ὁ λεπτοκαμωμένος νέος, ποὺ τὸ περασμένο βράδυ εἶχε παρουσιαστεῖ τέτοιαν ὥρα στὴν σκηνή, ἐφάνηκε πάλι ἀπὸ τὸ βορεινὸ μέρος τοῦ λιβαδιοῦ. Καὶ ἐπειδὴ τὸ περασμένο βράδι, προχωρώντας γιὰ νὰ ἀνταμώσει ἐκείνη, εἶχε μεταφέρει τὸ σημεῖον τοῦ ραντεβοῦ τους ἀπὸ τὴν Πόρτα τοῦ Διαβόλου στὸ σύδεντρο τῶν σπάρτων, ἐτράβηξε καὶ σήμερα, χωρὶς νὰ τὸ σκεφτεῖ, κατὰ τὸ ἴδιο μέρος, καὶ ἐκεῖ ἐστάθηκε πάλι γιὰ νὰ τὴν περιμένει.

Ὅμως ἀπόψε ἕνα τρομερὸ ξαφνικὸ ἐπερίμενε τόσο αὐτὸν ὅσο καὶ τὸν μικρὸ βοσκὸ ποὺ ἔτρεμε ὁλάκερος. Μόλις ἐφάνηκε τὸ δεύτερο πρσόωπο, ὁ Δούκας ἄρχισε νὰ ἀνασαίνει ὅλο καὶ γρηγορότερα, καὶ ἡ ἀναπνοή του ἀκούγονταν ἕως ἐκεῖ μέσα ποὺ ἦταν ζαρωμένος ὁ μικρὸς βοσκός. Καὶ δὲν εἶχε ἀκόμα ὁ νέος ἀπ' ἔξω καλὰ καλὰ σταματήσει, ὅταν ὁ Δούκας ἄνοιξε σιγὰ σιγὰ τὴν πόρτα τῆς παράγκας, καὶ κάνοντας βόλτα γύρω ἀπὸ τὸ δέντρο ἐβάδισε γραμμὴ πρὸς τὸν λοχαγὸ Φρέδη.

«Τὴν ἀτίμασες καὶ θὰ πεθάνεις μὲ τὸν θάνατο ποὺ σοῦ πρέπει!» ἔφτασε στἀφτιὰ τοῦ μικροῦ βοσκοῦ σὰν ἕνας βραχνὸς βαθὺς ψιθυρισμὸς μέσ' ἀπὸ τὰ διπλοσάνιδα τῆς παράγκας.

Τὸ συνήθως ἀδιάφορο καὶ σιωπηλὸ βοσκόπουλο αἰσθάνθηκε ἀρκετὴ περιέργεια ὥστε νὰ τολμήσει νὰ σηκωθεῖ ἀπὸ ἐκεῖ ποὺ ἦταν κρυμμένο καὶ νὰ πάει νὰ κρυφοκοιτάξει ἀπὸ τὸ παράθυρο· ὅμως δὲν μπόρεσε νὰ ἰδεῖ τίποτε ἐξαιτίας ἀπὸ τὰ σπαρτόκλαδα ποὺ ἔστεκαν μεταξύ, γιατὶ καὶ οἱ δύο ἐκεῖνοι ἄνθρωποι εἶχανε στρίψει κατὰ τὴν δεξιὰ μεριά.

Τί ἔγινε ἀκριβῶς στὶς λίγες στιγμὲς ποὺ ἀκολούθησαν, ποτὲ δὲν τὸ ἔμαθε. Ἐμπόρεσε νὰ ξεχωρίσει ἕνα κομμάτι ἀπὸ κάποια σκιὰ ποὺ ἔκανε γρήγορες νευρικές, σπασμωδικὲς κινήσεις· κατόπιν ἀκούστηκε κάτι νὰ πέφτει ἐπάνω στὴν χλόη· κι' ὕστερα ἔγινε ἀπολυτη σιωπή.

Μετὰ δύο ἢ τρία λεπτὰ τῆς ὥρας ὁ Δούκας ξαναφάνηκε ἀπὸ τὴν γωνία τῆς παράγκας σέρνοντας ἀπὸ τὸν γιακὰ τὸ ἄψυχο κορμὶ τοῦ ἄλλου. Ὁ Δούκας τὸν ἐτράβηξε, περνώντας ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὸ ἀνοιχτὸ πλάτωμα ἴσαμε τὸ τρίλιθο. Πίσω ἀπ' αὐτὸ τὸ παλαιὸ ἐρείπιο ἦταν ἕνα ἀκανόνιστο βαθούλωμα σκεπασμένο ἀπὸ τὰ σπάρτα καὶ ἀπὸ διάφορα ἀγκάθια, ποὺ ἦταν φυτρωμένα τριγύρω του, καὶ κατατρυπημένο ἀπὸ ἀσβοὺς ποὺ κάποτε ἐκατοικοῦσαν ἐκειμέσα καὶ ποὺ εἶχαν τώρα πιὰ φύγει ἢ ξεπαστρευτεῖ. Ὁ Δούκας ἐχάθηκε γιὰ λίγες στιγμὲς μέσα σὲ κεῖνο τὸ βαθούλωμα, μαζὶ μὲ τὸ φορτίο του, καὶ ὕστερα φάνηκε πάλι. Ὅμως βγαίνοντας ἀπὸ ἐκειμέσα δὲν ἔσερνε πιὰ τίποτε μαζί του.

Ἐπῆγε πάλι πρὸς τὸ μέρος τῆς παράγκας, ἐσκούπισε κατιτὶ ἀπάνω στὰ χόρτα, καὶ ἄρχισε πάλι νὰ περιμένει· ἀλλὰ ὄχι ὅπως πρίν, μέσα στὴν παράγκα, παρὰ ἔξω, στὸ μέρος ποὺ ἦταν ἡ σκιά. «Τώρα τὴν ἄλλην»! εἶπε.

Ἦταν φανερό, ἀκόμα καὶ γιὰ τὸ ἀπονήρευτο βοσκόπουλο, πὼς ἐκεῖνος ὁ ἄνθρωπος τώρα ἐπερίμενε τὸ δεύτερο πρόσωπο τοῦ ραντεβοῦ—τὴν γυναίκα του, τὴν Δούκισσα—μὲ τὸν σκοπὸ νὰ κάνει κάτι ποὺ ἦταν τρομερὸ νὰ τὸ συλλογιστεῖ κανένας. Ἐφαίνονταν πὼς ἦταν ἄνθρωπος μὲ τέτοιο ἀποφασιστικὸ χαρακτήρα, ποὺ δύσκολα θὰ δίσταζε νὰ φέρει ἕως τὸ τέλος τὴν φριχτή του ἐκδίκηση. Καὶ μάλιστα—ἂν καὶ αὐτὸ ἦταν ἕνα πρᾶγμα ποὺ δὲν τὸ εἶχε παρατηρήσει τότε ὁ μικρὸς βοσκὸς—τὸ πιθανότερο ἦταν πὼς θὰ τὸ ἔκανε· γιατὶ ὁ δύστροπος Δούκας ἐνεργοῦσε ἐρεθισμένος ἀπὸ τὴν ψεύτικη ἐντύπωση ποὺ εἶχε σχηματίσει βλέποντας ἐκείνη τὴν συνάντηση χωρὶς νὰ ἀκούσει καὶ ὅλα τὰ λόγια ποὺ εἴχαν εἰπωθεῖ.

Ὁ ζηλιάρης σύζυγος ἐπερίμενε πολλὴν ὥρα· ὅμως ἐπερίμενε τοῦ κάκου. Ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὴν παράγκα. ὁ μικρὸς βοσκὸς τὸν ἄκουγε κάθε λίγο νὰ μιλεῖ μονάχος του ἐκφράζοντας τὴν ἀπορία του, μὲ τρόπο ποὺ θἄλεγες ὅτι ἐλυποῦνταν ποὺ ἔβγαινε ψεύτικη ἡ ἰδέα του πὼς ἡ Δούκισσα θὰ βαστοῦσε σίγουρα τὴν ὑπόσχεσή της. Καναδυὸ φορὲς ἄφησε τὴν σκιά, ὅπου ἦταν κρυμμένος, καὶ βγῆκε στὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ γιὰ νὰ κοιτάξει στὸ ρολόϊ του τὶ ὥρα ἦταν.

Κατὰ τὶς ἑντεκάμισι ἐφάνηκε πὼς δὲν ἤθελε πιὰ νὰ τὴν περιμένει. Ἐπῆγε ἄλλη μιὰ φορὰ στὸ βαθούλωμα ποὺ ἦταν πίσω ἀπὸ τὸ τρίλιθο, καὶ θὰ ἔμεινε ἐκεῖ κάπου ἕνα τέταρτο τῆς ὥρας. Ἔπειτα ἐπροχώρησε γρήγορα πέρα ἀπὸ τὸ ψήλωμα, λιγάκι πρὸς ταριστερά, καὶ κατόπιν ἐφάνηκε νἄρχεται πάλι καβάλα, ποὺ θὰ πεῖ πὼς θἄχε δεμένο τὸ ἄλογό του ἐκειπίσω σὲ κάποιο ἄφαντο μέρος. Ἐπέρασε πάλι ἀνάμεσα ἀπὸ τὴν παράγκα καὶ τὸ τρίλιθο, καὶ ἀφοῦ ἐκοίταξε καλὰ καλὰ ἕνα γύρω, σὰν γιὰ νὰ βεβαιωθεῖ πὼς ἐκείνη ποὺ περίμενε δὲν εἶχεν ἔρθει, ἐτράβηξε μὲ τὸ ἄλογό του ἀργὰ ἀργὰ πρὸς

* Συνέχεια· βλ. φύλλο 5 σ. 163

τὰ κάτω, κατὰ τὸ μέρος τοῦ Πύργου τοῦ Σαίκφορεστ.

Τότε ὁ μικρὸς βοσκὸς ἐσυλλογίστηκε τὸ τί ἦταν κρυμμένο μέσα σὲ κείνην τὴν τρύπα, ἐκειπάνω, καὶ οὔτε ὁ φόβος γιὰ τὴν μαγκούρα τοῦ προϊσταμένου του δὲν εἶχε πιὰ ἀρκετὴ δύναμη νὰ τὸν κρατήσει ἄλλο μοναχὸ ἀπάνω σὲ κεῖνο τὸ ψήλωμα. Κάθε ζωντανὴ συντροφιά, ἂς ἦταν καὶ ἡ πιὸ τρομερὴ ποὺ μποροῦσε κανεὶς νὰ φανταστεῖ, θὰ ἦταν προτιμότερη ἀπὸ τὴν συντροφιὰ ἐκείνου τοῦ νεκροῦ. Γιαυτό, τρέχοντας μὲ τὴν γρηγοράδα τοῦ λαγοῦ κατὰ τὸ μέρος ὅπου εἶχε φύγει ὁ καβαλάρης, ἐπρόλαβε τὸν ἀγριεμένο Δούκα τὴν ὥρα ποὺ κατέβαινε τὸν δεύτερο κατήφορο (ἐκεῖ ὅπου περνοῦσε ὁ μεγάλος δυτικὸς δρόμος λίγο πρὶν φτάσει κανεὶς στὴν παλιὰ εἴσοδο ποὺ ἦταν πρὸς ἐκείνην τὴν πλευρὰν τοῦ πάρκου. Σήμερα ἐκείνη ἡ εἴσοδος εἶναι κλειστή, καὶ ἔχουν σηκώσει ἀπὸ ἐκεῖ τὸ μικρὸ φυλακεῖο, μολονότι ἐκεῖνον τὸν καιρὸν εἶχε ὅλος ὁ κόσμος ἀπορήσει, γιατὶ τὴν θεωροῦσαν γιὰ τὴν πιὸ βολικιὰ εἴσοδο ἀπ' ὅλες).

Ἅμα ὁ Μπὶλλ Μὶλλς ἔφτασε ὥστε νὰ ἀκούει τὸ ποδοβολητὸ τοῦ ἀλόγου, αἰστάνθηκε κάποια ἀνακούφιση· γιατὶ μ' ὅλο ποὺ ἐφοβοῦνταν τὸν Δούκα ἐξαιτίας ἀπὸ τὴν μεγάλη του θέση, δὲν ἔνιωθε καθόλου φρίκη κοντά του γιὰ τὴν τρομερὴ πράξη ποὺ εἶχε κάνει, γιατὶ εἶχε τὴν ἰδέα πὼς ἐκεῖνος ὁ μεγαλοδύναμος ἄρχοντας εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ κάνει ὅτι ἤθελε μέσα στὶς χῶρες ποὺ πρόσταζε. Ὁ Δούκας προχωροῦσε πάντοτε κάτω ἀπὸ τὰ προγονικά του δέντρα, καὶ τὰ πέταλα τοῦ ἀλόγου του ἔβγαζαν τώρα ἕναν ξερὸν ἦχο, γιατὶ εἶχε φτάσει τὸν σκληρὸ ἁμαξωτὸ δρόμο· καὶ σὲ λίγο ἐβρίσκονταν κοντὰ στὴν μπροστινὴ πόρτα τοῦ σπιτιοῦ του, ποὺ οἱ τετραγωνικὲς τουφεκίθρες ποὺ περιτριγύριζαν τὴν στέγη του ἔριχναν τὴν ὀδοντωτὴ σκιά τους ἀπάνω στὴν χαλικόστρωτη αὐλή. Αὐτὰ τὰ ἐξωτερικὰ σχήματα ἦταν πολὺ γνωστὰ γιὰ τὸν μικρὸ Μπὶλλ Μὶλλς, μολονότι ποτέ του δὲν εἶχε ἰδεῖ καὶ τί ἦταν ἀπὸ μέσα ἀπ' αὐτά.

Ὅταν ὁ καβαλάρης εἶχε φτάσει κρυτὰ στὸ σπίτι, ἄνοιξε ξάφνου ἡ στενὴ πορτίτσα ἑνὸς ἀπὸ τοὺς πύργους, καὶ βγῆκε μιὰ γυναίκα, ποὺ μόλις ἀγνάντεψε τὴν σιλουέττα τοῦ καβαλάρη, ἔτρεξε ἔξω, στὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ, γιὰ νὰ τὸν ἀνταμώσει.

«Ἄ, καλέ μου—ἦρθες λοιπόν;» εἶπε. «Ἀκουσα τὰ βήματα τοῦ Ἥρωα καθὼς κατέβαινες ἀπὸ τὸ ψήλωμα, καὶ τὰ γνώρισα ἀμέσως. Θὰ ἐρχόμουν πιὸ μπροστὰ νὰ σὲ ἀνταμώσω, ἂν τὄξερα».

«Χαίρεσαι ποὺ μὲ βλέπεις, ἔ;»

«Πῶς μπορεῖς νὰ μὲ ρωτᾶς τέτοιο πρᾶγμα»;

«Ἔ, βέβαια, εἶναι ὡραία βραδιὰ σήμερα γιὰ ἀνταμώματα».

«Ναί, εἶναι ὡραία βραδιά».

Ὁ Δούκας κατέβηκε ἀπὸ τὸ ἄλογό του καὶ ἐστάθηκε δίπλα της. «Πῶς ἔτυχε νὰ κάθεσαι καὶ ν' ἀφιγκράζεσαι τέτοια ὥρα τὴν νύχτα ποιὸς ἔρχεται ἀπ' ἔξω, ἀφοῦ μάλιστα δὲν μὲ περίμενες νἄρθω;» τὴν ἐρώτησε.

«Πῶς ἔτυχε, ἀλήθεια! Τὸ πρᾶγμα εἶναι μπλεγμένο μὲ μιὰ πολὺ παράξενη ἱστορία ποὺ πρέπει νὰ σοῦ τὴν διηγηθῶ τώρα ἀμέσως. Ὅμως ἐσύ, γιατὶ ἦρθες πίσω μιὰ ἡμέρα νωρίτερα ἀπ' ὅ,τι εἶχες πεῖ πὼς θὰ ἔρθεις; Μπορῶ νὰ σοῦ πῶ πὼς λυποῦμαι γι' αὐτὸ—ἀληθινὰ λυποῦμαι!» Καὶ κουνώντας παιχνιδιάρικα τὸ κεφάλι της ἐξακολούθησε: «γιατὶ ἤθελα νὰ σοῦ κάνω μίαν ἔκπληξη, καὶ εἶχα παραγγείλει νὰ ἑτοιμάσουν φωτιὲς γιὰ νὰ σοῦ κάναμε φωταψία αὔριο ποὺ θἀρχόσουν. Τώρα πάει τὸ σχέδιό μου. Μπορεῖς νὰ ἰδεῖς κιόλα τὴν πρώτη σειρὰ ἀκριβῶς ἐκειέξω!»

Ὁ Δούκας ἔριξε μιὰ ματιὰ πρὸς ἕνα ψήλωμα γυμνὸ ἀπὸ δέντρα καὶ εἶδε μιὰ στοίβα ἀπὸ κλαριά. Κατόπι ἐκατέβασε τὰ μάτια του μὲ ἡμερωμένο καὶ στενοχωρημένο ὕφος κατὰ γῆς. «Καὶ ποιὰ εἶναι αὐτὴ ἡ παράξενη ἱστορία ποὺ εἶχες νὰ μοῦ διηγηθεῖς καὶ ποὺ σ' ἔκανε νἀγρυπνήσεις σήμερα;» ἐψιθύρισε.

«Ἄκου την—εἶναι ἀλήθεια μιὰ ἀρκετὰ σοβαρὴ ἱστορία. Ὁ ξάδερφός μου ὁ Φρέδη Ὄγμπορυ,—ὁ λοχαγὸς Ὄγμπορυ ὅπως τὸν λένε τώρα— εἶχε στὰ παιδικά του χρόνια μεγάλο θαυμασμὸ γιὰ μένα —ὅπως σοῦ ἔχω πεῖ, θαρρῶ μ' ὅλο ποὺ ἐγὼ ἤμουν ἕξη χρόνια μεγαλύτερή του. Γιὰ νὰ σοῦ πῶ ὅλη τὴν ἀλήθεια, εἶχε μιὰ τρελὴ λφοσίωση γιὰ μένα».

«Δὲν μοῦ ἔχεις πεῖ τίποτα ἕως τώρα γι' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα».

«Τότε θὰ τὸ εἶπα τῆς ἀδελφῆς σου—ναί, σ' αὐτὴν τὄχω πεῖ. Λοιπόν, καθὼς ξέρεις, ἦταν χρόνια ποὺ δὲν τὸν εἶχα ἰδεῖ, καὶ φυσικὰ εἶχα πιὰ τέλεια λησμονήσει ἐκείνους τοὺς παλιούς του τοὺς θαυμασμοὺς γιὰ μένα. Ἀλλὰ φαντάσου πόσο ἐξαφνιάστικα, ὅταν

προχτὲς μοῦ ἦρθε ἕνα μυστηριώδικο γραμματάκι, χωρὶς καμιὰ διεύθυνση, καὶ ἀνοίγοντάς το, εἶδα ὅτι ἔρχονταν ἀπὸ κεῖνον. Καὶ τὰ ὅσα ἦταν γραμμένα μέσα μ' ἔκαναν νὰ τὰ χάσω ἀπὸ τὴν τρομάρα μου. Εἶχε γυρίσει ἀπὸ τὸν Καναδᾶ στὸ σπίτι τοῦ πατέρα του καὶ μὲ ἐξόρκιζε σὲ ὅτι μποροῦσε νὰ βάλει μὲ τὸ νοῦ του νὰ πάω ἀμέσως νὰ τὸν ἀνταμώσω. Μὰ νομίζω πὼς μπορῶ νὰ σοῦ εἰπῶ ἀκριβῶς τὰ λόγια ποὺ μοῦ ἔγραφε, ἂν καὶ θὰ σοῦ τὸ δείξω τὸ γράμμα του τώρα ποὺ θὰ πᾶμε μέσα.

«Ἀγαπητή μου ξαδέρφη Ἀρριέτα», ἔλεγε, Ὕστερα ἀπὸ τόσον καιρὸ ποὺ λείπω, θὰ ξαφνιαστεῖς μὲ τοῦτο τὸ ἀναπάντεχο παρουσίασμά μου καὶ ἀκόμα περισσότερο μὲ κεῖνο ποὺ ἔρχομαι νὰ σοῦ ζητήσω. Ὅμως ἂν ἡ ζωή μου καὶ τὸ μέλλον μου ἔχουν ἔστω καὶ τὴν παραμικρὴ γιὰ σένα σημασία, σὲ παρακαλῶ νὰ μοῦ παραχωρήσεις τὴν χάρη ποὺ σοῦ γυρεύω. Καὶ αὐτὸ ποὺ σοῦ γυρεύω, ἀγαπητή μου Ἀρριέτα, εἶναι νὰ ἔρθεις νὰ μὲ ἀνταμώσεις ἀπόψε στὶς ἕντεκα ἡ ὥρα μπρὸς ἀπὸ τὸ παλιὸ τρίλιθο, στὸ Λιβάδι τοῦ Μώλμπερι, κάπου ἕνα μίλι ἢ κάτι παραπάνω μακριὰ ἀπὸ τὸ σπίτι σου. Περισσότερα δὲν μπορῶ νὰ σοῦ πῶ, παρὰ μόνο πὼς σὲ θερμοπαρακαλῶ νὰ ἔρθεις. Θὰ σοῦ τὰ ἐξηγήσω ὅλα ἅμα θὰ σὲ ἰδῶ. Τὸ πρῶτο ἀπ' ὅλα εἶναι πὼς ἔχω ἀνάγκη νὰ σοῦ μιλήσω. Νὰ ἔρθεις μονάχη σου. Πίστεψέ με ὅτι δὲν θὰ σοῦ τὸ ζητοῦσα αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἂν δὲν ἐκρέμονταν ἀπ' αὐτὸ ὁλάκερη ἡ εὐτυχία μου—ὁ Θεὸς τὸ ξέρει σὲ ποιὸ σημεῖο! Ἡ ταραχή μου δὲν μὲ ἀφήνει νὰ σοῦ γράψω τίποτα περισσότερο.—Δικός σου.

ΦΡΕΔΥ»

«Αὐτὸ ἦταν ὅλο. Τώρα, φυσικά, ἐγὼ δὲν ἔπρεπε νὰ πάω, ὅπως ἀποδείχτηκε· ὅμως δὲν τὸ ἐσυλλογίστηκα τότε αὐτὸ τὸ πρᾶγμα. Ἐσκέφτηκα τὸν βίαιο χαραχτήρα του, κι' ἐφοβήθηκα πὼς θὰ βρίσκονταν σὲ κάποιο φοβερὸ κίνδυνο, χωρὶς νὰ ἔχει κανένα φίλο στὸν κόσμο γιὰ νὰ τὸν βοηθήσει, ἢ κανέναν ἐξὸν ἀπὸ ἐμένα στὸν ὁποῖο νὰ μποροῦσε νὰ φανερώσει τὶς στενοχώριες του. Ἐτυλίχτηκα λοιπὸν στὸ πανωφόρι μου καὶ πῆγα στὸ Λιβάδι του Μώλμπερι τὴν ὥρα ποὺ μοῦχε γράψει. Δὲν βρίσκεις πὼς ἦταν τολμηρὸ ἀπὸ μέρος μου;»

«Πολύ.»

«Ὅταν ἔφτασα ἐκεῖ—μὰ δὲν προχωροῦμε λιγάκι; ἔχει ἀρχίσει νὰ κάνει ψύχρα!» Ὁ Δούκας ὅμως δὲν ἐσάλεψε ἀπὸ τὴν θέση του. «Ὅταν ἔφτασα ἐκεῖ τὸν βρῆκα, φυσικά γινομένον τέλειον ἄντρα καὶ ἀξιωματικό, καὶ ὄχι πιὰ παιδὶ ὅπως τὸν ἤξερα. Ὅταν τὸν εἶδα, ἐμετάνοιωσα ἀμέσως ποὺ εἶχα πάει. Δὲν μπορῶ νὰ σοῦ περιγράψω τὶ ἄσκημα ποὺ φέρθηκε. Τί μὲ ἤθελε, οὔτε τώρα δὲν ξέρω· εἶχα τὴν ἐντύπωση πὼς δὲν ἤθελε τίποτα περισσότερο παρὰ νὰ μὲ ἀνταμώσει. Μὲ ἐκρατοῦσε ἀπὸ τὸ χέρι καὶ ἀπὸ τὴν μέση—μὰ τόσο σφιχτὰ—καὶ δὲν ἐννοοῦσε νὰ μὲ ἀφήσει νὰ φύγω, ἂν δὲν τοῦ ἔταζα ὅτι θὰ πήγαινα ἄλλη μιὰ φορὰ νὰ τὸν βρῶ ἐκειπέρα. Ὁ τρόπος ποὺ μοῦ φέρθηκε ἦταν τόσο παράξενος, καὶ μοῦ μιλοῦσε μὲ τόσο πάθος, ποὺ ἄρχισα νὰ φοβοῦμαι ποὔμουν μαζί του σὲ μιὰ τέτοια ἐρημιά. Καὶ τοῦ ὑποσχέθηκα πὼς ἤθελα νὰ ξαναπάω. Ὕστερα ἐγλύτωσα ἀπ' αὐτὸν—ἦρθα γρήγορα σπίτι—καὶ ἐτέλειωσε. Μὰ ἀπόψε, ὅταν ἐσήμαινε ἡ ὥρα ποὺ τοῦ εἶχα πεῖ πὼς θὰ πήγαινα νὰ τὸν βρῶ—πρᾶγμα ποὺ φυσικὰ δὲν εἶχα ποτέ μου σκοπὸ νὰ κάνω,—ἄρχισα πάλι νὰ ἀνησυχῶ μὲ τὴν σκέψη πὼς ὅταν θἄβλεπε πὼς τὸν εἶχα γελάσει, μποροῦσε νὰ ξεκινήσει καὶ νἄρθει στὸ σπίτι· καὶ αὐτὸς ἦταν ὁ λόγος ποὺ δὲν μποροῦσα νὰ κοιμηθῶ. Μὰ τί στέκεσαι καὶ μὲ ἀκοῦς ἔτσι σιωπηλός!»

«Ἔχω κάνει πολὺ δρόμο;»

«Τότε ἔλα πᾶμε στὸ σπίτι. Ὅμως γιὰ ποιὸ λόγο ἦρθες ἔτσι ὁλομόναχος, δίχως νὰ πάρεις κανέναν μαζί σου;»

«Ἰδιοτροπία μου.»

Εἶχαν ἀρχίσει νὰ περπατοῦν χωρὶς νὰ λένε τίποτα. Ὕστερα ἀπὸ λίγες στιγμὲς εἶπεν ἡ Δούκισσα. «Συλλογίζομαι κάτι ποὺ ὁμολογῶ πὼς δυσκολεύομαι νὰ σοῦ τὸ ζητήσω. Μοῦ εἶχε πεῖ πώς, ἂν δὲν ἐπήγαινα νὰ τὸν ἀνταμώσω ἀπόψε, ἤθελε νὰ μὲ περιμένει πάλι αὔριο βράδυ. Θὰ ἔλεγα λοιπὸν νὰ πηγαίναμε αὔριο οἱ δυὸ μαζὶ σὲ κεῖνο τὸ ψήλωμα—μὰ νὰ δοῦμε ἂν θὰ εἶναι ἐκεῖ· καὶ ἂν εἶναι, πές του μερικὰ λόγια γιὰ νὰ καταλάβει πὼς εἶναι τρελὸ ἀπὸ μέρος του νὰ δίνει τροφὴ ἀκόμη σ' αὐτὸ τὸ παλιό του αἴσθημα καὶ νὰ ζητᾶ νὰ μὲ ἀνταμώσει μὲ τέτοιο παράξενο τρόπο, ἀντὶ νὰ ἔρθει νὰ μὲ ἰδεῖ στὸ σπίτι.»

«Γιὰ ποιὸν λόγο νὰ ἰδοῦμε ἂν θὰ πάει ἢ ὄχι;» ἐρώτησε ὁ ἄντρας της δυσαρεστημένος.

«Γιατὶ ἔχω τὴν ἰδέα πὼς κάτι θὰ ἔπρεπε νὰ κάνουμε σ' αὐτὴν τὴν περίσταση. Ὁ δύ-

στυχος Φρέδι! εἶμαι βέβαιη πὼς θὰ σὲ ἄκουγε, ἂν τοῦ ἔλεγες δυὸ λόγια καὶ τοῦ παρουσίαζες ποιὰ εἶναι ἡ πραγματικὴ θέση τοῦ καθενός μας. Αὐτὸ δὲν θὰ ἦταν ἄλλο παρὰ χριστιανικὴ καλοσύνη πρὸς ἕνα ἄνθρωπο ποὺ χωρὶς ἀμφιβολία ἔχει κάποια ἀφορμὴ νὰ ὑποφέρει τόσο πολύ. Τὸ μυαλό του φαίνεται πὼς εἶναι ὁλότελα σαλεμένο».

Στὸ μεταξὺ εἶχαν οἱ δυό τους φτάσει στὴν πόρτα· ἐχτύπησαν τὸ κουδούνι καὶ περίμεναν. Ὅλο τὸ σπίτι ἐφαίνονταν βυθισμένο στὸν ὕπνο. Ὅμως σὲ λίγο ἦρθε ἕνας ἄνθρωπος καὶ τοὺς ἄνοιξε· ἐπῆρε τὸ ἄλογο, καὶ ὁ Δούκας κι' ἡ Δούκισσα ἐμπήκανε μέσα.

(Ἀκολουθεῖ) Μετάφραση Κ. ΚΑΡΘΑΙΟΥ

Η ΠΟΙΗΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΤΗΣ ΕΠΤΑΝΗΣΟΥ (*)

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑΛΒΟΣ

Μελέτη τοῦ κ. Δ. Α. Ζακυθηνοῦ

Ὁ Ἀνδρέας Κάλβος εἶναι ἀπὸ τὶς πιὸ μεγάλες καὶ τὶς πιὸ πρωτότυπες προσωπικότητες τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ ξαναγεννημοῦ. Ἐγεννήθηκε στὰ 1792 στὴ Ζάκυνθο. Ὁ πατέρας του Ἰωάννης Κάλβος ἦταν ἀπὸ τὸ Μαντοῦκι τῆς Κέρκυρας καὶ ἡ μητέρα του Ἀδριανὴ Ρουκάνη ἀπὸ τὴ Ζάκυνθο (1). Πολὺ ἔνωρὶς (1805) ἡ μητέρα του χωρίστηκε τὸν Ἰωάννη Κάλβο κ' ἔτσι ὁ ποιητής μας ἀπὸ τὰ τρυφερὰ χρόνια τῆς ζωῆς του στερήθηκε τὴ μητρικὴ ἀγάπη, πρᾶμα ποὺ εἶχε μεγάλην ἐπίδραση στὴ διάπλαση τοῦ βίαιου χαραχτῆρα του. Πολὺ γρήγορα πῆγε στὴν Ἰταλία καθὼς ὅλοι οἱ Ἑπτανήσιοι γιὰ νὰ πάρει μιὰ μόρφωση ἀνώτερη. Δυστυχῶς ὅμως οἱ πόροι του, πολὺ φτωχικοί, δὲν τὸν ἄφηναν νὰ ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἀπαιτούμενη προσήλωση στὴ μελέτη τῆς ἰταλικῆς φιλολογίας. Ἀπὸ τὰ πρῶτα ὅμως χρόνια τῆς διαμονῆς του στὴν Ἰταλία εἶχε τὴν εὐτυχία νὰ γνωριστεῖ μὲ τὸ Φόσκολο, τὸ μεγάλο του πατριώτη, καὶ γιὰ λίγα χρόνια ἡ ζωή του ἑνώθηκε μὲ τὴ ζωὴ ἐκείνου. Ὁ Φόσκολος πολὺ νωρὶς κατάλαβε τὴν ποιητικὴ εὐφυΐα τοῦ νέου Κάλβου καὶ τὸν πῆρε στὴν προστασία του, τὸν ἀγάπησε καὶ τοῦ φάνηκε πάντα ὁ πολύτιμος ὁδηγός. «*Ἐδῶ μετ' ἐμοῦ, γράφει ὁ Φόσκολος, διαμένει ἕνας νέος Ζακύνθιος ὀνόματι Κάλβος, ὁ ὁποῖος μὲ βοηθεῖ εἰς τὰς μελέτας μου. Ἐπιστρέφων δὲ εἰς Μιλᾶνον θὰ μείνῃ μαζί μου ὡς ἀδελφός μου, διὰ νὰ μὴ ἀφήσω αὐτὴν τὴν ἀναφαινομένην εὐφυΐαν καὶ συμπολίτην εἰς τὴν πενίαν, τὴν διδάσκαλον τῆς χυδαίας τέχνης*»...Καὶ παρακάτω: «*Ἔγραψε εἰς τὴν οἰκίαν μου δύο τραγῳδίας αἱ ὁποῖαι, ἂν καὶ δὲν συγκρίνονται μὲ ἐκείνας τῶν μεγάλων ποιητῶν, ὅμως ὑπόσχονται ὄχι κοινὸν μέλλον* (1)». Ἡ μιὰ ἀπ' τὶς τραγῳδίες αὐτές, ποὺ ἀναφέρει ὁ Φόσκολος, δημοσιεύτηκε στὸ Λονδῖνο στὰ 1818 μὲ τὸν τίτλο Le Danaidi (2).

Λίγα χρόνια ἀργότερα ἡ μεταβολὴ στὰ πολιτικὰ πράγματα τῆς Ἰταλίας ἀνάγκασε τὸ Φόσκολο νὰ ἐγκαταλείψει τὸ ἰταλικὸ ἔδαφος καὶ νὰ βρεῖ καταφύγιο στὴ Ζυρίχη τῆς Ἑλβετίας. Ὁ Κάλβος ἔμεινε μόνος, φτωχὸς καὶ χωρὶς προστάτη. Μὰ ὁ ποιητὴς τῶν «Τάφων» πάντα τὸν ἀναζητοῦσε καὶ γύρευε νὰ βρεῖ τὸν τρόπο γιὰ νὰ τὸν φέρει κοντά του: «*Ἐὰν εὐχαριστῆται, γράφει, νὰ περάσῃ μαζί μου καὶ εἰς τὰ καλὰ καὶ εἰς τὰ κακά... ἂς ταξιδεύσῃ ἀμέσως. Ἐλπίζω νὰ μὴ τοῦ λείψῃ τίποτε, ἢ θὰ τοῦ λείψῃ μόνον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον θὰ λείψῃ εἰς ἐμέ*»(1). Οἱ δύο ποιητὲς συναντήθηκαν στὴν Ἀγγλία, ὅπου ὁ Κάλβος ἄρχισε νὰ βγάζει τὸ ψωμί του, δίνοντας μαθήματα ἰταλικῆς. Μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτή, φαίνεται, ἔβγαλε καὶ τὸ βιβλίο του «Italian Lessons» (2). Σ' αὐτὸ ὅμως τὸ σημεῖο ἡ σχέση τοῦ ποιητῆ μας μὲ τὸ Φόσκολο, ἄγνωστο γιὰ ποιοὺς λόγους, χαλαρώθηκε. Ὁ Κάλβος, μιὰ φορὰ καὶ δὲν εἶχε πιὰ ἀνάγκη τὸν προστάτη καὶ ὁδηγό του, τὸν ἄφησε, λησμονῶντας τὶς ὑποχρεώσεις του. Γι' αὐτὸ ὁ Φόσκολος μὲ πόνο ψυχῆς μιλεῖ γιὰ τὴν ἐγκατάλειψη αὐτή, πολὺ περισσότερο μάλιστα γιατὶ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη περνοῦσε τὶς πιὸ μαῦρες ἡμέρες τῆς πολυτάραχης ζωῆς του(3). Οἱ βιογράφοι τοῦ Φόσκολου, καὶ πρὸ πάντων ὁ Antona-Traversi, κατηγοροῦν πολὺ τὸν Κάλβο γιὰ τὴν ἀγνωμοσύνη του. Ἐμεῖς ὅμως πρέπει νἄμαστε ἐπιφυλακτικοὶ στὴν κρίση μας, ἀφοῦ μᾶς εἶναι ἄγνωστα τὰ αἴτια τῆς ἀποστροφῆς αὐτῆς. Στὸ Λονδῖνο ἡ ζωὴ τοῦ ποιητῆ μας περνοῦσε ἥσυχα· ἡ ἐργασία του εἶχε ἱκανοποιητικὰ κέρδη καὶ γι' αὐτὸ ἀποφάσισε νὰ παντρεφτεῖ μιὰν ἀγγλίδα, ἀπὸ τὴν ὁποία ἀπόχτησε μιὰ ὄμορφη κόρη, γιὰ νὰ τὴ χάσει ὅμως μαζὶ μὲ τὴ μητέρα της ὕστερα ἀπὸ λίγον καιρό. Ἀπελπισμένος ἀπὸ τὴ δυστυχία του ζήτησε παρηγοριὰ στὴν πατρίδα, κατεβαίνοντας στ' Ἀνάπλι γιὰ νὰ ὑπηρετήσει τὸ ἔθνος, ποὺ ζητοῦσε τὴ λευτεριά του. Μὰ μὴ μπορῶντας νὰ προσαρμοστεῖ μὲ τὸ περιβάλλον τῶν ἀγωνιστῶν, ἐπροτίμησε νὰ φύγει γιὰ τὸ Παρίσι. Ἐκεῖ ἔμεινε ὡς τὰ 1827, τὴ χρονιά, δηλαδή, ποὺ ἐγκαταστάθηκε στὴν Κέρκυρα. Ὁ Λόρδος Guilford τὸν ἐπρότεινε γιὰ καθηγητὴ τῆς Ἰταλικῆς Γραμματολογίας στὸ Ἰόνιο Πανεπιστήμιο, μὰ βρῆκε ἀντίδραση ἀπὸ τὸν Ἁρμοστὴ Ἄδαμ, κι' ἔτσι ὁ Κάλβος ἀναγκάστηκε νὰ ἱδρύσει ἰδιωτικὸ σχολεῖο καὶ νὰ διδάσκει ἰδιαιτέρως. Ἀνάμεσα στοὺς μαθητές του εἶταν καὶ ὁ Ἀνδρέας Λασκαρᾶτος (1828), ὁ ὁποῖος ὕστερα ἀπὸ χρόνια πολλὰ στὴν Αὐτοβιογραφία του ἔγραψε τὰ ἀκόλουθα γιὰ τὸ δάσκαλό του: «*Ὁ Κάλβος, φύσεως σοβαρᾶς καὶ σκεφτικῆς, ἕτοιμος πάντα νὰ λυπηθεῖ, μοῦ ἔδωσε μερικὰ μαθήματα γιὰ κεῖνο, ποὺ ὠνόμαζε «τέχνη τοῦ συνθέτειν» καὶ ποὺ εἶταν ἐξάσκησες εἰς τὸ νὰ συγγράφει κανεὶς σὲ διάφορα στύλ· μοῦ τὰ διώρθωνε, μοῦ ἔδειχνε τὰ λάθη καὶ μοῦ ἔδινε κανόνες νὰ τ' ἀποφεύγω*».(1). Ὕστερα ὅμως ἀπὸ χρόνια κατώρθωσε νὰ διοριστεῖ καθηγητὴς τῆς Φιλοσοφίας στὸ Ἰόνιο Πανεπιστήμιο, ποὺ μάλιστα γιὰ καιρὸ εἶταν διευθυντής του, ἀντικαθιστῶντας τὸν Φραγκίσκο Orioli. Μὰ ὁ δύστροπος καὶ βαρὺς χαρακτῆρας του ἔγινε αἰτία νὰ διωχτεῖ ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιο καὶ νὰ γίνει πάλι ἰδιωτικὸς δάσκαλος, ἴσαμε τὰ 1859, ὅταν, φτωχὸς καὶ γερασμένος, στράφηκε στὸ παλιό του καταφύγιο, τὸ Λονδῖνο. Ἐκεῖ παντρεύτηκε μιὰν ἀγγλίδα, διευθύντρια κι' αὐτὴ ἰδιωτικοῦ σχολειοῦ (2), κι' ὕστερα ἀπὸ λίγα χρόνια, βρῆκε τὸ θάνατο σὲ ξένο χῶμα κι' ἡ εὐχή του:

Ἂς μὴ μοῦ δώσει ἡ μοῖρα μου
εἰς ξένην γῆν τὸν τάφον

ἔμεινε ἀπραγματοποίητη.

* * *

Ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Κάλβου ἐκεῖνο, ποὺ ξεχωριστὰ ἐνδιαφέρει τὸν ἕλληνα ἀναγνώστη εἶναι οἱ «Ὠδές»(3), εἴκοσι ὅλες ὅλες. Ἀπ' αὐτὲς οἱ δέκα εἴδανε τὸ φῶς στὴ Γενεύη στὰ 1825 μὲ τὸν τίτλο ἡ *Λύρα*, καὶ μεταφράστηκαν τὸν ἴδιο χρόνο ἀπὸ τὸν σινολόγο Στανίσλαο Julien. Οἱ ἄλλες δέκα δημοσιευτήκανε στὸ Παρίσι μὲ τὸν ἴδιο τίτλο καὶ μεταφράστηκαν κι' αὐτὲς ἀπὸ τὸν Panthier de Censag. Νεώτερη ἔκδοση, ἐκτὸς ἀπὸ τοῦ Φέξη, ἔχουμε τὴν ἔκδοση τοῦ Σεργίου Ραφτάνη (Ζάκυνθος 1881) μὲ πρόλογο καὶ ἐπιμέλεια Σπ. Δε-Βιάζη. Τὴ συλλογὴ ὅλη συνοδεύει ἔμμετρος πρόλογος, ἐπίκληση στὶς μοῦσες, ἀπὸ 22 στίχους δεκατρισυλλάβους διαφορετικοὺς στὴ συγκρότηση ἀπὸ τοὺς στίχους τῶν Ὠδῶν· Ἀμέσως ὕστερα ἀκολουθοῦν οἱ ὠδές. Καθὼς βλέπει κανεὶς ἀπὸ μόνους τοὺς τί-

---

*) Βλ. καὶ τὴν πρώτη μελέτη τῆς ἴδιας σειρᾶς στὸ 4ο φύλλο, σ. 119 κέ.

1). Πρβλ. Σπ. Δεβιάζη, Ἀνδρέας Κάλβος, Περ. «Ἀκρίτας», 1905, σ. 283. H. Pernot Études de littérature grecque moderne, deuxième serie, σ. 94. Βλ. τὴ βαφτιστικὴ πράξη (1792 Ἰουλίου 18) στὴ μελέτη τοῦ Δε-βιάζη.

1) Ἐπιστολὴ 1 Ὀκτωβρίου 1817 πρὸς τὸν Μιχαὴλ Τσιτσιλιάνη, στὴ μελέτη τοῦ Δε-βιάζη σ. 285. Πρβλ. Ἀ. Καμπάγη, Ἱστ. Νεοελλ. Λογοτ., σ. 99. Κ. Παλαμᾶ, Τὰ πρῶτα κριτικὰ σ. 25.

2) Βλ. Pernot, σ. 95.

1). Δε-βιάζης, σ. 286.

2). Legrand-Pernot, Bubliogr Ionienne, No 974.

3). Hugo Foscolo, Epistolario, Γ' σ. 329.

1). Μετάφραση Χ. Ἀντωνάτου, σ. 13. Πρβλ. H. Pernot, ἔ. ἀ. σ. 99.

2). Pernot σ. 99.

3). Ἐκτὸς ἀπ' αὐτὲς ἔγραψε ἰταλικὰ τὴν παραπάνω τραγῳδία Le Danaïdi, τὰ Italian Lessons, μιὰ ᾠδὴ ἰταλικὴ στὸ Ναπολέοντα καὶ μεταφράσεις ἐκκλησιαστικῶν συγγραμμάτων ἀπὸ τὰ ἀγγλικὰ στὰ ἑλληνικά. Ἐδημοσίεψε καὶ πολύτιμο ἀπόσπασμα τῶν Χαρίτων τοῦ Φόσκολου στὸ περιοδικὸ «Giornale di legislazione, giurisprudenza e letteratura». Κέρκυρα 1846. Πρβλ. Σπ. Δεβιάζην σ. 293.

τλους τους, τὸ μεγαλύτερο μέρος ἀναφέρεται στὴν πατρίδα. Ἡ πρώτη καὶ ἡ τρίτη ᾠδὴ εἶναι ἀφιερωμένες στὸ πατρικὸ χῶμα καὶ στὴ μητέρα του. Κ' ἴσως οἱ δύο αὐτὲς ᾠδές, ποὺ τὶς γεμίζει ἡ συγκίνηση στὴ θύμηση τῶν παιδικῶν χρόνων, εἶναι οἱ λιγώτερο διανοητικές, οἱ πιὸ ἀνθρώπινες. Ἡ πρώτη εἶναι ὁ ὕμνος στὴ Ζάκυνθο:

Ὦ φιλτάτη πατρίς,
ὦ θαυμασία νῆσος,
Ζάκυνθε, σύ μοι ἔδωκας
τὴν πνοὴν καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος
τὰ χρυσᾶ δῶρα.
Καὶ σὺ τὸν ὕμνον δέξου.

Μ' ὅλο ποὺ τὸ ποίημα ξετυλίγεται μέσα στὸ κάδρο μιᾶς φορτικῆς πολυμάθειας, μὲ τὴν βοήθεια τῶν εἰκόνων τῆς ἀρχαίας μυθολογίας, μὲ τὸν περίτεχνο καὶ πολύπλοκο τρόπο στὴν ἔκφραση κοινῶν ἐννοιῶν, τὸ βάθος του πάντα μένει συγκινημένο, γιατὶ δείχνει τὸν ἄνθρωπο τῆς ξενιτειᾶς, τὸν αἰώνιο νοσταλγὸ τῆς μικρῆς φτωχικῆς γωνιᾶς τοῦ κόσμου, ποὺ οἱ λογοτεχνίες ὕμνησαν ἀπὸ τὸν Ὅμηρο μέχρι σήμερα ἀδιάκοπα. Κ' εἶναι τὸ ποίημα αὐτὸ τὸ μόνο, ποὺ μᾶς φέρνει τόσο πολὺ στὸ νοῦ μας τὴν ἐπίδραση τοῦ Φοσκόλου. Πιὸ ἁπλά, πιὸ λιτὰ ἐκεῖνος ὕμνησε τὸ ἴδιο νησί. Κι' οἱ στίχοι τοῦ Κάλβου:

τῆς Ζακύνθου τὰ δάση
καὶ τὰ βουνὰ σκιώδη...

μᾶς θυμίζουν ἀμέσως τοὺς στίχους τοῦ Φοσκόλου (a Zacinto):

...le tue limpide nubi e le tue fronde.

Ἡ τρίτη ᾠδὴ εἶναι ἀφιερωμένη στὴ μητέρα του. Μιλήσαμε παραπάνω γιὰ τὸ οἰκογενειακὸ δυστύχημα τοῦ Κάλβου, τὸ πρῶτο καὶ βασικὸ δυστύχημά του: τὸ χωρισμὸ τῆς μάννας του ἀπὸ τὸν πατέρα του. Πέρασαν ἀπὸ τότες χρόνια πολλά. Ὁ ποιητὴς βρέθηκε σὲ μιὰ ἐκκλησιὰ παλιά. Εἶταν νύχτα, τίποτα δὲν ἀκουόταν, παρὰ ὁ ἀγέρας, ποὺ χτυποῦσε τὰ παράθυρα τῆς ἐκκλησιᾶς. Ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ἔρριχνε τὸ ἀσημένιο φῶς της ἡ σελήνη. Ἐαφνικὰ μέσα στὸ σκοτάδι φαίνεται μπροστὰ ἡ μορφὴ τῆς μητέρας του, τὸν ἐμποδίζει νὰ κλάψει, γιατὶ ἡ ζωὴ τοῦ τάφου εἶναι ἡ ἀνάπαυση ἀπὸ τοὺς κόπους καὶ τὰ βάσανα:

Τί κλαίεις; τὴν κατάστασιν
ἀγνοεῖς τῆς ψυχῆς μου.
Καὶ εἰς τοῦτο τὸ μνῆμα
τὸ σῶμα μου ἀναπαύεται
ἀπὸ τοὺς κόπους.

Μὰ ὡς τόσο τὸ φῶς τῆς σελήνης χάνεται. Ἀρχίζει νὰ ξημερώνει κι' ἡ ψυχὴ φεύγει, ἀφίνοντας μόνο τὸν ποιητή:

Ἀλλὰ τὸ φέγγος χάνεται
τῆς σελήνης· σὲ ἀφίνω·
πάλιν θέλω σὲ ἰδεῖν
ὅτε ἡ ζωὴ σοῦ λείψει,
καὶ τότε μόνον.

Καὶ τότε, προτοῦ ἀκόμα συνέρτει, ἀναλογιέται τὶς μέρες τὶς παλιές, τὰ παιδικά του χρόνια:

Ὦ φωνή, ὦ μητέρα,
ὦ τῶν πρώτων μου χρόνων
σταθερὰ παρηγόρησις·
ὄμματ'. ὁποῦ μὲ βρέχετε
μὲ γλυκὰ δάκρυα!

Ἡ Ἑλλάδα ποὺ ξαναγεννιέται—αὐτὸ εἶναι τὸ κέντρο τῆς ποίησης τοῦ Κάλβου. Γύρω σ' αὐτὸ εἶναι ἡ Χίος, ἡ Σάμος, τὰ Ψαρὰ καὶ ὅλα τὰ ὀνόματα, ποὺ δοξάζουν τὸν Ἑλληνικὸ Ἀγῶνα. Μὰ ἀπάνω ἀπ' ὅλα ἡ Ἑλλάδα. Ἂν ὅμως πάρουμε νὰ φτιάξουμε μὲ τοὺς στίχους τοῦ Κάλβου τὴν εἰκόνα τῆς Ἑλλάδας, θὰ ἰδοῦμε μόνο τὰ ὀνόματα νὰ διαφέρουν ἀπὸ τὴν ἀρχαία. Ὁ Κάλβος δὲν ἐγνώρισε τὴ Ρωμιοσύνη. Ἡ ψυχή της ἔμεινε πάντα ξένη γι' αὐτόν. Ἐγνώρισε μόνο τὴν ἀρχαία Ἑλλάδα τῆς Μυθολογίας καὶ τῶν μεγαλουργημάτων. Τὴ γνώρισε μέσα στὰ βιβλία, δὲν ἔσκυψε κοντὰ σ' αὐτή. Ἔμεινε πάντα μακριὰ ἀπ' τὸ λαό, καθὼς καὶ τὸ ἔργο του ἀκόμα μέχρι σήμερα. Ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα αὐτὴ ἔχει πάρει καὶ τὸν κανόνα τῆς ζωῆς του, τὸν κανόνα τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου: Ἡ αὐστηρὴ πλατωνικὴ ἀρετὴ εἶναι τὸ πρόσταγμα τῆς ἠθικῆς του. Ἀσκητικὴ πρέπει νὰ εἶναι τοῦ ἀνθρώπου ἡ ζωή, στραμένη πάντα στὴν Ἰδέα. Κι' οἱ χαρὲς οἱ πρόστυχες δὲν μποροῦν νὰ φέρουν τὴν εὐτυχία. Μόνο ἡ χαρὰ τῆς ἀρετῆς ἀνυψώνει τὴ ζωὴ καὶ δίνει στὸν ἄνθρωπο τὴν εὐδαιμονία:

—Καὶ τὰ θαυμάσια
τῆς Ἀρετῆς ἀέναα
νερὰ δὲν βλέπω; Χύνονται
ποταμηδὸν τριγύρω μου,
τὴν γῆν σκεπάζουν.
Ὦ θνητοὶ ποτισθῆτε.
Ἐὰν τὸ θεῖον πίετε
ρεῦμα, ὁ πόνος μὲ δάκρυα
τὴν τράπεζαν, τὸ στρῶμα σας
ὃς βρέξει τότε.

Ἂς ἔλθει τότε, ἂς ἔλθει
νὰ σᾶς περικυκλώσει
μὲ σκοτεινά, βροντᾶτα
πεπυκνωμένα σύννεφα
ἡ Δυστυχία.
Μιὰ δύναμις οὐράνιος
εἰς τὴν ψυχήν σας δίδει
πτερὰ ἐλαφρὰ καὶ ὑψώνεται
λαμπρὸν τὸ μέτωπόν σας
ὑπὲρ τὴν νύκτα.

Τῆς εὐτυχίας ἡ ἔννοια λίγη γιὰ τὸν ἄνθρωπο. Νὰ σηκωθεῖ μόνο, ν' ἀντικρύσει μὲ θάρρος τὴν προσπάθεια τῆς Ἰδέας. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἠθικὴ τοῦ Κάλβου. Καὶ γιὰ νὰ τὴν ἐκφράσει μεταχειρίστηκε μὲ τρόπο λεπτὸ τὸ μῦθο τοῦ Ἰκάρου:

Αὐτὴ (καὶ ὁ μῦθος κρύπτει
νοῦν ἀληθείας) ἐπτέρισε
τὸν Ἴκαρον: καὶ ἂν ἔπεσεν
ὁ πτερωθεὶς κ' ἐπνίγη
θαλασσωμένος,
Ἀφ' ὑψηλὰ ὅμως ἔπεσε,
καὶ ἀπέθανεν ἐλεύθερος.

***

Ἀφίνουμε μὲ αὐτὰ τὰ λίγα τὸ ἠθικὸ—πάντα μὲ τὴν πλατύτερη ἔννοια τῆς λέξης—περιεχόμενο τῆς ποίησης τοῦ Κάλβου κ' ἐρχόμαστε σ' ἕνα ἄλλο ζήτημα, στὴν *Καλβικὴ τεχνική*, τὸ σπουδαιότερο μέρος τῆς κριτικῆς τοῦ ἔργου. Γιὰ νὰ καταλάβουμε τὴν πολύπλοκη αὐτὴ τεχνικὴ εἶναι ἀνάγκη νἄχουμε πάντα στὸ νοῦ μας πὼς ὁ Κάλβος εἶταν ποιητὴς ἐξαιρετικὰ *διανοητικὸς* καὶ πὼς γι' αὐτὸ ἡ ἐργασία τοῦ στίχου καὶ ἡ συγκρότηση τοῦ ποιήματος εἶναι ἀποτέλεσμα θελληματικῆς προσπάθειας, στὴν ὁποία τὸν μεγαλύτερο ρόλο παίζει ἡ γνώση, κι' ὄχι ἀληθινὴ ψυχόρμητη διάθεση γιὰ ἁρμονία (1).

Ἔχουμε πρῶτα - πρῶτα μπροστά μας τὸ ἀκατέργαστο ὑλικό, τὴ γλῶσσα: Ἕνα ἰδιόρρυθμο ἀνεκάτεμα λέξεων τῆς δημοτικῆς, τῆς καθαρεύουσας, μὲ ποιητικὲς λέξεις παρμένες ἀπὸ τὴν ἀρχαία ποίηση, τόσο ξένο ἀπὸ τὸ καθαρευουσιάνικο πνεῦμα ὅσο κι' ἀπὸ τὴν πλοκὴ τῆς δημοτικῆς (2). Ἔτσι πλάϊ στὶς λέξεις τῆς δημοτικῆς μὲ τοὺς καθαρὰ δημοτικοὺς τύπους, ἔχουμε ἀρχαῖες λέξεις παρμένες ἀπὸ τὴν ἀρχαία ποίηση: *Δητογενέος—μελίφρονον—λιγύφθογγον — γηγενέων—ἠῷα—ἀγλαὰ—ὑψηλοκάρηνος—λυαῖον—ἀμβροσιόδμον--βρέμων—σιδηροχάρμης*, κ.λ.π., ὑπάρχουν ὅμως μερικὲς στροφές, ὅταν μάλιστα ἡ ψυχὴ τοῦ ποιητῆ ἀφίνεται ἐλεύτερη στὴ φυσικότητά της, ποὺ νομίζει κανεὶς πὼς εἶναι γραμμένες σὲ καθάρια δημοτική: π. χ.

Τὶ τὰ θαυμάσια ἐγίνηκαν
κοράσια σας ὁπ' εἶχαν
ψυχὴν σὰν φῶγα, χείλη
σὰν δροσισμένα ῥόδα,
λαιμὸν σὰν γύαλα;

Ὅπως στὸ λεξιλόγιο ἔτσι καὶ στὸ τυπικὸ ὁ ποιητὴς μεταχειρίζεται ἄλλοτε τύπους δημοτικοὺς κι' ἄλλοτε καθαρευουσιάνικους. Αἰσθητὴ εἶναι στὸ Καλβικὸ ἔργο καὶ ἡ χρησιμοποίηση τῶν ἀσυναίρετων τύπων. Πρέπει νὰ ἀποδοθεῖ καὶ σὲ μετρικὴ ἀνάγκη, μὰ ἴσως καὶ σὲ μιὰ λογισμένη ἐπιτήδευση γιὰ λόγους ζωηρότητας στὴν εἰκόνα. Ἔτσι π.χ. ἡ φράση: «....*καὶ βροντάουσιν ἐπὶ τὰς κεφαλὰς τῶν ἀχαρίστων*» παίρνει μιὰ ἰδιαίτερη παραστατικότητα μὲ τὸν ἀσυναίρετο τύπο τοῦ ῥήματος. Πολλὰ εἶναι τὰ παραδείγματα τέτοιας χρήσης.

Τίποτα ὅμως δὲν εἶναι τόσο ἐπιτηδευμένα ἐργασμένο, τόσο ἐπιμελημένα πλεγμένο ὅσο ἡ καλβικὴ σύνταξη ἤ, γιὰ νὰ ἐκφραστεῖ μὲ ἕνα ὅρο πλατύτερης σημασίας, τὸ δέσιμο (constructio) τῆς φράσης. Ὅταν παίρνει κανεὶς τὶς στροφὲς τοῦ Κάλβου καὶ τὶς ἐξετάζει ἀπὸ συνταχτικὴ ἄποψη, δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ σκεφτεῖ ἀμέσως τὴ λατινικὴ ποίηση καὶ προπάντων τὴν ποίηση τοῦ Ὁράτιου. Ὁ Κάλβος, καθὼς θὰ μᾶς δοθεῖ εὐκαιρία νὰ παρατηρήσουμε καὶ παρακάτου, εἶχε γνωρίσει καλὰ τὸν Ὁράτιο, ὅπως ὅλοι οἱ Ἰταλοὶ καὶ Ἰταλοέλληνες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Παρατηροῦμε στὴν καλβικὴ στροφὴ πὼς ἡ λέξη, ποὺ κρατεῖ τὸ βάρος τῆς φράσης εἶναι βαλμένη σὲ μέρος, ποὺ νὰ χτυπᾷ ξεχωριστὰ στὴ μουσικότητα τοῦ στίχου, πιὸ συχνὰ στὸν μικρὸ καὶ ἐκφραστικὸ πέμπτο στίχο. Π. χ. στὴ στροφὴ

Ἀλλὰ εὐτυχὴς ἢ δύστηνος,
ὅταν τὸ φῶς ἐπλούτει
τὰ βουνὰ καὶ τὰ κύματα,
σὲ ἐμπρὸς τῶν ὀφθαλμῶν
πάντοτε εἶχον

Ὁ στίχος, ποὺ σηκώνει ὅλη τὴν ἔννοια εἶναι ὁ τελευταῖος.

1) Ἀντίθετα ὁ Σολομὸς λέει: «ἡ ἁρμονία τοῦ στίχου δὲν εἶναι πρᾶγμα ὅλο μηχανικό, ἀλλὰ εἶναι ξεχείλισμα τῆς ψυχῆς» ἔκδ. Μαρασλῆ [Ἐλευθερ.] σ. 57.

2) Πρβλ. Pernot, ἔ. ἀ. σ. 104. Hesseling, Litter. Grecq. Mod. σ. 71. Παλαμᾶ, Τὰ πρῶτα Κριτικὰ σ. 38.

Ἀνάλογο εἶναι καὶ τὸ δέσιμο τῶν στίχων τοῦ Ὁρατίου (IV, 7, 3):

Mutat terra vices et decrescentia ripas
Fulmina praetereunt.

Καὶ (IV, 2 29 ἑ):

Grata carpentis thyma per laborem,
Plurimum circa nemus uvidique
Tiburis ripas operosa parvus
Carmina fingo.

Ἀρχαιότροπος εἶναι ἀκόμα καὶ ὁ χειρισμὸς τοῦ ῥήματος ἀπὸ τὰ συμπληρώματά του. Ὁ νεώτερος ποιητής, σύμφωνα μὲ τὴ νεώτερη νοοτροπία λέει:

Ἐχαμογέλασε γλυκὰ στὸν πόνο τῆς ψυχῆς μου,
κ' ἐδάκρυσαν τὰ μάτια της κ' ἐμοιάζαν τῆς [καλῆς μου...
Σολομοῦ, ὁ Κρητικός, 22.

Ἀντίθετα ὁ Κάλβος, ἀκολουθώντας τὴν ἀρχαία σύνταξη γράφει:

Σύ, ὅταν τὰ ο ὐ ρ ά ν ι α
ῥόδι μὲ τὸ ἀμαυρότ'τον
πέπλον σ κ ε π ά ζ ε ι ἡ νύκτα.

Μὲ ἐπιμέλεια καὶ προσοχὴ εἶναι πάντα διαλεγμένο τὸ ἐπίθετο, καὶ πάντα ἀχεδὸν παρμένο ἀπὸ τὴν ἀρχαία γλῶσσα (1). Σ' αὐτὸ ὁ Κάλβος στηρίζει ὅλη τὴ δύναμη τῆς φράσης του καὶ γιὰ τὸ λόγον αὐτὸ τοῦ δίνει συχνότατα μιὰ τέτοια θέση, ποὺ νὰ τραβᾷ τὴν προσοχὴ τοῦ ἀναγνώστη. Ἐνῷ, δηλαδή, συνηθισμένο εἶναι νὰ βάζουμε μπροστὰ τὸ ἐπίθετο καὶ ὕστερα τὸ οὐσιαστικό, π. χ. «*τῶν δολιοφρόνων τυράννων*» ἢ τοὐλάχιστο νὰ βάζουμε μπροστὰ τὸ οὐσιαστικό, μὰ νὰ συνδέουμε τὸ ἐπίθετο, ποὺ ἀκολουθεῖ, μὲ τὸ ἄρθρο π. χ. «*τῶν τυράννων τῶν δολιοφρόνων*», ὁ Κάλβος μὲ ἕναν τρόπο ἰδιόρρυθμο βάζει μπροστὰ τὸ οὐσιαστικὸ καὶ ὕστερα τὸ ἐπίθετο ἀσύνδετο: «*τῶν τυράννων δολιοφρόνων*». Ἀκόμη καὶ γενικὲς οὐσιαστικῶν, ποὺ λειτουργοῦν στὴ φράση μὲ σημασία ἐπιθέτου, συντάσσονται μὲ τὸν ἴδιο τρόπο· π. χ. *θεᾶς τὴν σμύρναν*. Ἡ θέση, ποὺ παίρνει τὸ ἐπίθετο, καὶ ἡ ἐντύπωση, ποὺ γεννᾷ στὸν ἀναγνώστη, μᾶς θυμίζει ἀνάλογη σύνταξη στὸν Ὁράτιο: (III, I, 35 ἑ):

huc frequens
Caementa demittit redemptor
Cum famulis dominus terrae
Fastidiosus (2).

1) Π α λ α μ ᾶ ς Τὰ πρῶτα Κριτικά, σ. 39.
2) Τὴν ἐντύπωση τὴν κάνει ζωηρότερη καὶ ὅλη ἡ κατασκευὴ τοῦ ἐπιθέτου: fastidiosus, γιατὶ ὁ τόνος πέφτει στὴν παραλήγουσα, ὅπως, συχνότερα, καὶ στὸν πέμπτο στίχο τῆς καλβικῆς στροφῆς.

Τὸ ὑλικὸ αὐτὸ μὲ τὶς μερικώτερες ἰδιόρρυθμες συντάξεις τὸ μεταχειρίζεται ὁ ποιητὴς ἔχοντας πάντα ὑπ' ὄψη του ὡρισμένους ἐκφραστικοὺς τρόπους πιό πολὺ συνηθισμένους στὴν ἀρχαία ποίηση παρὰ στὴ νεώτερη. Ἀπ' αὐτοὺς ὁ ἁπλότερος εἶναι ἡ *περίφραση*. Στὸ καλβικὸ ἔργο ἡ περίφραση εἶναι συχνή, ποτὲ ὅμως δὲ βρίσκεται σὲ ὑλικό, λέξεις ἢ φράσεις, τῆς δημοτικῆς, μὰ πάντα τῆς ἀρχαίας, μὲ τρόπο ποὺ νὰ θυμίζουν ἀνάλογες ἀρχαῖες ἐκφράσεις. Ἔτσι: «*θαλάσσια ξύλα*» (=πλοῖα, καράβια, βάρκες) θυμίζουν τὸ συχνότατο λατινικὸ trabs, trabs Cypria κλ., «*ἡ ῥοδόπεπλος κόρη*» (=ἡ Αὐγὴ) θυμίζει τὸ ὁμηρικὸ «ῥοδοδάκτυλος Ἠώς», «*τὰ φῶτα τῆς νυκτὸς*» (=τὰστέρια) τὰ lumina noctis κλ. Συνθετώτερη ἀπὸ τὴν περίφραση εἶναι ἡ *τροπικὴ ἔκφραση*, ἡ ἀνάπτυξη, δηλαδή, μιᾶς σειρᾶς ἐννοιῶν μέσα σὲ μιὰ εἰκόνα ἢ σειρὰ εἰκόνων. Ἔτσι ἀντὶ νὰ πεῖ πεζά: ἔζησα τὸ πέμπτον τοῦ αἰῶνος εἰς ξένα ἔθνη, λέγει: *Μὲ εἶδε—τὸ πέμπτον τοῦ αἰῶνος—εἰς ξένα ἔθνη*· ἀντί: «ἡ μνήμη σας δὲ θὰ ξεχαστεῖ ἀπὸ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου, γράφει:

Ἀλλ' ὅτε πλησιάσει
τὴν γῆν, ὅπου σᾶς ἔχει,
θέλει ἀλλάξειν τὸν δρόμον του
ὁ χρόνος, τὸ θαυμάσιον
χῶμα σεβάζων.

Ἐπίσης θέλοντας νὰ πεῖ: «ὅταν ἡ Ἑλλάδα ὑποτάχτηκε στοὺς Τούρκους» λέει:

Ὅταν εἰς τὴν ἀθλίαν
Ἑλλάδα ἀπὸ τὰ ἔσχατα
τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης
τῶν ἀραβίων πετάλων
ἦλθεν ὁ κτύπος, κλ.

Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ ὁ λατῖνος ποιητὴς θέλοντας νὰ πεῖ: «τὰ καράβια ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὴ στεριὰ» λέει (Βεργιλίου Αἰνειάδα III, 72): provehimur portus, terraeque urbesque recedunt· ἢ θέλοντας νὰ δώσει ποιητικὴ μορφὴ στὴ φράση: «ὅπου κι' ἂν πάει κανεὶς ὁ φόβος τοῦ θανάτου πάντα θὰ τὸν ἀκολουθεῖ» λέει: (Ὁρατίου, Ὠδαί, III, 1,37):

Sed Timor et Minae
Scandunt eodem, quo dominus, neque
Decedit aerata triremi et
Post equitem sedet atra Cura.

Μὰ ἀπ' ὅλα αὐτὰ πιὸ πολὺ τὸ σπουδαιότερο ρόλο στὴν τεχνικὴ τοῦ Κάλβου παίζει ἡ *ποιητική*, ὅπως τὴ λέμε, *εἰκόνα*, παρμένη τὶς περισσότερες φορὲς ἀπὸ τὴ φύση. Κάτι περισσότερο ἀκόμη: οἱ εἰκόνες του ἀναφέρονται σὲ ὡρισμένα φυσικὰ στοιχεῖα, ποὺ ἔχει, θαρρεῖς, γι' αὐτὰ μιὰ παθολογικὴ ψύχωση. Κι' αὐτὰ εἶναι: ὁ ἀέρας καὶ ἡ θάλασσα, πότε γαληνεμένα καὶ ἥσυχα, τὶς περισσότερες φορὲς ὅμως βίαια καὶ ὁρμητικά, ὅπως βίαιος καὶ ὁρμητικὸς εἶταν ὁ χαρακτῆρας του. Τὴ θάλασσα τῆς Αὐσονίας, ὅπου *ὁ ἥλιος ἐφώτισε ποτὲ τὰ βήματά του*, τὴν βλέπει ἄγρια κι' ὁρμητική.

Ἄγρια, μεγάλα τρέχουσι
τὰ νερὰ τῆς θαλάσσης,
καὶ ῥίπτονται καὶ σχίζονται
βίαια ἐπὶ τοὺς βράχους
Ἀλβιονείους.

Ἀπὸ τἄλλο ὅμως μέρος βλέπει κανεὶς τὴν εἰκόνα τῆς γαληνεμένης θάλασσας, τὶς βραδυνὲς ὧρες (ΙΑ΄ ὅ):

Μὲ ψυχὴν πικραμένην
ὀρθὸς ἐπὶ τὴν πρύμνην
βλέπει ἐπάνω εἰς τὴν θάλασσαν
τὴν ἡσυχίαν χ υ μ έ ν η ν
καὶ ἑσπέριον σκότος.

Ἰδιόρρυθμη, μοναδικὴ στὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνία εἶναι ἡ μετρικὴ τοῦ Κάλβου, ἕνα κατασκεύασμα καθαρῶς προσωπικό. Οἱ εἴκοσι ὠδὲς εἶναι ὅλες γραμμένες σὲ στροφές. Μόνο τὸ προοίμιο εἶναι γραμμένο σὲ δεκατρισύλλαβους στίχους, ποὺ ὁ ἴδιος ὁ Κάλβος τοὺς ὀνομάζει «*τραγικούς*». Κάθε στροφὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ πέντε στίχους. Ἀπ' αὐτοὺς οἱ τέσσεροι εἶναι ὅμοιοι, ἑπτασύλλαβους τοὺς λέει ὁ Κάλβος, κι' ὁ τελευταῖος μικρότερος, πεντασύλλαβος, σὰν μιὰ κατακλεῖδα ὅλης τῆς στροφῆς.

Α΄. Ἑπτασύλλαβος στίχος. Οἱ ἑπτασύλλαβοι στίχοι τοῦ Κάλβου ἔχουν μιὰν ἀκόμη ἰδιορρυθμία: παρουσιάζονται ἄλλοτε σὰν ἑξασύλλαβοι καὶ ἄλλοτε σὰν ὀχτασύλλαβοι. Ὁ Κάλβος δικαιολογεῖ τὴν ἰδιορρυθμία αὐτὴ μὲ τὸν ἀκόλουθο τρόπο: «*Ὅσε ἡ τελευταία λέξις ἑνὸς ἑπτασυλλάβου εἶναι προπαροξύτονος, ἢ τονισμένη συλλαβὴ λέγεται ἕκτη, αἱ δὲ ἐπίλοιποι δύο λογίζονται ὡς μία*». Καὶ: «*ὅτε ὅμως ἡ τελευταία λέξις ἔχει τὸν τόνον εἰς τὴν λήγουσαν, ὁ στίχος τελειώνει μὲ τὴν ἕκτην*(1)». Καθὼς ὅμως παρατηρεῖ ὁ κ. L. Roussel σὲ μιὰ πολὺ ἐπιμελημένη καὶ λεπτομερειακὴ μελέτη γιὰ τὴν καλβικὴ μετρικὴ «le prétendu heptasyllabe de Kalvos est un hexasyllabe, son prétendu pentasyllabe est un tétrasyllabe» (1) Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἐξηγεῖται ἡ ἐμφάνιση τοῦ ἑξασυλλάβου ἄλλοτε μὲ μιά, ἄλλοτε μὲ δυὸ ἄτονες συλλαβὲς στὸ τέλος, ποὺ δὲν ὑπολογίζονται στὸν ἀριθμὸ τῶν συλλαβῶν. Παίρνει, δηλαδή, ὁ ἑξασύλλαβος τὶς ἀκόλουθες τρεῖς μορφές:

1) Ὦ γλυκεῖα πατρὶς
2) Ὦ θαυμασία νῆ | σος
3) Ζάκυνθε σὺ μοῦ ἔ | δωκας.

Στὸν ἑξασύλλαβο —ἔτσι θὰ τὸν λέμε ἀπὸ τώρα καὶ ἐμπρός— τόνος ὑποχρεωτικὸς εἶναι τῆς ἕχτης συλλαβῆς. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ ἄλλοι τόνοι δευτερεύοντες ἢ βοηθητικοί, ποὺ μὲ διάφορους συνδυασμοὺς δίνουν στὸν ἑξασύλλαβο, σύμφωνα μὲ τὶς στατιστικὲς μελέτες τοῦ κ. Roussel (2), 32 σχήματα.

α΄.) Ὑπάρχουν παραδείγματα στίχων μὲ μόνο τὸν ὑποχρεωτικὸ τόνο τῆς ἕκτης συλλαβῆς. Μπορεῖ νὰ ἀποτελεῖται ἀπὸ μία μονάχα λέξη ἢ ἀπὸ περισσότερες, τῶν ὁποίων ὅμως οἱ γραμματικοὶ τόνοι δὲν ἔχουν ῥυθμικὴ ἀξία π. χ.

ἐπὶ τὰς κεφα | ΛΑΣ. (Α΄ β΄ 4)

β΄.) Στίχοι μὲ δύο τόνους. Ἀπὸ τοὺς δύο αὐτοὺς τόνους ἀναγκαστικὰ ὁ ἕνας εἶναι στὴν ἕχτη συλλαβὴ κι' ὁ ἄλλος σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς ἄλλες, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πέμπτη. Ἔτσι ἔχουμε τοὺς στίχους:

ΤΙ δὲν ἐθησαυΡΙσετε (Ε΄, κβ΄, 2)
ἐΔΩ σὰν ἀναΘΗματα (Κ΄, η΄, 1)
δροσεΡΑΣ οἱ ποιΜΕνες (Α΄, ιδ΄, 3)
ὈθωμαΝΕ τὶ ΜΕνεις; (Β΄, ις΄, 3).

γ΄.) Στίχος μὲ τρεῖς τόνους. Μεγαλύτερη ποικιλία ἔχουν οἱ στίχοι μὲ τρεῖς τόνους, εἶναι ὅμως στανιώτεροι. Κι' ἐδῶ ἀναγκαστικὰ ἡ ἕχτη συλλαβὴ πρέπει νὰ τονίζεται. Ἔχουμε τὰ ἀκόλουθα σχήματα.

(1). «Σ η μ ε ί ω μ α π ε ρ ὶ Μ ε τ ρ ι κ ῆ ς» στὴν ἔκδοση Φέξη σ. 109.

(1). «La versification de André Kalvos» Athènes, 1922 σ. 8.
(2). ἐ. ἀ. σ. 26.

ΝΑΙ ΚΟπος ἀναποφέρτος (Γ΄ ιε΄, i)
ΚΤΥπα ΚΕΝτησον ΦΥγε (Β΄ κδ΄ 2)
ΣΕΙΣ οἱ δειΛΟΙ ἀΧΝΥζετε (Γ΄ ιη΄ 1)
πολΛΗ ΠΑΝτοτε ΚΡΕμεται (ΙΔ΄ ια΄ 4)
κοΡΑσια ἰΔΟΥ, μηΤΕρες (ΙΖ΄ η΄ 1)
ἀλΛΑ καὶ ΦρεΝΩΝ ΠΤΕρωμα (Ζ΄ γ΄ 1)
Ἔχεις γνωΣΤΟΝ ΝΑ Η ΠΑΤμος (ΙΔ΄ δ΄ 2) (!)

Ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τὰ σχήματα τὸ πιὸ συνηθισμένο εἶναι κεῖνο, ὅπου τονίζονται ἡ δεύτερη καὶ ἡ ἕκτη συλλαβή του καὶ ποὺ χωρίζει τὸ στίχο σὲ δυὸ ἄνισα μέρη, τὸ ἕνα ἔχει δύο συλλαβὲς καὶ τὸ ἄλλο τέσσερες ἢ περισσότερες, ἂν ὁ στίχος δὲν εἶναι καταληχτικός.

Β΄. Πεντασύλλαβος στίχος. Ὅπως εἴπαμε παραπάνω, ὁ πεντασύλλαβος στίχος τοῦ Κάλβου πρέπει νὰ θεωρεῖται σὰν τετρασύλλαβος. Συχνότερα βρίσκεται ἀκατάληχτος παροξυτονούμενος, λιγοστὲς φορὲς προπαροξύτονος καὶ ποτὲ καταληχτικός. Ὁ κ. Roussel (2), ὄχι ἀπίθανα, παρατηρεῖ ὅτι ὁ τετρασύλλαβος τοῦ Κάλβου ἔχει κάποια ρυθμικὴ συγγένεια μὲ τὸν ἀδώνειο τελευταῖο στίχο τῆς Σαπφικῆς στροφῆς, ἂν τὸν διαβάσουμε τονικὰ μὲ τὴν ἰταλίζουσα προφορὰ τῆς λατινικῆς. Δίνει δηλαδὴ τὴν ἐντύπωση τοῦ στίχου τοῦ Ὁρατίου : (Carm. Saec. 4) :

Tempore | sacro

ἢ τοῦ Σαπφικοῦ (εἰς Ἀφροδίτην, 4) :

Πότνια | θῦμον.

Πολὺ λιγώτερα εἶναι τὰ σχήματα τοῦ τετρασύλλαβου. Ἔχουμε ἐδῶ ἀναγκαστικὰ δύο τόνους, κι' ἀπὸ αὐτοὺς ὁ ἕνας στὴν τέταρτη συλλαβή. Οἱ τόνοι μὲ τοὺς διάφορους συνδυασμοὺς δίνουν στὸν τετρασύλλαβο τρία σχήματα.

ΠΑΝτοτες ΕΙχον (Α΄ γ΄ 5)

Εἰς ΞΕνα Εθνη (Α΄ δ΄ 5)
Τα χρυΣΑ ΔΩρα (Α΄ α΄ 5)

Ὅταν ὁ στίχος ἀποτελεῖται, ὅπως συχνὰ συμβαίνει, ἀπὸ μία μόνη λέξη καὶ τῆς λέξης αὐτῆς ὁ γραμματικὸς τόνος βρίσκεται στὴν τέταρτη συλλαβή, τότε ἡ λέξη παίρνει στὴν ἀρχὴ ἕναν *ρυθμικὸ τόνο* βοηθητικὸ π.χ:

Ἄλβιο | νείους (Α΄ η΄ 5).

***

Ἡ ἀκανόνιστη γλῶσσα, ἡ μονοτονία τοῦ πέμπτου στίχου τῆς στροφῆς οἱ συνιζήσεις, τὰ ἀσυναίρετα—ὅλ' αὐτὰ δὲν εἶναι συντελεστικὰ στὴν ἁρμονία τοῦ στίχου. Καὶ δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ πεῖ πὼς αἰσθάνεται τὴν αἰσθητικὴ ἀπόλαυση, χωρὶς προσπάθεια, γιατὶ ὁ Κάλβος ἀπευθύνεται περισσότερο στὸ νοῦ. Ὁπωσδήποτε ὅμως τὸ καλβικὸ ἔργο πρέπει πάντα νὰ μᾶς τραβᾶ τὴν προσοχή, γιατὶ εἶναι μοναδικὸ σ' ὅλη τὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνία. Ἀπὸ τἄλλο μέρος, ἔχουμε καὶ στίχους, ποὺ μποροῦν νὰ μᾶς δείξουν πὼς ὁ Κάλβος ἦταν ἀληθινὸς ποιητής. Ὁ Σολωμὸς ἔλεγε γι' αὐτὸν συχνά: «*Κρῖμα, ποὺ ἐθυσίασε τὴν πραγματική του ἔμπνευση*», κ' ἐννοοῦσε πὼς ἡ γλῶσσα καὶ τὸ μέτρο ἐζήμιωναν πολὺ τὴν ποιητική του ἰδιοφυΐα. 1).

Ἀκόμη ὁ Κάλβος εἶναι σημαντικὸς καὶ σὰν μιμητὴς τῆς ἀρχαίας ποίησης, τόσο στὸ περιεχόμενο, ὅσο καὶ στὴν τεχνοτροπία. Ξεχωριστὰ στὸ καλβικὸ ἔργο βρίσκουμε ἐπιδράσεις ἀπὸ τὴ λατινικὴ φιλολογία προπάντων ἀπὸ τὸν Ὁράτιο, καθὼς μᾶς δόθηκε εὐκαιρία νὰ τονίσουμε παραπάνω. Χρειάζεται ὅμως μιὰ βαθύτερη μελέτη γιὰ τὶς πηγὲς ποὺ εἶχε πρότυπο ὁ Κάλβος. Γι' αὐτὸ ἴσως ξαναμιλήσουμε ἄλλοτε.

ΔΙΟΝ. Α. ΖΑΚΥΘΗΝΟΣ

1) Κατὰ τὰ παραδείγματα τὰ μαζεμένα ἀπὸ τὸν κ. Roussel.
2) ἐ. ἀ. σ. 21.

(1) Πρόλ. Σπ. Δεδιάζη, στὸν «Ἀκρίτα» 1905. σ.292.

ΜΟΙΡΟΛΟΓΙΑ ΓΟΡΤΥΝΙΑΣ

Ἀπὸ τὴν ἀνέκδοτη συλλογὴ τοῦ κ. Χ. Σακελλαριάδη

1

Τὰ τέσσερα, τὰ πέντε τὰ ἐννιὰ ἀδέρφια
τὰ δεκοχτὼ ξαδέρφια τὰ λιγόημερα
πόλεμον ἀγρικήσαν κι' ἔτρεξαν νὰ πᾶν.
Σελώνουν τ' ἄλογά τους, τρέμει ἡ θάλασσα,
κι' ὄντας τὰ καλλιγώνουν, τρέμει ὁ οὐρανὸς
κι' ὄντας τὰ καβαλᾶνε τρέμει ἡ μαύρη γῆ.
Στὸ δρόμο ποὺ πηγαίναν καὶ στὴ δημοσιὰ
ηὗραν ἕνα πηγάδι ξεροπήγαδο
πολὺ φαρμακεμένο καὶ λυπητερό,
σαράντα ὀργυὲς τοῦ πλάτου κι' ἑκατὸ βαθύ.
Ἐκεῖ 'σαν οἱ λεβέντες, ἡ λεβεντουριὰ
καὶ ρίχνανε τοὺς κλήρους ποιὸς νὰ κατεβεῖ
κι' ἔπεσε τοῦ πατέρα γιὰ νὰ κατεβεῖ
καὶ στὸν ἀπάνω κόσμο νὰ μὴν ἀνεβεῖ.
Ρωτάει τὰ παιδιά του γιὰ νὰ κατεβεῖ
καὶ στὸν ἀπάνω κόσμο νὰ μὴν ἀνεβεῖ.
—Γιὰ πές τε μου, παιδιά μου, γιὰ νὰ κατεβῶ
καὶ στὸν ἀπάνω κόσμο νὰ μὴ ξαναβγῶ.
—Μὴν κατεβεῖς, πατέρα, πατερᾶκο μου,
σὰν κατεβεῖς, πατέρα, δὲ θὰ ξαναβγεῖς
καὶ στὸν ἀπάνου κόσμο δὲ θὰ ξαναρθεῖς.
Ρωτάει καὶ τὰ κορίτσια, γιὰ νὰ κατεβεῖ
καὶ στὸν ἀπάνου κόσμο νὰ μὴν ξαναρθεῖ
—Γιὰ πές τε μου, κορίτσια, γιὰ νὰ κατεβῶ
στὰ σπίτια τὰ δικά σας δὲ θὰ ξαναρθῶ.
—Μὴν κατεβεῖς, πατέρα, πατερᾶκο μου,
μὴν κατεβεῖς, πατέρα, τὶ δὲ θ' ἀνεβεῖς
καὶ στὸν ἀπάνου κόσμο δὲ θὰ ξαναβγεῖς

2

ΣΤΙΣ ΤΡΕΙΣ ΜΕΡΕΣ ΣΤΟΝ ΤΑΦΟ

Κλάφτε στὰ τρίτα θλίβερὰ τὰ νιάτα πικραμένα,
τὶ ὥς τὰ καλὰ σαράντα μου ἡ ἀγάπη ἀλησμονιέται.
Ἡ λύπη ἀράχνη γίνεται καὶ μαύρη κατσιφάρα,
καίει τῶν δέντρων τὶς κορφὲς καὶ τῶν φυτειῶν τὰ φύλλα,
τῶν ὀρφανῶν τὰ μάγουλα, καρδοῦλες τῶν χηρῶνε.
Γιομίσαν τὰ στενὰ ἀρφανὰ καὶ τὰ σοκάκια χῆρες.
Δυὸ τρία ἀρφανούλια ἀπάντησα μέσα στὸ σταυροδρόμι

κι' εἶναι τὰ μάτια τους θολά, τὰ χέρια σταυρωμένα,
τὰ δυό τοις μηλομάγουλα καϊμένα, μαραμένα,
κρατοῦσαν καὶ στὰ χέρια τους κομμάτι μουχλιασμένο.
Ἐκάτσα καὶ τὰ ρώτησα καὶ τὰ συχνορωτάω.
—Ποῦθε ἔρχεστε, μικρὰ ἀρφανά, παιδάκια μου, ποῦ πᾶτε ;
—Ἐπήγαμε στὸ μπάρμπα μας κι' ἡ θειὰ μᾶς κλεῖ τὴν πόρτα,
ἐβγῆκαν τὰ ξαδέρφια μας καὶ μᾶς λιθοβολᾶνε,
κι' ἡ θειά μας μᾶς ἐμάλωνε κι' ἡ θειὰ μᾶς ἀχουγιάζει.
—Κάμετε πέρα, ὀὲ ἀρφανά, φευγᾶτε ἀπὸ κοντά μου,
τὶ τρέχουν τὰ μκτάκια σας καὶ σβένουν τὴ φωτιά μου.

3

Ποιὰ θάλασσα, ποιὸς οὐρανός, ποιὰ πέτρα, ποιὸ λιθάρι,
ποιὰ κόρη καλορρίζικη τὸν ἄντρα σου θὰ πάρει ;
νὰ περιλάβει τὰ κλειδιά, ν' ἀνοίγει τὰ φορτσέρια,
νὰ σιγυράει τὰ ὀοῦχα σου, νὰ δέρνει τὰ παιδιά σου,
νὰ πάρει μιὰ χρυσόβεργα νὰ δέρνει τὰ παιδιά σου.
Βρωμοῦν τὰ βρωμοχόρταρα, βρωμοῦν τὰ βρωμισμένα,
ἔτσι βρωμᾶνε τὰ ὀρφανὰ στῶ θειάδωνε τὰ χέρια.
Μάνα, γλυκὸ ν' τὸ ζάχαρι, μάνα γλυκὸ 'ν τὸ μέλι,
τίποτα δὲν 'ν' γλυκότερο μάνα μὲ τὰ παιδιά της.

4

Κίνα καὶ μὴν ἐδείλιασες, μὴ στέκεις δειλικσμένος,
αὐτοῦ 'ν οἱ νιοί, αὐτοῦ 'ν οἱ νιές, αὐτοῦ 'ν τὰ παλληκάρια,
αὐτοῦ 'ν κι' ἡ μάνα μὲ τοὺς γιούς, τῶν ἀδερφῶν τ' ἀδέρφια,
αὐιοῦ 'ν τὰ καλὰ ἀντρόγυνα, τὰ πολυαγαπημένα,
ποὺ δὲν τὰ ξεχωρίζουνε οἱ ὀχτροὶ μὲ τὰ μαχαίρια
κι' ὁ θάνατος τὰ χώρισε δίχως ὀχτριὰ καὶ μάχη.

5

Θαμάζουμαι τὰ μάτια μου πῶς δὲν σταλάζουν αἷμα,
παρ' βγάνουν μιὰ κρυόβρυση καὶ καῖν τὰ μάγουλά μου
καὶ ὀοβολᾶν στὰ στήθια μου καὶ καῖνε τὴν καρδιά μου.

6

Δὲν πρέπει ἐγὼ νὰ χαίρουμαι, μά εἴτε νὰ καμαρώνω,
μὰ πρέπει νᾶμαι ἀπίστομα, νὰ χύνω μαῦρα δάκρυα.
Νὰ βγάλω βρύσες μὲ νερό, βρύσες καὶ κρυοβρυσοῦλες,
νὰ ρχῶνται οἱ νιὲς νὰ πλένουνε, κορίτσια νὰ λευκαίνουν,
νἄρθει καὶ μένα ὁ ἄντρας μου γιὰ νὰ λουστεῖ κι' ἀλλάξει
καὶ νὰ χλωρομπαρμπεριστεῖ καὶ πάλε γιὰ νὰ φύγει,
νὰ τοῦ θολώσω τὸ νερὸ νὰ τὸν χασομερήσω,
νὰ τὸν χορτάσω φίλημα, νὰ τὸν χορτάσω λόγια.

7

Ἀνοίξετε τὶς ἐκκλησιὲς, ἀνάφτε τὰ καντύλια,
γιατὶ θὲ νἄρθει ἕνας γαμπρὸς μὲ τὰ γραμμένα φρύδια.
Οἱ στράτες γέμισαν δροσιὲς καὶ τὰ στενὰ λουλούδια
κι' οἱ ἐκκλησιὲς γαρούφαλα καὶ τ' ἅγιο βῆμα μόσκο.

8

Βαλαντωμένη μου καρδιὰ καὶ καταπικραμένη,
ὧρες μὲ κάνεις καὶ γελά' κι' ὧρες μὲ βαλαντώνεις,
κι' ὧρες μοῦ λὲς νὰ γκρεμιστῶ, νὰ πέσω ἀπὸ τὸ βράχο,
γιατί ν' τὰ ντέρτια μου πολλὰ, τρεῖς μύλοι δὲν τἀλέθουν,
ὡς καὶ τὸ σύννεφα τὸ λὲν καὶ τὰ πουλιὰ ποὺ τρέχουν.

9

Κρίμα ἤτανε ποὺ φύτευε μηλιὰ στὸν κάτου κόσμο,
ἐκρέμα τὸ χρυσὸ σπαθὶ καὶ τ' ἄδικο φουστάνι.
Πάει κι' ὁ νιὸς γιὰ τὸ σπαθὶ κι' ἡ νιὰ γιὰ τὸ φουστάνι
καὶ τὰ μικρούλια τὰ παιδιὰ πᾶνε νὰ φτάσουν μῆλα.
Στὸ ἔμπα βρίσκουν ἀνοιχτὸ, στὸ ἔβγα κλειδωμένο.
Νἆταν κανεὶς ἀπὸ κοντὰ, νἆταν καὶ κουντουριάρης
νὰ σκόρπαγε τὶς κλειδωνιὲς καὶ νἆσπαγε τὶς πόρτες,
νὰ βγαίναν μάννας τὰ παιδιὰ, τῶν ἀδερφῶν ἀδέρφια
κι' οἱ ἄντρες τῶν μαυρόχηρων π' ἀδικοθανατίζουν !

10

Δὲν εἶναι κρίμα κι' ἄδικο, πολὺ κακὸ στὸν κόσμο,
νὰ στέκουν τὰ παλιόδεντρα, νὰ πέφτουν τὰ καινούργια ;
Χαρὰ στὴ μάννα ποὺ θὰ δεῖ τὴ δυχατέρα χήρα.
Χήρά ταν κι' ἡ βασίλισσα, χήρα ἡ βασιλοπούλα
κι' ἡ μάννα της τῆς ἔλεγε κι' ἡ μάννα της τῆς λέει·
—Τ' ἔχεις, κόρη, ποὺ χλίβεσαι καὶ βαρυαναστενάζεις ;
Ἔχουμε πύργο τὸ φλωρὶ καὶ τὸ μαργαριτάρι.
—Τὶ νὰ τὸ κάνω τὸ φλωρὶ καὶ τὸ μαργαριτάρι,
ποὺ κόπη ἀπ' τὸ κεφάλι μου ἀτίμητο πετράδι.

11

Κείτεται ὁ Πλιάσκος, κείτεται στὸν πλάτανο ἀποκάτω,
μὲ τὰ ποδόρια στὸ νερό, πάλε νερὸ γυρεύει.
Κανεὶ δὲν εἶχε συντροφιά, μὲ ποιὸ νὰ κουβεντιάσει;
μὲ τὰ πουλιὰ κουβέντιαζε καὶ μὲ τὰ χελιδόνια·
—Τάχα, πουλιά, θὰ σηκωθῶ, τάχα, πουλιά, θὰ γιάνω;
—Κάτσε γιὰ νἄρθει ἡ ἄνοιξη, τὄμορφο καλοκαῖρι,
μάζω τὰ μαγιοχόρταρα, τοῦ Μάη τὰ λουλούδια
καὶ βράσ'τα μὲ καλὸ κρασὶ καὶ νὰ τὸ πιεῖς νὰ γιάνεις,
νὰ σοῦ περάσει ἡ ἀρρώστεια σου, νὰ σοῦ διαβεῖ κι' ὁ πόνος.

12

Τοῦ... (τάδε) τὄνομα, στὸ χιόνι 'ταν γραμμένο,
τὸ πῆρε ὁ ἥλιος κι' ἔλυωσε καὶ τὸ νερὸ καὶ χάθη.
Καὶ τὸ ποτάμι τὄβγαλε σὲ χήρας περιβόλι.
Κι' ἡ χήρα τὸ ντελάλησε σ' ὅλα τὰ βιλαέτια·
«Τὸ τίνος εἶναι τὄνομα νὰ στείλει νὰ τὸ πάρει.
Κάνει τὰ δέντρα δὲν ἀνθοῦν, μηλιὲς δὲν κάνουν μῆλα,
τριανταφυλλιὲς τριαντάφυλλα, ὀοϊδιὲς δὲν κάνουν ὀόδα»·
Γυρίζει ὁ νέος καὶ τῆς λέει δυὸ πικραμένα λόγια·
— Τὰ δέντρα σου, θ' ἀνθίσουνε, μηλιὲς θὰ κάνουν μῆλα,
τριανταφυλλιὲς τριαντάφυλλα, ὀοϊδιὲς θὰ κάνουν ὀόδα,
Ἀλὶ 'πὸ μὲ τὰ νιάτα μου, ποὺ θὰ μὲ φάει τὸ χῶμα.

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ ΠΛΡΑΤΑΙΡΟΙ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΕΣ ΣΥΝΗΘΕΙΕΣ

Εἶναι γνωστὸ σὲ ὅλους ὅτι ἡ ἀντικατάσταση τῆς καθαρεύουσας ἀπὸ τὴ δημοτική δὲν ἔγινε μόνο γιὰ λογους ἐκφραστικούς. Ὁ Δημοτικισμὸς περισσότερο κι' ἀπὸ γλωσσικὴ ἐπανάσταση, εἶναι ἐπανάσταση πνευματική. Καὶ ἀπόδειξη ἡ λογοτεχνικὴ παραγωγὴ ποὺ ἀκολούθησε ἔπειτα ἀπὸ τὸ «Ταξίδι» του Ψυχάρη. Καλή, κακὴ εἶναι ὅλωσδιόλου διαφορετικὴ ἀπ' τὴ λογοτεχνία τῶν καθαρευουσιάνων. Καὶ ἡ διαφορὰ δὲν εἶναι μόνο στὴ γλῶσσα. Ἡ γλῶσσα τῶν περισσοτέρων δημοτικιστῶν εἶναι τόσο λίγο δημοτική, ὥστε μεταφράζεται μὲ τὴ μεγαλύτερη εὐκολία στὴν καθαρεύουσα. Ἡ διαφορὰ βρίσκεται στὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο σκέπτονται οἱ καθαρευουσιάνοι συγγραφεῖς καὶ οἱ δημοτικιστές. Καὶ ἡ διαφορὰ αὐτὴ εἶναι φανερὴ καὶ στὰ πιὸ ἄτεχνα, καὶ στὰ πιὸ ἀποτυχημένα ἔργα τῶν δημοτικιστῶν. Μὲ τὴ γλωσσικὴ ἐπανάσταση οἱ δημοτικιστὲς θέλησαν νὰ καθιερώσουν φιλολογικὲς συνήθειες ἁπλούστερες καὶ ἁγνότερες, νὰ δημιουργήσουν μιὰ φιλολογικὴ ζωὴ μεστότερη σὲ περιεχόμενο καὶ εἰλικρινέστερη σὲ ἐκδηλωσεις.

Ἔ, αὐτὸ δὲν τὸ κατάφερε ἀκόμα ἡ γλωσσικὴ ἐπανάσταση. Καὶ οἱ προσπάθειές της ἔμειναν χωρὶς ἀποτέλεσμα ὄχι μόνο στὸν κ κλο τῶν παλαιῶν, ἀλλὰ καὶ στὶς τάξεις τῶν νέων. Παραδέχομαι ὅτι οἱ παλαιοὶ δὲν ἦταν εὔκολο ν' ἀλλάξουν συνήθειες. Ἔπειτα, οἱ γέροι ἐκτὸς ἀπὸ τἄλλα τους τὰ ἐλαττώματα, εἶναι καὶ πεισματάρηδες. Καὶ ὁ Θεὸς νὰ σὲ φυλάει ἀπὸ γεροντικὸ πεῖσμα. Ἀλλὰ οἱ νέοι; Οἱ νέοι, ποὺ μεγάλωσαν μέσα στὴν κίνηση τῶν δημοτικιστῶν; Καὶ ὅμως οἱ περισσότεροι ἀπ' αὐτοὺς εἶνε χειρότεροι ἀπὸ τοὺς χειρότερους παλαιούς. Οἱ συνήθειές τους δὲν εἶναι μόνο συνήθειες καθαρευουσιάνικες. Εἶναι καὶ βάναυσες, σχεδὸν πρόστυχες. Ὁ καθαρευουσιάνος τὸ ψέμα του ἢ τὴν κολακεία του θὰ τὴν πεῖ μὲ τρόπο, θὰ τὴν ντύσει μὲ μιὰ κομψὴ φράση, θὰ τὴν σερβίρει σὰν φιλοφρόνημα οἰκοδέσποινας τοῦ παλαιοῦ καιροῦ.

Ὁ νέος οὔτε αὐτὸ δὲν καταφέρνει νὰ κάνει. Ἔχω ὑπ' ὄψει μου τὰ τελευταῖα τεύχη μερικῶν ἐπαρχιακῶν φιλολογικῶν περιοδικῶν καὶ τὸ πρῶτο φύλλο ἑνὸς περιοδικοῦ ποὺ μᾶς ἦρθε ἀπὸ τὸ νέο κόσμο. Οἱ διευθυντὲς καὶ οἱ συνεργάτες τῶν περιοδικῶν αὐτῶν βλέπεις ἀμέσως ὅτι ἔχουν τὴ διάθεση νὰ σκορπίσουν ἐπαίνους. Καὶ τοὺς σκορπίζουν δεξιὰ κι' ἀριστερά. Σὲ ποιητές, σὲ διηγηματογράφους, σὲ κριτικούς. Ὅλοι καλοὶ καὶ ἄξιοι. Ὅλοι «μεγάλοι», «διαλεχτοί», «μοναδικοί», «ξακουστοί».

Αὐτό, θὰ πῆτε, ἦταν ὅλο; Μακάρι νὰ ἦταν μόνο αὐτό! Οὔτε ἡ πρώτη φορὰ εἶναι οὔτε ἡ τελευταία ποὺ βρίσκονται στὴν Ἑλλάδα λογοτέχνες γιὰ νὰ ἀνακηρύξουν «μεγάλους» καὶ «μοναδικοὺς» συναδέλφους των. Ὁ ἔπαινος λέγεται καὶ γράφεται στὸν τόπο μας σὰν φιλοφρόνημα ποὺ περιμένει ἄμεση τὴν ἀνταπόδοση. Ἀλλὰ τόσο κακοειπωμένα φιλοφρονήματα οὔτε ἀκούστηκαν οὔτε γράφτηκαν ἀπὸ ἀνθρώπους ποὺ ἔχουν κάποιο σεβασμὸ πρὸς τὶς λέξεις ποὺ μεταχειρίζονται. Τὰ διαβάζεις καὶ ρωτᾶς: ἀλήθεια τὰ λένε αὐτὰ ἢ κοροϊδεύουν; Γιὰ νέους ἐντελῶς ἄγνωστους, γράφουν πράγματα ποὺ δὲν τ' ἀξίζει οὔτε ἡ ἐργασία τῶν πιὸ καλῶν σημερινῶν λογοτεχνῶν. Μὴ ρωτᾶτε τώρα τὶ λέξεις καὶ τὶ σχήματα λόγου χρησιμοποιοῦνται γιὰ νὰ ἐπαινεθεῖ τὸ ἔργο ἑνὸς ὁπωσδήποτε γνωστοῦ λογίου. Καὶ μὴ μετρᾶτε τὰ θαυμαστικὰ καὶ τὰ ἀποσιωπητικά, στὰ ὁποῖα καταλήγει κάθε ἔπαινος. Ἔπειτα ὅλοι αὐτοὶ οἱ «μεγάλοι» λογοτέχνες «χαρίζουν» ἢ «πλουτίζουν» καὶ μ' ἕνα ἔργο τους τὴν ἑλληνικὴ λογοτεχνία.

Τὶ γενναιόδωροι ἄνθρωποι οἱ ἕλληνες λογοτέχνες! Καὶ τὸ σκόρπισμα τῶν ἐγκωμίων αὐτῶν εἶναι ἀτελείωτο. Γεμίζει σελίδες ὁλόκληρες τῶν καλῶν περιοδικῶν.

Καὶ μένουν ὅλοι εὐχαριστημένοι. Ἀλλὰ δὲν βρέθηκε, θὰ ρωτήσετε, ἕνας ἀπ' αὐτοὺς ποὺ ἐπαινοῦνται νὰ γυρίσει τὸν ἔπαινο πίσω μὲ τὸν κατάλληλο τρόπο; Οὔτε ἕνας! Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ θὰ τῶκανε θἄκουγε στὸ ἄλλο φύλλο τὸν ἑξάψαλμο. Καὶ θὰ καταλαβαίναμε ποιὸς εἶναι. Καὶ νὰ σκέπτεται κανεὶς ὅτι στηρίζουν τὴ φιλολογικὴ ζωὴ τους πάνω σὲ συνήθειες αὐτοῦ τοῦ εἴδους νέοι λογοτέχνες καὶ γενικώτερα λόγιοι σημερινοί....

ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΑ

ΠΟΤΕ ΘΑ ΓΙΝΕΙ ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ—Γίνεται συζήτηση τελευταῖα γιὰ τὸ θέατρο καὶ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ποὺ ἐνδιαφέρονται γι' αὐτὸ συζητᾶνε στις ἐφημερίδες. Καὶ σ' ὅλες τὶς κουβέντες ἀνακατώνεται φυσικὰ καὶ τὄνομα τοῦ κράτους μὰ κανεὶς δὲν λέει μιὰ ἀλήθεια ποὺ μονάχα ὅταν αὐτὴ γίνει συνειδητὴ τότες θὰ δοῦμε ἀληθινὸ καὶ παστρικὸ θέατρο. Καὶ τοῦτο θὰ γίνει ὅταν ἡ πολιτεία νομίσει πὼς ἔχει ἀπέναντι στὸ λαὸ τὴν ἴδια ὑποχρέωση νὰ τοῦ κάνει σοβαρὸ θέατρο ὅπως ἔχει νὰ τοῦ κάνει σκολειά. Κι' ὅπως κανένας πολιτικὸς δὲν σκέφτηκε γιὰ λόγους οἰκονομίας νὰ κλείσει τὰ σκολειὰ ἔτσι δὲν ἔπρεπε νὰ δυσκολευτεῖ νὰ φιάξει καὶ θέατρο. Μονάχα ὅταν τὸ κράτος δώσει σὲ τοῦτο τὸ ζήτημα τέτοια σοβαρότητα μονάχα τότες θὰ γίνει τὸ θέατρο. Καὶ πάλι θὰ χρειαστοῦνε οἱ συγγραφεῖς αὐτοῦ τοῦ θεάτρου καὶ τέτοιους πουθενὰ δὲν βλέπουμε οὔτε ὑποπτευόμαστε μὲ ποιὸ τρόπο θὰ γίνουν.

ΟΙ ΕΝ ΑΜΑΡΤΙΑΙΣ ΓΗΡΑΣΑΝΤΕΣ-Ὁ ποιητὴς κ. Μαλακάσης ζητάει νὰ γίνει ἐλεύθερη ἀκαδημία γιατὶ ἡ παλιὰ δὲν ἐκπληρώνει κανένα σκοπό. Συμφωνοῦμε μὲ τὸν κ. Μαλακάση πὼς ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν δὲν κάνει τίποτα. Γιὰ τοῦτο καὶ τὴν ἀγνοοῦμε καὶ πιστεύουμε πὼς πολὺ γρήγορα θὰ πέσει στὴν κοινὴ συνείδηση. Δὲν πιστεύουμε ὅμως πὼς ἂν γίνονταν μιὰ ἄλλη λογοτεχνικὴ ἀκαδημία ἐλεύθερη ἢ κρατικὴ πὼς θἄκανε τίποτα. Σὲ τὶ μπορεῖ νὰ ὀφελήσει τὸ μάζεμα μερικῶν λογίων ὑπὸ μία στέγη ἀφοῦ οἱ λόγιοι αὐτοὶ θὰ εἶναι πάντα οἱ γνωστοὶ ἐν ἁμαρτίαις γηράσαντες. Ζητοῦμε ἀνθρώπους, κύριε Μαλακάση, καὶ ὄχι ἀκαδημίες.

ΠΡΟΣ ΕΝΑΝ ΑΣΚΗΤΙΣΜΟ—Κατὰ τὸ τελευταῖο δεκαπενθήμερο δώσανε καὶ πήρανε τὰ γλέντια καὶ οἱ χοροί. Κάποιος κόσμος φυσικὰ διασκέδασε μὰ ὑπῆρχε κι' ἕνας ἄλλος κόσμος ποὺ νωρὶς νωρὶς σφαλοῦσε τὴν πόρτα τῆς καλύβας καὶ μὲ σφιγμένη καρδιὰ παρακολουθοῦσε τὴν ἀγωνία ἀρρώστων ποὺ δὲν εἶχεν τὸ φάρμακό τους γιὰ νὰ γιατρευτοῦν. Ὁ κόσμος ποὺ γλεντοῦσε οὔτε θὰ ὑποψιάζονταν κἀν πὼς ἕνας ἄλλος κόσμος μαρτυροῦσε τὴν ἴδια ὥρα. Ὁ κόσμος ὅμως ποὺ μαρτυροῦσε ἤξερε καλὰ πὼς ἄλλοι γλεντοῦν τὴν ὥρα ποὺ αὐτὸς πονᾶ. Τὶ μπορεῖ νὰ βγεῖ ἀπὸ μιὰ τέτοια ἀδιαφορία τῶν μὲν καὶ δυστυχία τῶν ἄλλων μονάχα ὁ θεὸς ξέρει. Κεῖνο ποὺ κάθε τίμιος ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ σκεφτεῖ εἶναι πὼς κάποια μεταβολὴ στὶς συνείθιες τῶν ἀνθρώπων πρέπει νὰ γίνει, κάποιο δέος πρέπει νὰ ἀποχτήσουν οἱ ἄνθρωποι ὅταν προκειται νὰ προχωρήσουνε σὲ ὁρισμένες πράξεις καὶ ἕνας καινούργιος ἀσκητισμὸς ζωῆς ν' ἀνθίσει γιὰ νὰ σωθοῦνε ὅλοι. Γιατὶ καὶ ἡ κρατικὴ καὶ ἡ κοινωνικὴ ζωὴ ἔχουν πάρει τέτοιον κατήφορο ποὺ μονάχα ὁ ἀσκητισμὸς τοῦτος θὰ τὶς ἔσωζε.

ΜΟΝΑΧΑ ΦΡΙΚΗ—Ἀπὸ τὶς ἐφημερίδες πληροφορήθηκε ὁ κόσμος πὼς τετρακόσοι δουλευτᾶδες ἔπαθαν στὴ δουλειά τους γιατὶ οἱ προϊστάμενοι μιᾶς ἑταιρίας δὲν ἔλαβαν ὅσα μέτρα ἔπρεπε γιὰ ν' ἀσφαλίσουν τὴ ζωὴ στοὺς ἐργάτες τους. Τοῦτο ἂν ἀληθεύει δείχνει πὼς καμιὰ ἠθικὴ δὲν ὑπάρχει σὲ μερικοὺς ἀνθρώπους ποὺ μπροστὰ στὸ κέρδος εἶναι ἱκανοὶ νὰ φτάσουν στὸ ἔγκλημα. Μὰ γιὰ τοὺς τέτοιους μόνο ἡ σκληρὴ δημόσια τιμωρία θὰ στέκονταν ἡ ἀπάντηση ἡ μοναδικὴ ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ τοὺς δώσει ἡ πολιτεία. Πολὺ φοβούμαστε ὅμως πὼς τίποτα δὲ θὰ γίνει καὶ πὼς μετὰ τὴν πρώτη ἐντύπωση τὸ πρᾶμα θὰ ξεχαστεῖ ὅπως καὶ τόσα ἄλλα Κι' ὅμως ὁ κόσμος θἄταν διαφορετικὸς ἂν εἶχαν μνήμη οἱ ἄνθρωποι καὶ δὲν ξεχνοῦσαν τόσο εὔκολα κάποια πράματα.

ΚΑΚΟΜΟΙΡΟΙ ΛΕΠΡΟΙ—Στὶς ἐφημερίδες διαβάσαμε μιὰ διαμαρτυρία τῶν λεπρῶν τῆς Σπιναλόγκας ποὺ ζητᾶνε νὰ πάει ἐκεῖ ὁ γιατρὸς κ. Δεσποτόπουλος νὰ ἐφαρμόσει τὴν καινούργια θεραπεία τῆς λέπρας ποὺ παρακολούθησε στὸ ἐξωτερικὸ καὶ γιὰ τὴν ὁποία γίνεται πολὺς λόγος τελευταῖα σ' ὅλο τὸ διεθνῆ τύπο. Ὑποθέτουμε πὼς τὰ ὅσο ἐγράφτηκαν τελευταῖα γιὰ τοὺς ζωντανοὺς θαμένους τῆς Σπιναλόγκας θὰ εἶχαν κάποια ἀπήχηση στὶς ἁρμόδιες ὑπηρεσίες καὶ θὰ συγκινοῦσαν ὅσους ἔχουν καρδιὰ καὶ ἀστείρευτη τὴν πηγὴ τῶν δακρύων. Μὲ λύπη καὶ ἀπογοήτεψη βλέπουμε πὼς γιὰ τὸ ζήτημα τοῦτο καμιὰ ξεχωριστὴ φροντίδα δὲν καταβάλλεται παρὰ εἶναι καὶ οἱ λεπροὶ ἀφιμένοι στὴν κακὴ τύχη τους ὅπως οἱ φυματικοὶ τῆς Σωτηρίας, οἱ τρελλοὶ καὶ γενικὰ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ποὺ θἄπρεπε ἔστω κι' ἀπὸ ἁπλὸν οἶχτο νὰ μὴ τοὺς δείχνουμε πὼς περιμένουμε τὸ γρήγορο θάνατό τους γιὰ νὰ μᾶς ἀδειάζουν τὴ γωνιά. Δὲν εἶναι καὶ τόσο περιττὸ πρᾶμα ὁ σεβασμὸς τοῦ ἄρρωστου καὶ ἡ συμπόνια γιὰ τοὺς πόνους του. Ὁ τύπος μάλιστα ποὺ πέρνει τὸν ὀβολὸ ὄχι μονάχα τῶν ὑγειῶν μὰ καὶ τῶν ἄρρωστων μποροῦσε νὰ δείξει ἕνα ἐνδιαφέρο ζωηρότερο ποὺ νὰ ξεπερνοῦσε τὰ ὅρια τῆς κοινοτυπικῆς καμπάνιας ποὺ εἶναι προορισμένη νὰ δώσει λίγες πληροφορίες καὶ μὲ ἀνακρίβειες κάποτε νὰ ἱκανοποιήσει τὴν περιέργεια τοῦ ἀναγνώστη.

ΤΑ ΧΑΛΙΑ ΤΟΥΣ!—Καὶ ἐπειδὴ μιλᾶμε γιὰ τὸν τύπο ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ ἡ εὐθύνη ποὺ ἔχει ἡ δημοσιογραφικὴ φαμίλια γιὰ ὅ,τι κακὸ κυριαρχεῖ γύρω μας. Ἀπὸ τὴν ἐφημερίδα ζοῦνε φτωχοὶ ἄνθρωποι, μὰ ἀπ' αὐτὴν ἄλλοι γίνουνται πλούσιοι καὶ διευθύνουνε τὶς τύχες τοῦ ἔθνους. Μὰ ὅταν κανεὶς ἀγγίζει τὸν πλοῦτο καὶ τὴν ἐξουσία πρέπει τοὐλάχιστο νὰ πείσει τοὺς ἄλλους πὼς νοιάζεται γιὰ τὸ γενικὸ καλὸ κι' ἀγωνίζεται γιὰ δαύτο. Οἱ ἐκδότες ὅμως τῶν ἐφημερίδων ἐκῶ κόφτουνται γιὰ τὴν ἀρετὴ κίνουν κάθε τι γιὰ νὰ κερδίσουν χρήματα κι' ἀντὶς ν' ἀγωνιστοῦν γιὰ τοὺς πονεμένους βάζουν ἄπρεπα δημοσιεύματα ποὺ καὶ ἄτομα θίγουνε καὶ τὴν κοινὴ ἀξιοπρέπεια. Κι' ἐπειδὴ πολλοὶ λένε—καλλίτερα οἱ ἴδιοι οἱ ἐκδότες—πὼς ὁ τύπος εἶναι ὁ καθρέφτης μιᾶς ἐποχῆς, γιὰ τοῦτο καὶ μεῖς λέμε πὼς ἡ φαυλότητα κι' ἡ ψευτιὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἐποχῆς εἶναι καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν δημοσιογραφικῶν ἐπιχειρήσεων. Καὶ νὰ σκέφτεται κανεὶς πὼς οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ πιστεύουν τοὺς ἄλλους τόσο ἁπλοὺς ὥστε νὰ τοὺς μιλᾶνε μὲ κοκεταρία γιὰ τοὺς ἠθικοὺς τάχα ἀγῶνες τους!

ΜΑΘΟΥΣΑΛΑΙ!—Κάποιος ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ποὺ λάβανε μέρος στὶς γιορτὲς τοῦ Παλαμᾶ προσφωνῶντας τὸν εἶπε ἀνάμεσα σὲ ἄλλα πὼ τίποτα δὲν μπορεῖ νὰ χαρακτηρίσει καλλίτερα τὸ πολυποίκιλο ἔργο τοῦ κ. Παλαμᾶ ὅσο ἡ λέξη «νιάτα! Καὶ γιὰ νὰ τονώσει ἀκόμη τὴν ἐντύπωση προσθετε «Ὁ Παλαμᾶς ὁ αἰώνιος ἔφηβος κι' ὁ νέος ὁ Παντοτινός».

Ἐπειδὴ συνειθίσαμε νὰ βλέπουμε στὰ νιάτα πραγματικὴ ζωή, ἀγνότη, φυσικὴ ἁπλότητα καὶ χίλια ἄλλα καλά, θέλομε νὰ ξέρουμε πόσο χρονῶ θὰ πρέπει νὰ εἶναι ὁ ῥήτορας ποὺ εἶπε τὰ παραπάνω λόγια γιὰ νὰ βλέπει δροσιὰ καὶ νιάτα σ' ἕνα ἔργο ποὺ στενάζει μονάχα κάτω ἀπὸ τὸ γέρικο ἐγκυκλοπαιδικὸ φορτίο;

ΚΑΚΟΠΙΣΤΙΕΣ—Οἱ προσωπικὲς κρίσεις εἶναι ξένες πρὸς τὸ περιοδικὸ εἴτε εἶναι ὑπὲρ εἴτε εἶναι κατὰ ἑνὸς προσώπου. Μὰ δὲν μπορεῖ νὰ χαρακτηριστεῖ προσωπικὴ εὔνοια ἂν ποῦμε πὼς μὲ περισσὴ κακοπιστία μερικὲς ἐφημερίδες ἁρπάχτικαν ἀπὸ μιὰ χρηματικὴ ὑπόθεση τοῦ δημάρχου Πειραιῶς ἀπὸ μιὰ διαφορὰ στενὰ ἰδιωτικὴ καὶ θέλησαν ὄχι μονάχα νὰ τὸν δυσφημίσουν ἀλλὰ καὶ νὰ δώσουν τὴν ἐντύπωση πὼς ὁ δήμαρχος πρέπει νὰ παυθεῖ. Ὁ κ. Παναγιωτόπουλος ὅμως ἔχει τόσο δουλέψει στὸν Πειραιὰ ὥστε πολιτικός του ἀντίπαλος ἐδῶ κι' ἕνα μῆνα δημόσια σχεδὸν δήλωσε πὼς θὰ τὸν ψήφιζε σ' ἐρχόμενες ἐκλογές. Ἰδιαίτερα ἐμεῖς οἱ ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων ξέρουμε πόσο πάσχισε καὶ πόσο δουλεύει γιὰ νὰ ἐνισχύσει κάθε πνευματικὴ ἢ καλλιτεχνικὴ προσπάθεια στὸν Πειραιᾶ. Νομίζουμε πὼς μπροστὰ σὲ τέτοιες ἐργασίες μπορεῖ ἡ πολιτικὴ ἐμπάθεια νὰ κρύβεται καὶ νὰ μὴν πολεμᾶ ἄσκοπα νὰ τὶς λερώσει.

ΤΑΓΡΑ ΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΟΙ ΤΕΧΝΕΣ

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Πέτρου Πικροῦ: Τουμπεκί...—Στὸ βιβλίο του αὐτὸ ὁ Πικρός καταφέρνει νὰ παρουσιάσει τὸ ἔγκλημα μὲ τὴ στολή του τὴν ἐπαγγελματική, τὸ ἔκλημα ποὺ εἶναι μιὰ τέχνη βιοποριστική, ὅπως ὅλες οἱ ἄλλες, ἕνα ἐπάγγελμα κοινωνικό, ἀποτέλεσμα κι' αὐτὸ τῶν ὅρων τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Οἱ ἐγκληματικοί του τύποι δὲν εἶναι τίποτα ἄρρωστοι, παθιασμένοι στὴν ψυχὴ ἢ στὰ μυαλά, παρ' ἀπεναντίας γεροὶ ὀργανισμοί, ποὺ μὲ τὴν κλεψιά, τὸ φόνο, τὴν πορνεία κερδίζουν τὸ ψωμί τους καὶ τὶς εὐκολίες τῆς ζωῆς, ὅπως ἄλλοι μὲ τὴ γιατρική, τὴ δικηγορική, τὸ ὑπαλληλῆκι, τὴν ἱερωσύνη κλπ Τὸ ἔγκλημα δὲν τὸ κάνουν ἀπὸ ξεχωριστὴ προτίμηση τῆς καρδιᾶς τους, ἀπὸ κλίση στὸ κακό, παρ' ἀπὸ ἀνάγκη ὅταν δὲν μποροῦν νὰ κάμουν ἀλλιῶς, γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὴ ζωή τους. Τὸ πὼς οὔτε πρόληψη οὔτε ἄλλος φόβος τοὺς βαστᾶ, παρὰ μόνον ὁ φόβος νὰ μὴν κάμουν κανένα σφάλμα, ποὺ μπορεῖ νὰ τοὺς φέρει ἀποτυχία, αὐτὸ τὸ χρώστοῦνε στὴν ἰδιοσυγκρασία τους τὴ γερή, αὐτὸ τὄχουν τὰ δυνατὰ φυσικά, οἱ ἔξυπνοι καὶ ἀνώτεροι ἄνθρωποι, ποὺ σ' ὁποιοδήποτε ἐπάγγελμα κι' ἂν βρεθοῦν, ἀκόμα καὶ σ' ἕνα καθαυτὸ ἠθικοπλαστικό, δὲ διστάζουν, γιὰ νὰ πετύχουν στὸ στάδιό τους, νὰ προβοῦν στὰ ἔσχατα, νὰ κάμουν τὰ τρομερότερα ἐγκλήματα, χωρὶς κανένας μπαμπούλας νὰ τοὺς ταράζει τὴν ψυχική τους γαλήνη. Οἱ μικρόψυχοι, οἱ στενόκαρδοι κι' οἱ πρωτάρηδες, αὐτοὶ μπορεῖ νὰ τὰ χάνουν, τόσο ἀπὸ τὰ αἵματα καὶ τὰ σπαρταρίσματα κορμιῶν ποὺ σφάζονται, ὅσο καὶ ἀπὸ ἕνα μάλωμα τοῦ προϊσταμένου τους.

Ὁ Ἀράπης, ἰδιοχτήτης πορνείου καὶ ἀρχηγὸς λαοποδυτικῆς σπείρας, θαρεῖ τὸ ἐπάγγελμά του τόσο τίμιο, ὅσο καὶ ὁπιοδήποτε ἄλλο, ἀφοῦ ὅλα τὸν ἴδιο ἔχουν σκοπό, τὴν κατάχτηση τοῦ πλούτου. Τὶς ἰδέες του τὶς ἐκφράζει σὲ μιὰ στιγμὴ πού, χαϊδεύοντας στὴ χούφτα του λυωμένο μάλαμα ἀπὸ κλεψιμέικα στολίδια, λέει φωναχτά:

«Αὐτό!... εἶν' ὅλο!...»

Μ' ἂς ἀφίσουμε τὸ συγγραφέα νὰ συνεχίσει τὴν περιγραφή του:

«... Ὁ ἐπαγγελματίας τοῦ ἐγκλήματος, σὰ νὰ ἔκστοῦσε κείν' τὴν ὥρα τ' ἄχραντα μυστήρια, τὰ ἱερὰ καὶ τὰ ὅσια μιᾶς κοινωνίας, ποὺ ἤτανε σάρκα ἀπὸ τὴ σάρκα της αὐτὸς καὶ κόκκαλο ἀπὸ τὰ κόκκαλά της, ἐξκολουθοῦσε νὰ κοιτάζει εὐλαβικὰ καὶ φοβισμένα τὸ παντοδύναμο στοιχεῖο, ποὺ μὲ τόσους κόπους, μὲ τόσους κίνδυνους, χάρις στὴν προκοπή του καὶ τὴν κπατσωσύνη του, κατάφερε στὰ τελευταῖα νὰν τὸ ὑποτάξει μὲς στὴ χούφτα του —στὴν ἐξουσία του.

... Μήτε ἴχνος σκέψη γιὰ τὰ τόσα θύματα. Μήτε σκιὰ ἀπ' αὐτὸ ποὺ ἕνε τύψη συνείδησης μποροῦσε νὰ σφίξει τὴν καρδιά του. Ἐν τάξει μὲ τὴν ἐπαγγελματική του συνείδηση, μόνη ποὺ γνώρισε—μὲ τὴν ἐπαγγελματική του ἠθική, ἄκουε τὸν ψίθυρο ποὺ ἀνέβαινε ἀπὸ τὴ χούφτα του, μὲ τὴν ἴδια ἡδονή, μὲ τὴν ἴδια ἀπόλαψη, ποὺ ὁ ἐργοστασιάρχης τοῦ γειτονικοῦ ἐργοστάσιου μπορεῖ ν' ἄκουε ἐκεῖν' τὴν ὥρα τὴ ῥφυρίχτρα ποὺ σφύριζε γιὰ νὰ σκολάσουν οἱ μεροκαματάρηδες...

... Νά! Οἱ σιδεροδρομοι ποὺ πᾶνε κι' ἔρχονται λαχανιασμένοι, τὰ καράβια ποὺ σκίζουνε ἀγριεμμένες θάλασσες, οἱ ἀφιλὲς οἱ καμινάδες στὶς φάμπρικες ποὺ λερώνουνε τὸν οὐρανὸ μὲ τὴν καπνιά τους, τὰ τράμ, τ' ἀμάξια, ὁ τελέγραφος, ὁ κόσμος ποὺ πάει, ὁ κόσμος ποὺ ἔρχεται, τὸ κάθετι ποὺ κουνιέται, ποὺ παλεύει, ποὺ ζεῖ... Νά! Ὅλα μ' αὐτό!.. Ὅλα γι' αὐτό!...»

Ὁ Ἀράπης αὐτὸς ἔχει καὶ τὸ ἰδανικό του. Τὸ χρυσάφι δὲν τὸ θέλει μόνο γιὰ τὴν καλοπέρασή του. Αὐτὴ δὲ θὰ τοῦφτανε. Τὸ χρειάζεται ν' ἀγοράσει μ' αὐτὸ καὶ τιμή.

«Τ' ἀκοῦς, μωρὲ Ταρζάν; Γι' αὐτό... δουλεύουμε κι' ἐμεῖς... Κὶ μὴ φοβᾶσαι!... Κυρίεφέ το μιὰ καὶ μὴ σὲ νοιάζει!... Αὐτὸ θὰ σοῦ φέρει τὴν τιμή τ ο υ ς καὶ τὴν ὑπόληψή τ ο υ ς...»

Ἐδῶ τὰ ζάβωσε. Ἀργότερα, στὴν ἀνάκριση θὰ βγάλει ἕνα δαγκωμένο «ἄχ!» κι' ὁ συγγραφέας θὰ παρατηρήσει: «Τὸ κατάλαβε καὶ μόνος του. Δυὸ τρία λογια λιγώτερο καὶ θἄλεγε ὅτι ἔπρεπε. Εἶχε εἰπεῖ πάρα πολλά.»

Πράγματι. Ἥρωας καὶ συγγραφέας λένε πάρα πολλά. Γιατὶ ἂν ὁ Πικρὸς καταφέρνει νὰ δείξει τὸ ἔγκλημα ἀπ' τὴν ὄψη ποὺ θέλει, ἂν κατωφέρνει νὰ μορφώσει ἕνα ζωντανὸ περιβάλλο κ' αἰτιολογημένα καθέκαστα γιὰ νὰ ὑποστηρίξει τὸ πλάσμα του στὴ ζωή του τὴν καλλιτεχνική, ἂν πετυχαίνει ἀκόμα τὸ πιὸ δύσκολο, νὰ παρουσιάζει πρόσωπα καὶ πράματα σιχαμένα καὶ ἀποτροπιαστικὰ μὲ τρόπο καλλιτεχνικό, ἂν μὲ τὸ ζωντανό του διάλογο, τὴν περιποιημένη του γλῶσσα, τὴν παραστατική του πιρομοίοση καὶ τὸ διαπεραστικό του μάτι, ποὺ καμακώνει σπαραγιστὰ γεγονότα, ἂν μ' ὅλες αὐτὲς τὶς χάρες ἀποδείχνεται τεχνίτης στὴ δουλειά του, μαγγιόρος, κάνει μολαταῦτα καὶ σφάλματα σοβαρὰ ποὺ πολὺ τὸν ζημιώνουν.

Τὰ σφάλματα αὐτὰ εἶναι:

α'. Ἡ ἐτιμονή του νὰ περιγράψει ὅλα τὰ σ υ μ π τ ώ μ α τ α, ὅλες τὶς φ ά σ ε ι ς, σὰ νὰ κάνει ἐπιστημονικὴ διατριβή. Ζητᾶ νὰ ἐξιντλήσει τὸ θ έ μ α. Καὶ στὸν πρόλογό του ἀκόμα ἐπιμένει νὰ βεβαιωθοῦμε γιὰ τὸ γλωσσικὸ τάχα ἰδίωμα ποὺ μεταχειρίζονται οἱ ἥρωές του, μόλον ποὺ οἱ ἥρωές του μιλοῦν πανελλήνια γλῶσσα καὶ ἂν ποὺ καὶ ποὺ ἔνε καὶ καμιὰ ἄγνωστη λέξη, αὐτὴ δὲ φτιάνει ἰδίωμα, ἀφοῦ μάλιστα οἱ μισὲς ἀπὸ τὶς 125 ἰδιωματικὲς τάχα λέξες τοῦ γλωσσαρίου εἶναι πανελλήνιες ὅπως: ἀλισιβερίσι, ἀμανάτι, ἀντάμης, βιρύς, βούρ, γιατάκι, θεριακλῆς, κατώγα, κατσάρια, μαμουρῆς, μαχαλᾶς, μπουκάρω, μασσῶ, μίντζα, μπουζοῦκι, στὸ πίτουρο, πιτοᾶκος κλπ. Ἀλλὰ γιατὶ νὰ κυνηγᾶ τόσο αὐτὴ τὴν ἐπιστημονικὴ πληρότητα, ποὺ σ' ἕνα ἔργο τέχνης δὲν παίζει κανένα ρόλο; Μὲ τὴν ἐπιμονή του αὐτὴ ἐζημίωσε τὸ ἔργο του καὶ στὴ σύνθεση, ἀφοῦ δὲν ἔχει καμιὰ ὑπόθεση, καὶ στὴ διαγραφὴ τῶν τύπων καὶ στὴν πλοκή. Ἔσι, ὅσο κι' ἂν ὁ ἴδιος διαμαρτύρεται, τὸ ἔργο του φωνάζει πὼς εἶναι περισσότερο θ ε μ α, παρὰ ἔργο τέχνης.

β'. Οἱ τύποι του εἶναι ξέθωροι. Κι' αὐτὸς ὁ Ἀράπης βγαίνει ἀπὸ τὸ τομάρι του ὅταν φιλοσοφεῖ. Οἱ ἄλλοι μόλις μὲ δυὸ τρεῖς πινελιὲς ἀχνοφαίνονται καὶ ἢ σβήνουν χωρὶς λόγο ἢ τὰ γυρίζουν κιόλας, ὅπως ὁ ἀστυνομικός ποὺ ἀπὸ ἐπιτήδειος καὶ ἔξυπνος ἐκφυλίζεται σὲ ἀτζαμῆ καὶ βλάκα, ἢ ὁ τσιρίμπισης ὁ Ἐγγλέζος ποὺ πάει κι' αὐτὸς νὰ μεταχειριστεῖ τὸ ἴδιο κόλπο τοῦ Ἀράπη... Καραγκιοζλίκι. Παρθενόπη, φοιτητής, δούκα, πρόσωπα σπουδαῖα, βγαίνουν ὁλότελα ἀχρωμάτιστα καὶ μόνον ὀνόματα, Κουτσόφτης, Ἐγγλέζος, Σουείπας κλπ. δὲ φτάνουν γιὰ νὰ χαραχτηρίσουν ἕνα πρόσωπο ποὺ δὲν τὸ ξέρουμε.

γ'. Πολλὰ ἐπεισόδια, ποὺ μπαίνουν γιὰ νὰ συντηρήσουν τὴν πε ιπέτεια ἢ νὰ δικαιολογήσουν τὰ κατόπιν ἢ νὰ ἐξηγήσουν τὰ πρίν, εἶναι ἀφελῆ κόλπα, ὅπως ἡ μουσικὴ τοῦ ρολογιοῦ. Καὶ ὅλες οἱ περιγραφὲς ἀπὸ τὰ περασμένα (ἀνόμα καὶ τὸ ζωηρότ το ἄλλωστε ἐπεισόδιο τοῦ Μέμου μὲ τὸν Καραμπέτη) σὰν ἀπὸ δεύτερο χέρι, ὅλα αὐτὰ δὲν ἔπρεπε νὰ μποῦν ἔτσι ξερὰ σὰν κάτι πρόλογοι σὲ περιπετειώδη δραματα. Καὶ ἡ φιλοσοφία, ἡ πολεμικὴ τοῦ συγγραφέα ὤφειλε νὰ μπεῖ μέσα, νὰ γίνει ζωντανὸ φέρσιμο τῶν προσώπων του.

δ'. Τὸ ἔργο αὐτὸ δὲν ἔχει ἀρχὴ καὶ τέλος, δὲν εἶναι ὁλόσωμο καὶ πλέριο, ἀφοῦ μπρὸς καὶ πίσω καὶ στὴ μέση παίρνει ἀκόμα ὅποια συνέχεια θελήσει κανείς. Καταντᾶ νἄχουμε κ' ἐδῶ «νούμερα».

Αὐτὰ εἶναι τὰ κυριώτερα σφάλματα ποὺ βλέπουμε σ' αὐτὸ τὸ βιβλίο, μὰ ποὺ δὲν ἐμποδίζουν τὴν ἐπιτυχία, ὅπως καὶ τοῦ Ἀράπη τὸ σφάλμα δὲν τὸν χαντακώνει, μιὰ καὶ βρίσκει τρόπο νἄβγει κερδισμένος κ' ἐπιτέλους ἐλπίζει καὶ στὸ... διάδοχο. Ἂς εὐχηθοῦμε στὸ διάδοχο τοῦ «Τουμπεκί» νὰ μὴν ἰδοῦμε τέτια σφάλματα. Κι' αὐτὸ θὰ γινει ὅταν ὡριμάσει ἡ τεχνικὴ τοῦ Πικροῦ τόσο ποὺ νὰ ἐφευρίσκει δικά του καὶ δικαιολογημένα κόλπα. Γιατὶ πολλὰ ἀπ' αὐτὰ τώρα θυμίζουν γαλλικὰ μυθιστορήματα τοῦ εἴδους ἢ Ντοστογέβσκη. Ἀκόμα ὅταν πάψει νὰ παρασέρνεται ἀπὸ τὸ θ έ μ α του τόσο, ποὺ νὰ ξεχνᾶ γι' αὐτὸ τὴν τεχνική του.

Ὅσο γιὰ τὶς ἰδέες του, αὐτὲς δὲν τις συζητοῦμε. Τὸ δικιο τοῦ πιὸ δυνατοῦ, ἢ βία, πῶς θὰ λείψει, ἀπὸ τὸν κόσμο; Μὰ μὲ λεφτὰ πολεμᾶ ὁ ἕνας μ' ἐξυπνάδι ὁ ἄλλος, μὲ κλεψιὰ ὁ τρίτος, μὲ καθημερινὴ δουλειὰ καὶ οἰκονομία ὁ τέταρτος, ἢ ἐπιτυχία (γιατί γι' αὐτὸ πρόκειται) δὲν εἶναι πάντα ζήτημα ἀντοχῆς καὶ δύναμης; Καὶ ἡ ἐπιτυχία στὴ ζωὴ δὲν εἶναι τάχα κάτι ἄλλο παρὰ λεφτὰ ἢ δόξα ἢ ὄμορφη γυναίκα ἢ καλὸς διάδοχος; Δὲν προσέχει ὁ Πικρὸς τί λέει αὐτὸς ὁ ἴδιος; «Ἕνας ἄντρας ποὺ δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ διεκδικήσει τὸ δίκιο του... τὸ νόμιμο... ἐκεῖνο ποὺ τοῦ πέφτει μπορεῖ νὰ εἶναι ἄντρας; Μπορεῖ νἄχει μουστάκι καὶ ὑπόληψη;» Τὸ ζήτημα βλέπεις δὲν εἶναι ζήτημα οὐσίας παρὰ λογικῆς. Κάθε καινούργια ἰδέα δὲν εἶναι ἀνακάλυψη ἑνὸς καινούργιου ὄντος, παρὰ ἕνας ἄλλος τρόπος λογικῆς Τώρα, ἀλλάζοντας λογικὴ ἀλλάζουμε καὶ τὴ ζωή; Ἂν ναί, γιατὶ ὁ Πικρὸς μιλεῖ γιὰ «γλυκὸ πνευματικῆς νωθρότητας;» Ἂν ὄχι, γιατὶ γράφει;

Ἰσίδωρου Καραλῆ: Τὸ κήρυγμα τῆς τρουμπέττας.—Ἑφτὰ διηγήματα μὲ πρόλογο τοῦ Φιλήντα. Ὁ Καραλῆς παρουσιάζεται, θαρῶ, πρώτη φορά. Φανερώνει γνήσιο τα ἔντο μ' ἀκυβέρνητο, σὰ νὰ βγῆκε ἀπὸ τὸ σχολειὸ τοῦ Δημοσθένη Βουτυρᾶ: Βρίσκεται ἀνάμεσα ὄνειρο καὶ πραγματικότητα καὶ ἀδιαφορεῖ ὁλότελα ἂν θὰ τὸν νιώσουμε ἢ ὄχι, τόσο δυσκολεύεται στὴν ἔκφρασή του.

«Ἔφτασε στὴν πλατεῖα, μπροστὰ σὲ μιὰ μεγάλη σειρὰ ἀπ' ἀνθρώπους στριμωγμένους ποὺ τόνε συγκινοῦσανε, σὰ μιὰ κπνισμένη καλαμιὰ στὶς ἄκρες τοῦ λαγκαδιοῦ.»

Ἀπὸ τὴ φράση αὐτὴ δὲ μπορεῖ νἄβγει ἕνα ὡρισμένο νόημα, γιατὶ οὔτε ἡ λέξη «σειρὰ» ταιριάζει μὲ «ἀνθρώπους στριμωγμένους», οὔτε ποιὲς εἶναι οἱ «ἄκρες» τοῦ λαγκαδιοῦ καταλαβαίνουμε, οὔτε ἂν τὸ «καπνισμένη» ἐννοεῖ καλαμιὰ μαυρισμένη ἀποκαϊμένη ἢ καλαμιὰ ποὺ τώρα καπνίζει γιατὶ ἔχει πιπισει φωτιά. Μὲ τὸ στανιὸ βγάνω ἕνα νόημα (καὶ τότε μοῦ φαίνεται ἡ παρομοίωση πολὺ πετυχεμένη) ἀλλ ζοντας τὶς λέξεις καὶ τὴ φρ ση ἔτσι: «Ἔρτασε στὴν πλατεῖα καὶ βρέθηκε μπροστὰ σ' ἕνα μεγάλο ἀνθρωπομάζωμα· ἡ θέα τῶν στριμωγμένων ἀνθρώπων τον ἐσυγκίνησε σὰν καλαμιὰ ποὺ καπνίζει στὴν ἄκρη τοῦ λόγγου.»

Ὡστόσο, μ' ὅλη τὴ δυσκολία στὴν ἔκφραοή του ὁ Καραλῆς, μὲ τὸ λίγο ποὺ μᾶς δίνει νὰ νιώσουμε, δείχνει ὅτι κάτι τὸ δικό του ἔχει νὰ πεῖ. Ἴσως θὰ μποροῦσε νὰ φανερώσει καλύτερα τὸν κόσμο του μὲ χρώματα ἢ μὲ σχήματα κι' ὄχι μὲ τὴ γλῶσσα: Κάθε του διήγημα εἶναι μιὰ σειρὰ ἀπὸ «σκίτσα γύρω στὸ ἴδιο θέμα». Κ' ἔτσι ὅμως κα-

ταφέρνει νὰ συγκινεῖ, γιατὶ τὸ μάτι του βλέπει κ' ἡ καρδιά του αἰσθάνεται.

Τίμου Ντόκου: Μιὰ δίκη χωρὶς δικαστές.— Κι' αὐτὸς ὁ συγγραφέας πρώτη φορὰ θαρῶ παρουσιάζεται μ' αὐτὰ τὰ τρία τέσσερα διηγήματα. Ἐδῶ ἔχουμε τὸ ἀντίθετο τοῦ Καραλῆ: ἀκρίβεια, σαφήνεια, πληρότητα στὴν ἔκφραση, ταλέντο ὅμως τίποτα, πρωτοτυπία καμία. Θὰ μποροῦσε κανεὶς τὰ δυὸ αὐτὰ βιβλία νὰ τὰ δώσει γιὰ παράδειγμα, σὲ ὅσους δὲ νιώθουν εὔκολα πότε ἕνα ἔργο εἶναι τέχνη καὶ πότε δὲν εἶναι. Ὁ Ντόκος προλογίζει ὁ ἴδιος μὲ πολὺ στόμφο τὸ βιβλίο του, βεβαιώνει μ' ἐπιμονὴ ὅτι ἀντιγράφει τὴ ζωή, τὰ διηγήματά του ἔχουν ἀρχὴ καὶ τέλος, ὑπόθεση ὡρισμένη, οἱ λέξες του βαλμένες στὴ θέση τους καὶ μὲ τὸ νόημά τους τὸ σωστό, ὅμως κοινοτοπίες ὅλα δὲν κατορθώνουν νὰ συγκινήσουν, οὔτε κἂν τὴν περιέργεια νὰ κεντίσουν. Αὐτὸς μοιάζει νὰ βγῆκε ἀπὸ τὸ σκολειὸ τοῦ Γρηγόριου Ξενόπουλου.

Β. ΡΩΤΑΣ

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

Ἡ ἐπαγγελματικὴ κρίση στὸ ἑλληνικὸ θέατρο.—Ἂν ὑποφέρει σήμερα στὸν τοπο μας ἕνας ἐπαγγελματίας, αὐτὸς εἶναι ὁ ἠθοποιός. Ὅλα τὰ ἐπαγγέλματα ἔχουν τὶς καλὲς καὶ τὶς κακὲς ἐποχές τους. Οἱ ἄνθρωποι ποὺ ζοῦν ἀπὸ ἕνα ἐλεύθερο ἐπάγγελμα οὔτε ἐργάζονται πάντα τὶς ἴδιες ὧρες οὔτε ἔχουν πάντα τὰ ἴδια κέρδη. Ἄλλοι δουλεύουν περισσότερο τὸ χειμῶνα καὶ λιγώτερο τὸ καλοκαίρι. Κι' ἄλλοι δουλεύουν μόνο τὸ χειμῶνα, ἢ μόνο τὸ καλοκαίρι. Ὁ ἠθοποιὸς στὴν Ἑλλάδα τὰ τελευταῖα δύο χρόνια ἔφθασε στὸ σημεῖο νὰ μὴ δουλεύει οὔτε χειμῶνα οὔτε καλοκαίρι.

Καὶ δὲν πρόκειται μόνο γιὰ τοὺς ἠθοποιοὺς ποὺ ἀνήκουν στο σοβαρὸ θέατρο, στὸ θέατρο ποὺ παρακολουθεῖ ἡ στήλη αὐτή. Ὁ ἠθοποιὸς στὴν Ἑλλάδα εἶναι σχεδὸν ἄνεργος εἴτε στὸ θέατρο τῆς πρόζας ἀνήκει, εἴτε στὸ ἐλαφρὸ μουσικὸ θέατρο, εἴτε στὸ μελόδραμα.

Ἂς μὴ μοῦ ἀραδιάσουν δέκα ἢ καὶ περισσότερα ὀνόματα ἠθοποιῶν ποὺ ἐργάζονται τὴν ἐποχὴ αὐτὴ στὸ θίασο Κυβέλης. Κι' ἄλλα τόσα ἢ καὶ περισσότερα ποὺ ἐργάζονται στοὺς θιάσους τῶν ἐπιθεωρήσεων Τὸ ἐπιχείρημα αὐτὸ θὰ ἔχει ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο ἀποτέλεσμα. Τὰ ὀνόματα αὐτὰ θὰ θυμίσουν σὲ ὅσους παρακολουθοῦν τὸ ἑλληνικὸ θέατρο ἕνα ὁλόκληρο πλῆθος ἄλλων παλιῶν καὶ νέων ἠθοποιῶν, ποὺ ἔχουν μῆνες πολλούς, ἂν ὄχι καὶ χρόνια, νὰ ἐμφανισθοῦν σὲ παραστάσεις τακτικοῦ θιάσου. Δηλαδὴ τὰ ὀνόματα αὐτὰ θὰ ἀποδείξουν ὅτι ἀπὸ τὶς ἑκατοντάδες τῶν ἠθοποιῶν δουλεύουν μόνο δέκα πέντε, εἴκοσι, τριάντα. Καὶ ἀπὸ τὶς ἑκατοντάδες αὐτὲς δὲν εἶναι λίγοι ἐκεῖνοι, ποὺ μὲ ὅλα τους τὰ ἐλαττώματα μποροῦν νὰ κάνουν εὐπρόσωπες ἐμφανίσεις, ὅταν μένουν στὸ εἶδος των καὶ προπάντων ὅταν δὲν ὑπερτιμοῦν τὶς δυνάμεις των.

Στὸ σημεῖο αὐτό, θὰ πῆτε, ἦταν ἑπόμενο νὰ φτάσει τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἠθοποιοῦ, ἀφοῦ συγγραφεῖς, ἠθοποιοὶ καὶ θεατρῶνες κατάφεραν νὰ μὴν ὑπάρχει σχεδὸν θέατρο, στὴν Ἑλλάδα. Ἐκεῖνοι ποὺ ἐφώναζαν καὶ φωνάζουν γιὰ τις ἐλλείψεις τοῦ ἑλληνικοῦ θεάτρου τὸ κατάντημα αὐτὸ ἤθελαν νὰ προλάβουν. Οἱ ἐπικρίσεις ἦταν βέβαια γιὰ τὴν ποιότητα τῶν ἔργων καὶ γιὰ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ἑρμηνεύονταν τὰ ἔργα αὐτά, γιὰ τὸ θέατρο δηλαδὴ ὡς τέχνη παρὰ ὡς ἐπάγγελμα. Ἀλλ' ὅπως ἕνας παπουτσῆς ποὺ κάνει διαρκῶς ἄσκημα παπούτσια, χάνει τὴν πελατεία του, ἔτσι καὶ τὸ ἑλληνικὸ θέατρο ἔχασε καὶ ὁλοένα χάνει τὸ κοινόν του. Ὁ κόσμος ἂν δὲν εἶναι ἀκόμα σὲ θέση νὰ ὑποστηρίξει τὸ ἀπολύτως καλό, δὲν μπορεῖ ὡστόσο νὰ παρακολουθεῖ πάντα τὸ κακὸ ἢ τὸ ἁπλῶς ὑποφερτό. Ζητάει κάτι καλύτερο ἢ κάτι ἀλλοιώτικο. Ἀλλὰ τὰ θέατρά μας δὲν τοῦ προσέφεραν οὔτε τὸ ἕνα οὔτε τὰ ἄλλα. Ἔμειναν μὲ τὶς ἀναρίθμητες ἐλλείψεις τους καὶ μὲ τὰ ἴδια ἔργα,—τὸ γαλλικὸ ρεπερτόριο μὲ τὶς κωμωδίες, ποὺ εἶναι ὅλες ὅμοιες, καὶ τὰ δράματα, ποὺ ὅλα σχεδὸν εἶναι καθαρὰ κατασκευάσματα.

Ἔπειτα ἡ ἐγχώρια θεατρικὴ παραγωγὴ οὔτε πλουσιώτερη οὔτε ἐκλεκτότερη ἔγινε τὸν τελευταῖο καιρό. Καὶ ἔχω τὴ γνώμη ὅτι ἕνας ἀπὸ τοὺς παράγοντες ποὺ θὰ σώσουν τὸ ἑλληνικὸ θέατρο εἶναι τὸ καλὸ πρωτότυπο ἑλληνικὸ ἔργο, τὸ κομμάτι τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς ποὺ θὰ συγκινεῖ ἢ θὰ διασκεδάζει τὸ θεατὴ πολὺ περισσότερο ἀπὸ ἕνα ξένο ἔργο τῆς ἴδιας πανωκάτω ἀξίας. Ὅλ' αὐτὰ κατάφεραν νὰ μὴν ὑπάρχει σήμερα στὴν Ἑλλάδα θέατρο ὡς τέχνη πρῶτα καὶ ὡς ἐπάγγελμα ἔπειτα.

Ἀλλὰ γιὰ τὴ σημερινὴ κρίσιμη ἐπαγγελματικὴ θέση τοῦ ἑλληνικοῦ θεάτρου εἶναι καὶ ξεχωριστὰ ὑπεύθυνοι οἱ ἠθοποιοί. Οἱ εὐθύνες τους πολλὲς καὶ διαφορες. Καὶ τὰ ἀποτελέσματα ὁλοφάνερα σὲ ὅσους παρακολουθοῦν τὸ θέατρο ἀπὸ κοντά. Ἡ μανία, λ. χ., κάθε ἠθοποιοῦ νὰ γίνει πρωταγωνιστὴς καὶ θιασάρχης. Ἡ μανία αὐτὴ εἶχε πολὰ θύματα προπάντων στὸ ἐλαφρὸ μουσικὸ θέατρο, ὅπου περισσότερες εἶναι οἱ πρωταγωνίστρες ἀπὸ τὶς κοριστες. Ἀλλὰ καὶ στὸ θέατρο τῆς πρόζας ἡ μανια αὐτὴ δὲν εἶχε λιγώτερο καταστρεπτικὰ ἀποτελέσματα. Στὶς τάξεις τῶν νέων προπάντων μὲ τὸ κερὶ νὰ ψάξεις δὲν θὰ βρεῖς ἕναν ἁπλὸ ἠθοποιό. Ὅλοι καὶ ὅλες πρωταγωνιστὲς καὶ πρωταγωνίστριες. Ἔτσι, τὸ περασμένο καλοκαίρι εἴχαμε τέσσερις θιάσους ὀπερεττῶν ἢ ἐπιθεωρήσεων, ἐνῶ καὶ οἱ μισοὶ θὰ ἦταν πολλοὶ γιὰ τὴν Ἀθήνα μὲ τὴν οἰκονομικὴ κρίση ποὺ περνάει ὁ τόπος. Ἀλλὰ οἱ θίασοι, ὅταν δὲν ἀνταποκρίνονται σὲ πραγματικὲς ἀνάγκες, δὲν ζημιώνουν μόνο τοὺς ἐπιχειρηματίες. Μεγαλώνουν τὴ γενικὴ κρίση. Καταφέρνουν ν' ἀπασχολήσουν μερικοὺς ἠθοποιοὺς γιὰ λίγον καιρὸ κ' ἔπειτα νὰ τοὺς ἀφήσουν ἔξω ἀπὸ τὶς βιώσιμες ἐπιχειρήσεις.

Θὰ μπορούσαμε νὰ ἀναφέρουμε πολλὲς ἄλλες εὐθύνες τῶν ἠθοποιῶν. Ἀλλὰ ἡ λεπτομερὴς ἀπαρίθμηση καὶ ἐξέταση τῶν εὐθυνῶν αὐτῶν ἔχει τὴ θέση της στὸ ὄργανο τοῦ σωματείου των. Ἄλλωστε στὸ σημείωμα αὐτὸ ἐξετάζουμε τὴν ἐπαγγελματικὴ κρίση ὡς γεγονὸς γιὰ νὰ κα-

ταλήξουμε σ' ἕνα γενικώτερο συμπέρασμα: ὅτι ἡ τάξη τῶν ἠθοποιῶν.—ὁπωσδήποτε κι' ἂν τὴν πάρετε, εἴτε ὡς τάξη ἐπαγγελματιῶν μόνο, εἴτε ὡς τάξη ἐπαγγελματιῶν καὶ καλλιτεχνῶν μαζί,—κατέχεται αὐτὴ τὴ στιγμὴ ἀπὸ φοβερὴ ἀπόγνωση. Τὸ ἑλληνικὸ θέατρο κινδυνεύει. Καὶ ἡ φράση αὐτὴ δὲν εἶναι σχῆμα λόγου Εἶναι ἴσως κατώτερη ἀπὸ τὴν πραγματικότητα.

Ὁ κίνδυνος ὅμως καὶ ἡ ἀπόγνωση ὅταν φτάσουν στὰ ἔσχατα εἶναι μιὰ λύση, μιὰ διέξοδος. Ἐμπνέουν ἰδέες τολμηρὲς ποὺ δημιουργοῦν μιὰ νέα κατάσταση. Στὸ μεταξὺ γίνονται μερικὲς θυσίες. Ἀλλὰ τίποτα καλὸ δὲν ἔγινε χωρὶς θυσίες. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἠθοποιούς μας ἴσως ἀναγκασθοῦν ν' ἀλλάξουν ἐπάγγελμα κι' ἄλλοι ν' ἀλλάξουν συνήθειες,—κάτι χειρότερο δηλαδή. Οἱ ἄξιοι ὅμως κι' ὅσοι ἔχουν βαθειὰ πίστη θὰ παλαίψουν καὶ θὰ μείνουν στὸ θέατρο. Τὸ ξέσπασμα ποὺ προετοιμάζει ἡ γενικὴ ἀπόγνωση θὰ εἶναι μιὰ ἐπανάσταση, μιὰ νέα καλλιτεχνικὴ κατάσταση. Καὶ ἔχω τὴν ἰδέα ὅτι ἡ καλλιτεχνικὴ καὶ ἡ ἐπαγγελματικὴ κρίση τοῦ θεάτρου μας ἔχει προχωρήσει τόσο ὥστε νὰ μὴν ἀπέχουμε πολὺ ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση αὐτὴ καὶ τὴν τελειωτικὴ λύση. Μπορεῖ νὰ γελιέμαι πάλι. Ἀλλὰ τότε πρέπει οἱ ἠθοποιοί μας νὰ ὁπλισθοῦν μὲ περισσότερη ἀντοχή.

Π. Χ.

Η ΜΟΥΣΙΚΗ

Δύο ἐκτελέσεις τῆς χορωδίας.—Ἡ ἐκτέλεση τοῦ Μεσσία τοῦ Χαῖδελ καὶ τοῦ Ρέκβιεμ τοῦ Μπρὰμς ἀπὸ τὴ χορωδία καὶ ὀρχήστρα καὶ ὑπὸ τὴν ἀρίστη διεύθυνση τοῦ κ. Φ. Οἰκονομίδη ἦταν ἕνα ἀπὸ τὰ ἀξιολογώτερα μουσικὰ γεγονότα τῆς φετεινῆς περιοδου.

Δυστυχῶς ἀπὸ μέρους τῆς κριτικῆς δὲν ἐτονίσθη ὅσο ἔπρεπε ἡ τόσο ἐξαιρετικὴ σημασία ποὺ ἔχει γιὰ τὴν ἐκδήλωση τῆς μουσικῆς προόδου ἑνὸς τόπου μα καὶ γενικὰ γιὰ την ἐκδήλωση τῆς βαθμίδας τοῦ πολιτισμοῦ του, ἡ ὕπαρξη μιᾶς χορωδίας τέλεια μορφωμένης γιὰ τὴν ἐκτέλεση ὀρατορίων.

Μὰ και ἀκόμη μερικὲς ἀπὸ τὶς κριτικὲς ποὺ γράφτηκαν γιὰ τὶς δύο αὐτὲς συναυλίες ἀντὶ νὰ περιοριστοῦν κρίνοντας τὴν ἐκτέλεση, ἀνοίχτηκαν σὲ κρίσεις—καὶ τὸ νόστιμο, ὄχι καὶ πολὺ εὐνοϊκές—γιὰ τὰ δυὸ ἀριστουργήματα, σὰν νὰ μιλοῦσαν γιὰ ἔργα ποὺ γιὰ πρώτη φορὰ ἔρχονταν στὴ δημοσιότητα.

Για τὸν Μεσσία τοῦ Χαῖνδελ, φτάνει νὰ ξέρουμε ὅτι ὁ Μπετόβεν μιλοῦσε γιὰ τὸ ἔργο αὐτὸ μὲ μεγάλο ἐνθουσιασμὸ καὶ ὅτι τὸ θεωροῦσε ὡς ὕψιστο ἀριστούργημα, γιὰ νὰ καταλάβουμε πόσο ἄστοχο θἆταν νὰ κρίναμε μεῖς σήμερα ἔργα ποὺ οἱ αἰῶνες καθιέρωσαν για ἀριστουργήματα. Ἐὰν μερικοὶ δὲν δοκιμάζουν ὁλάκερη τὴ μουσικὴ συγκίνηση αὐτῶν τῶν ἔργων, τοῦτο μπορεῖ νὰ ἐξηγηθεῖ πολὺ ἁπλούστερα καὶ χωρὶς νὰ γίνεται ἑκάστοτε ἀπὸ μέρους των εἰδικὴ κριτικὴ γιὰ ἔργα, ποὺ ἂν μιὰ φορὰ μποροῦσαν νἆταν θέμα τῆς κριτικῆς τῆς ἐποχῆς των, ὅμως τώρα πιὰ δὲν μπορεῖ νὰ μᾶς ἐνδιαφέρει ἄλλη γνώμη γι' αὐτά, ἀπὸ ἐκείνην ποὺ τυχὸν μπορεῖ νὰ ἔχουν δόκιμοι μουσουργοὶ καὶ τοῦτο πάλι ὄχι τόσο γιὰ νὰ φωτιστοῦμε στὴ γνωριμία μας μὲ τα ἀριστουργήματα τοῦτα, ὅσο γιὰ νὰ γνωρίσουμε καλύτερα τὴν ψυχοσύνθεση ἢ τὴν αἰσθητικὴ τῶν μουσουργῶν ποὺ ἔχουν αὐτὲς τὶς γνῶμες.

Τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὶς ἄστοχες κρίσεις ὡς πρὸς τὸ Ρέκβιεμ τοῦ Μπράμς.

Προκειμένου για τὴν ἐκτέλεση καὶ τῶν δύο ἀριστουργημάτων, πρῶτα ἀπ' ὅλα πρέπει νὰ ἐπαινέσουμε τὸν κ. Οἰκονομίδη, τοὺς ξένους σολίστες καὶ τοὺς καλλιτέχνες τῆς χορωδιας, γιὰ τὴν καλλιτεχνικὴ εὐσυνειδησία μὲ τὴν ὁποίαν τὰ ἐπαρουσίασαν Δὲ εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπενθυμίσουμε πόσες δυσκολίες ὑπερνικήθηκαν καὶ πόση προπόνηση χρειάσθηκε γιὰ νὰ δοθεῖ αὐτὸ τὸ καλὸ ἀποτέλεσμα.

Ἡ ἐκλογὴ τῶν σολιστῶν ἤτανε ἀρίστη, παρ' ὅλα ὅσα εὑρῆκαν νὰ ποῦν μερικοί. Πρὸς Θεοῦ, εἶναι καιρὸς νὰ συνειθίσουμε νὰ κρίνουμε τὴν φωνὴ χωρὶς τὴν προκατάληψη τοῦ μελοδράματος. Ὑπάρχει ἐπὶ τέλους τέχνη γιὰ τὴ φωνή,—καὶ μάλιστα ἡ μεγάλη τέχνη—ἔξω ἀπὸ τὶς λυρικομελοδραματικὲς ἐκδηλώσεις ποὺ περιορίζουνται νὰ ἐκφράζουν τὰ ψυχικὰ πάθη ἑνὸς ἀτόμου: Τὸ ὀρατόριο ἐκφράζει τὰ συναισθήματα τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς γενικὰ καὶ γιὰ τὸν ἴδιο λόγο κάθε ἐκτέλεση ποὺ πασχίζει ν' ἀφίσει τὴν σφραγίδα ἢ ἐντύπωση τῆς ἀτομικῆς ἰδιοσυγκρασίας ἢ τάχα πρωτοτυπίας, ἐνῷ παντοῦ ἀλλοῦ εἶναι ἀξιόλογη και κάποτε ἀπαραίτητη, στὸ ὀρατόριο παύει νὰ ἔχει θέση.

Γι' αὐτὸ οἱ ξένοι σολίστες ἐξετέλεσαν τέλεια τὸ μέρος των καὶ ἦταν ἀπολύτως στὴν θέση τους κατὰ τὴν ἐκτέλεση καὶ τῶν δύο ὀρατορίων.

Γιὰ τὸ ἴδιο πρᾶγμα θὰ ἐπαινέσουμε καὶ τὸν κ. Οἰκονομίδη ποὺ ἔχει πολὺ καλὰ κατανοήσει τὸ εἶδος τῆς μουσικῆς ποὺ μὲ τόση ἐπιμέλεια ἀνέλαβε νὰ διδάξει. Ἡ διεύθυνσή του προσπαθεῖ να μᾶς δώσει τὸ ὀρατόριο ὅσο τὸ δυνατὸ καλύτερα στὶς γενικές του γραμμὲς ὅπως καὶ στὶς ἐλάχιστές του λεπτομέρειες. Σέβεται τὶς χρονικὲς ἀγωγὲς καὶ τὶς δυναμικὲς μεταπτώσεις καὶ δὲν ἔχει τὴν ἀφέλεια νὰ φαντάζεται ὅτι θὰ μεγαλουργήσει μὲ τὸ νὰ δώσει τὰ ἔργα αὐτὰ σύμφωνα μὲ τὴ σημερινὴ αἰσθητική, παραβιάζοντας τα πάντα, γιὰ νὰ ἔλθουν σὲ φῶς τὰ τάχα λανθάνοντα σύγχρονα στοιχεῖα ποὺ κλείνουν μέσα των καὶ να κινδυνεύουν νὰ μείνουν ἔτσι δευτερεύοντα τὰ οὐσιωδέστατα καὶ ποὺ ἀκριβῶς χαρακτηρίζουν ὁλόκληρο τὸ μουσικὸ ἰδανικὸ τῆς ἐποχῆς των.

Ἡ χορωδία ὁλοένα τελειοποιεῖται. Δὲν ἔφθασε βέβαια ἀκόμη τὴν τέλεια ὁμοιογένεια ποὺ ἔχουν μερικὲς εὐρωπαϊκὲς χορωδίες, ἀλλὰ ὅταν σκεφθοῦμε πόσες δυσκολίες ὑπάρχουν γιὰ τὴ διατήρηση καὶ ἐκπαίδευση μιᾶς χορωδίας καὶ πόσο καλὰ ὑπερνικήθηκαν ὡς τώρα, βλέπουμε μετὰ χαρᾶς ὅτι δὲν εἶναι μακρυὰ ἡ μέρα ποὺ οἱ ἐκτελεστὲς τῆς χορωδίας θὰ συνειθίσουν τέλεια στὴν ἰδέα ὅτι δὲν εἶναι τὸ ποιὸν τῆς ἰδιαίτερής των φωνῆς, ὅσο καλὴ καὶ ἂν εἶναι, ποὺ ἔχει σημασία γιὰ τὴν ἐπιτυχία, ὅσο ἡ τέλειά ἀτομικὴ ἐξαφάνιση καὶ ἡ τέλεια συγχώνευση καὶ πειθάρχηση τῆς φωνῆς τους στὸ σύνολο.

Κ. Ι. ΣΦΑΚΙΑΝΑΚΗΣ

Η ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΖΩΗ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ

Γεωργίου Ν. Παλαιολόγου: Τὶς ἡ προσήκουσα παρ' ἡμῖν δημοδιδασκαλικὴ παίδευσις. Ὁ κ. Παλαιολόγος παρουσιάστηκε στὸν ἑλληνικὸ ἐκπαιδευτικὸ κόσμο μὲ τρία βιβλία, ποὺ τὰ ἔβγαλε τὸνα ἀπάνω στ' ἄλλο. Ἀπὸ τὰ βιβλία του φαίνεται πὼς εἶναι ἄνθρωπος μὲ ὁρμὴ καὶ μ' ἐνθουσιασμό, ὅπως εἶναι οἱ περισσότεροι νέοι παιδαγωγοί, ποὺ ἔρχονται ἀπὸ τὴ Γερμανία. Πιστεύει ἀπόλυτα σ' ὅ,τι λέει, τὸ νιώθει μέσα του καὶ μαζὶ νιώθει καὶ τὸν πόνο γιὰ τὴν κατάντια τῆς παιδείας μας. Στὴ Γερμανία, ποὺ ἔμεινε, σπούδασε τα διάφορα παιδαγωγικὰ σύγχρονα ρεύματα καὶ εἶδε τὰ διάφορα μορφωτικὰ μέσα, ποὺ ἐφαρμόζει ἡ δημοκρατικὴ Γερμανία. Καὶ παραβάλλοντας ὅλα αὐτὰ μὲ τὴ δική μας κατάσταση, θλίβεται γιὰ τὴν κατωτέρησή μας. Θυμώνει καὶ σφίγγει τὴ γροθιά του γιὰ νὰ δώση ἕνα χτύπημα καὶ νὰ γκρεμιση τὸ ἐκπαιδευτικό μας οἰκοδόμημα. Σεβαστὴ φι οδοξια! Φιάνει μόνο νὰ ἔχη νὰ τὸ ἀντικαταστήση μὲ ἕνα ἄλλο οἰκοδόμημα καλύτερο. Ἕνα ὅμως οἰκοδόμημα, ποὺ νὰ μὴν εἶναι κατασταλαγμα μελέτης ξένων συστημάτων, μὰ νὰ εἶναι ἀντίστοιχο μὲ τὸ δικό μας πολιτισμό. Ἕνα ἐκπαιδευτικὸ οἰκοδόμημα, ποὺ νὰ βγαίνη ἄμεσα ἀπὸ τὴ νεοελληνικὴ ψυχὴ καὶ τὸ νεοελληνικὸ πολιτισμό. Ὁ κ. Παλαιολόγος ξέρει πὼς ἡ ἐκπαίδευση ἑνὸς τόπου πηγάζει ἀπ' ὅλη τὴν κατάστασή του, ἀπὸ τὸν πολιτισμό του, τόσο τὸν πνευματικὸ ὅσο καὶ τὸν τεχνικό. Ξέρει πὼς ἡ παιδαγωγικὴ προσαρμόζεται πάντοτε σὲ τόπο καὶ χρόνο.

Ἂς ἔρθωμε ὅμως στὰ πράματα. Στὸ παραπάνω του βιβλίο, ποὺ ἔχω σήμερα ὑπ' ὄψει μου, ὁ συγγραφέας ἐξετάζει τὸ πρόβλημα τῆς μόρφωσης τῶν δημοδιδασκάλων μας. Μὲ τόλμη μᾶς καυτηριάζει τὴν ἀσημία ποὺ παρουσιάζει σήμερα ἡ δημοδιδασκαλική μας μόρφωση: Δασκάλοι τελειόφοιτοι ἑλληνικοῦ σχολείου, δασκάλοι τῶν δύο μαρτύρων, δασκάλοι τελειόφοιτοι γυμνασίων διαφόρων τύπων, δασκάλοι διδασκαλιστές, δασκάλοι, ποὺ μετεκπαιδεύθηκαν στὸ πανεπιστήμιο. Διδασκαλεῖα τριτάξια, πεντατάξια, ἑξατάξια, μονοτάξια. Καὶ σὰν νὰ μὴν ἔφθανε ὅλο αὐτὸ τὸ ἀνακάτωμα, κινόμε καὶ ἱεροδιδασκαλεῖα, χωρὶς μάλιστα παιδαγωγό. Καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ σχολεῖα βγάζουν δασκάλους γιὰ τὰ ἴδια σχολεῖα τοῦ ἴδιου λαοῦ. Μεγαλύτερο ἀνακάτεμα, μεγαλύτερη διάσπαση τῆς λοϊκῆς μας μόρφωσης καὶ μαζὶ καὶ τοῦ πολιτισμοῦ μας δὲ μποροῦσε νὰ γίνη. Δὲ μποροῦμε παρὰ νὰ εὐχαριστήσωμε τὸν συγγραφέα στὴν ἐπίκρισή του αὐτὴ καὶ νὰ τὸν βεβαιώσωμε πὼς μαζὶ μὲ τὸν δικό του ἑνώνεται καὶ ὁ δικός μας πόνος γιὰ τὴν κατάσταση αὐτή.

Τὸ βιβλίο ὅμως δὲν περιορίζεται στὴν ἐπίκριση. Παρουσιάζει ἕναν νέο τύπο σχολείου γιὰ τὴ μόρφωση τοῦ δημοδιδασκάλου μας. Στὸ σχολεῖο αὐτό, στὸ νέο αὐτὸ διδασκαλεῖο, θὰ μπαίνουν παιδιά, ποὺ τελείωσαν τὸ γυμνάσιο. Δὲ θὰ εἶναι ὅμως ὅπως τὸ σημερινὸ μονοτάξιο, ποὺ τὸ ἀπορρίφτει ὁ συγγραφέας. Στὸ νέο αὐτὸ διδασκαλεῖο οἱ μαθητὲς θὰ μένουν 2 χρόνια (μακάρι, λέει, νὰ μποροῦσαν νάμεναν 3 χρόνια). Καὶ τὰ μαθήματα τοῦ νέου αὐτοῦ σχολείου; Πρῶτα πρῶτα τὰ εἰδικὰ μαθήματα: Παιδαγωγικὰ 8 (11) ὧρες, ψυχολογικὰ 4 (3) ὧρες, φιλοσοφικὰ 2 (2) ὧρες, σωματολογία 5 (4) ὧρες. Ἔπειτα: ἐπιστημονικοὶ κλάδοι 8 (8) ὧρες, τεχνικὰ μαθήματα 9 (8) ὧρες. Ἐκτὸς ἀπ' αὐτά, σὲ κάθε διδασκαλεῖο πρέπει νὰ ἱδρυθῆ ἐργαστήριο πειραματικῆς ψυχολογίας, ποὺ σ' αὐτὸ θὰ γίνωνται σωματικὲς μετρήσεις καὶ ψυχολογικὰ πειράματα.

Μὲ τέτια ἱδρύματα θὰ ἀποχτήσωμε τὸν ἐπιστήμονα παιδαγωγό-δάσκαλο τῶν λαϊκῶν μας σχολείων, καὶ σ' αὐτὸ ἀποβλέπει ὁ συγγραφέας.

Δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορά, ποὺ ἀκοῦμε τέτιες προτάσεις γιὰ τὴ δημοδιδασκαλική μας μόρφωση. Καὶ ἄλλοι παιδαγωγοί μας, ὅπως ὁ Ἐξαρχόπουλος, ὁ Καραχρῆστος, ὁ Σκουτερόπουλος, ὁ Μιχαλόπουλος τὸ ἴδιο ἀπάνω κάτω ζητοῦν. Ὁ συγγραφέας μας ὅμως ἐξετάζει τὸ ζήτημα εἰδικώτερα, βαθύτερα καί, θὰ ἔλεγα, ἐπιστημονικώτερα. Λυπούμαστε ὅμως ποὺ δὲ μποροῦμε νὰ συφωνήσωμε μαζί του στὸν τρόπο, ποὺ προτείνει. Ἐκεῖνο, ποὺ μᾶς χωρίζει, εἶναι ἡ βάση, ἡ ἀρχή. Ἀλλοῦ τοποθετοῦμε ἐμεῖς τὸ κέντρο τοῦ βάρους τοῦ προβλήματος τῆς δασκαλικῆς μας μόρφωσης καὶ ἀλλοῦ τὸ τοποθετεῖ ὁ συγγραφέας μας. Γιὰ τὸν συγγραφέα καλὸς δάσκαλος εἶναι ἐκεῖνος, ποὺ ἔχει βαθιὰ ἐγκυκλοπαιδικὴ μόρφωση καὶ ξέρει καὶ πολλὰ παιδαγωγικὰ γράμματα. Εἶναι δηλαδὴ ὁ ἐπιστήμονας παιδαγωγός. Γιὰ μᾶς, καλὸς δάσκαλος εἶναι ἐκεῖνος, ποὺ ἔχει δασκαλικὴ συνείδηση. Ποὺ νιώθει τὴν ἱερότητα τοῦ ἐπαγγέλματός του καὶ πιστεύει σ' αὐτή, ἔστω καὶ ἂν τὰ γράμματά του εἶναι λιγότερα. Δὲν εἶναι τὰ πολλὰ γράμματα ἐκεῖνα ποὺ πρέπει νὰ χαρακτηρίζουν τὸν καλό, τὸν ἱκανὸ δάσκαλο, μὰ εἶναι ἡ φλόγα τῆς ψυχῆς του καὶ ἡ δασκαλική του ἀγωγή. Καὶ τὴ φλόγα αὐτὴ δὲν τὴν ἔχουν μόνο οἱ γεννημένοι δάσκαλοι, μὰ τὴν ἔχει ὁ κάθε δάσκαλος, ποὺ νιώθει τὴν ἀποστολή του καὶ ἀγαπᾶ τὸ ἐπάγγελμά του. Τὰ γράμματά του θὰ εἶναι ἀρκετὰ ἅμα καταλαβαίνη τὴ σκοπιμότητα κάθε του ἐνέργειας μέσα στὸ σχολεῖο καὶ ξέρει καὶ νὰ διακρίνη καὶ νὰ χειρίζεται τὴν παιδικὴ ψυχή. Μὲ τὸ πρόγραμμα ὅμως, ποὺ βγάζει ὁ συγγραφέας στὸ νέο διδασκαλεῖο, ποὺ προτείνει, φοβοῦμαι πὼς θὰ κάνωμε δασκάλους, ποὺ θὰ εἶναι σοφοὶ ἐπιστήμονες καὶ παιδαγωγοί, μὰ ποὺ, ἀπὸ τὴν πολλή τους σοφία, δὲ θὰ μποροῦν νὰ διδάξουν μὲ ἐπιτυχία ἕνα μάθημα, νὰ ὁδηγήσουν τὰ παιδιὰ σὲ μιὰ ἐργασία, νὰ διοικήσουν τὸ σχολεῖο τους μιὰ μέρα. Ἐκεῖνο, ποὺ φοβᾶται ὁ συγγραφέας, καὶ ποὺ ἔχει ἀπόλυτο δίκιο, πὼς τὰ παιδιὰ δηλαδή, ποὺ μπαίνουν σήμερα στὰ διδασκαλεῖα, δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ καταλάβουν τὸ ὑλικὸ τῶν εἰδικῶν παιδαγωγικῶν μαθημάτων, μπορεῖ μιὰ χαρὰ νὰ διορθωθῆ ὅταν, στὴ θέση τῶν σημερινῶν 6ταξίων διδασκαλείων, ἱδρύσωμε 8τάξια. Τὰ 4 τότε πρῶτα χρόνια, ποὺ θὰ συνέχιζαν τὸ δημοτικὸ σχολεῖο, θὰ ἦταν χρόνια γενικῆς μόρφωσης, ποὺ θὰ ἀντιστοιχοῦσαν μὲ τὶς ἀνάλογες τάξεις τῆς Μέσης παιδείας, μιὰ ποὺ ἡ ἐργασία σ' αὐτὰ θὰ γινόταν μὲ διαφορετικὸ τρόπο καὶ πρὸς ἕνα διαφορετικὸ μορφωτικὸ ἰδανικό, παρὰ ποὺ ἐπιδιώκουν τὰ γυμνάσια. Τὰ ἄλλα 4 τελευταῖα χρόνια θὰ ἦταν τὸ καθεαυτοῦ διδασκαλεῖο. Ἔτσι, τὰ παιδιά, ποὺ θὰ ἔμπαιναο στὸ δεύτερο αὐτὸ τμῆμα τοῦ διδασκαλείου, τὸ καθεαυτὸ διδασκαλικό, θὰ εἶχαν 10 χρόνια προηγούμενη μόρφωση καὶ ἡλικία 17 χρονῶν. Παιδιὰ μὲ 10 χρόνια μόρφωση εἶναι νομίζω σὲ θέση νὰ εἰσαχθοῦν στὰ εἰδικὰ μαθήματα τοῦ διδασκαλείου.

Ὅσο γιὰ τὸ ἄλλο ζήτημα, τὸ ζήτημα τῶν κλίσεων καὶ τῆς ὅλης ψυχοσύνθεσης τοῦ μελλοντικοῦ δασκάλου, διορθώνεται κι' αὐτό, ὅταν τὸ πρῶτο τμῆμα (τὰ 4 πρῶτα χρόνια) τοῦ 8τάξιου διδασκαλείου ποὺ προτεινομε, λογαριαζόταν προπαρασκευαστι ό, ὅπως ἦταν στὸ πρότυπο Μαράσλειο διδασκαλεῖο. Στὴν περίπτωση δέ, ποὺ ἕνας τρόφιμος ἀποδειχνόταν ἀκατάλληλος γιὰ τὸ διδασκαλικὸ ἐπάγγελμα, νὰ μποροῦσε νὰ μετεγγραφῆ στὴν ἀντίστοιχη τάξη τῆς Μέσης παιδείας.

Ἄλλο ὅμως εἶναι νὰ παίρνεις τὰ παιδιά, ὅπως προτείνει ὁ συγγραφέας, ἀπὸ τὰ σχολεῖα τῆς Μέσης, δηλαδὴ ἀπὸ σχολεῖα, ποὺ ἀποβλέπουν σὲ ἄλλα μορφωτικὰ ἰδανικά, παρὰ ποὺ ἐπιδιώκουν τὰ διδασκαλεῖα, καὶ ποὺ ἑπομένως ἔχουν δώσει τέτια μορφὴ στὴν πνευματικὴ ζωὴ τῶν μαθητῶν τους, ποὺ δὲν εἶναι ἡ κατάλληλη γιὰ τὸ διδασκαλικὸ ἐπαγγελμα, καὶ ἄλλο εἶναι νὰ τὰ παίρνεις ἀμέσως ἀπὸ τὸ δημοτικὸ σχολεῖο, νὰ τὰ κρατᾶς 8 χρόνια καὶ νὰ τοὺς κατευθύνεις, ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχή, τὴ ψυχή τους στὴν μελλοντική τους δράση. Στὴν περίπτωση αὐτή, μπορεῖ νὰ μὴ βγοῦν τόσο σοφοί, μὰ θὰ βγοῦν καλοὶ δασκάλοι, μὲ δασκαλικὴ ἀγωγή. Καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ δική μας θέση.

Ἀνεξάρτητα ὅμως ἀπ' ὅλα αὐτά, εἶναι φανερὸ πὼς ἡ πρότ ση τοῦ κ. Παλαιολόγου δὲν μπορεῖ νὰ ἐφαρμοστεῖ σήμερα στὸν τόπο μας γιὰ τεχνικοὺς λογους. α) Ἕνας τελειόφοιτος γυμνασίου δὲν πάει νὰ σπουδάση 2 χρόνια ἢ καὶ 3, ὅπως εὔχεται ὁ συγγραφέας, γιὰ νὰ βγῆ δάσκαλος, μὰ σπουδάζει ἀκόμα 2 χρόνια καὶ βγαίνει ἐπιστήμονας. Ἡ ὕψωση τοῦ μισθοῦ τοῦ δημοδιδασκάλου, ποὺ θὰ τὸν τραβοῦσε, δὲν εἶναι σήμερα καὶ γιὰ πολλὰ ἀκόμα χρόνια δυνατή. β) Στὰ νέα διδασκαλεῖα ποὺ προτείνει ὁ συγγραφέας, θὰ ἔπρεπε νὰ διορίζωνται 3 παιδαγωγοὶ στὸ καθένα, γιατὶ τόσοι χρειάζονται γιὰ νὰ τὸ διευθύνουν καὶ νὰ διδάξουν τὰ εἰδικὰ μαθήματα. Ποῦ θὰ βρεθοῦν οἱ παιδαγωγοὶ αὐτοί; Σήμερα δὲν ἔχομε νὰ στείλωμε οὔτε ἀπὸ ἕναν στα διδασκαλεῖα μας. Ξέρει ὁ κ. Παλαιολόγος πὼς σήμερα στὸ πανεπιστήμιο τῆς Γένας διδάσκουν 13 καθηγητὲς παιδαγωγοὶ τοὺς δασκάλους μόνο τῆς Θυριγγίας; Ἡ Γερμανία ὅμως ἔχει ἀρκετοὺς παιδαγωγούς, ἐμεῖς ὅμως ποῦ θὰ τοὺς βροῦμε; Ποιὸς πάει σήμερα νὰ γίνη στὴν Ἑλλάδα παιδαγωγός, ἅμα ξέρη πὼς τὰ μισὰ χρόνια τῆς ζωῆς του θὰ εἶναι χωρὶς θέση;

Αὐτὰ δὲν τὰ λέγω γιὰ νὰ κλονίσω τὴ θέση τοῦ κ. Παλαιολόγου. Ξέρω πὼς ἐπιμένει στὴ γνώμη του κι' ἐμεῖς τὴ σεβόμαστε ἀκόμα καὶ ὅταν δὲν τὴ δεχώμαστε. Ἀκοῦμε ὅμως πὼς ὁ κ. Παλαιολόγος ἀνάλαβε στὸ ἐκπαιδευτικὸ συμβούλιο νὰ κάμη σχέδιο διοργάνωσης τῶν διδασκαλείων μας. Ἂς μᾶς ἐπιτρέψη νὰ τοῦ ποῦμε πὼς δὲν πρέπει νὰ βιαστῆ. Ἔχει πολλὰ πράματα νὰ ὑπολογίση καὶ νὰ ἐξετάση. Ἂς σκεφτῆ καὶ τὴν εὐθύνη, ποὺ ἀναλαβαίνει. Νομίζω πὼς τὸ ζήτημα τῶν διδασκαλείων δὲ μπορεῖ νὰ τὸ ταχτοποιήση ἕνας ἄνθρωπος. Πρέπει νὰ ἀκουστῆ καὶ ἡ ἀντίθετη μερία καὶ τότε, ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικὴ συζήτηση ὅλων τῶν ἁρμοδίων καὶ τῶν εἰδικῶν, θὰ βγῆ τὸ καλύτερο.

Τὸ β β ιαράκι τοῦ κ. Παλαιολόγου, παρουσιάζει στὶς 54 σελίδες του ἀρκετὰ ἐνδιαφέροντα πράματα. Ἡ γλώσσα του εἶναι ἀτυχῶς ὑπερκαθαρεύουσα. Ὁ τρόπος ὅμως τοῦ χειρισμοῦ τῶν ζητημάτων αὐστηρός, συστηματικός, ἐπιστημονικός. Ὅλη ἡ μελέτη παρουσιάζει κάτι συστηματοποιημένο, μὲ ἀρχὴ καὶ τέλος. Τὴ συσταίνω στοὺς ἐκπαιδευτικούς μας καὶ τοὺς συμβουλεύω νὰ τὴ διαβάσουν. Ἔτσι θὰ γνωρίσουν ἀπὸ μιὰ πλευρὰ καὶ ἕνα νέο παιδαγωγό μας. Καὶ ἐγὼ θὰ ἤμουν εὐτυχὴς ἂν μποροῦσα σὲ λίγο νὰ τοὺς παρουσιάσω τὸν συγγραφέα καὶ στὴν ἄλλη του ἐργασία.

Μ. ΠΑΠΑΜΑΥΡΟΣ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ

Κώστα Πασαγιάνη: Μανιάτικα μοιρολόγια καὶ τραγούδια.—Τὰ μανιάτικα μοιρολόγια, τὰ τόσο ἄγνωστα στὸ μεγαλύτερό τους μέρος, εὑρῆκαν ἕνα στοργικὸ συλλέκτη στὸ πρόσωπο τοῦ κ. Π. Μὲ τὴ συλλογή του μᾶς δίνει μιὰ μεγάλη σειρὰ ἀπὸ αὐτὰ καὶ μερικὰ μανιάτικα τραγούδια. Γνωστὸ πόσο δύσκολο εἶναι νὰ κάμει κανεὶς μιὰ συλλογὴ μοιρολογιῶν, ἀφοῦ τὶς περισσότερες φορὲς αὐτὰ οὔτε ὁρισμένη φόρμα ἔχουν οὔτε τὰ λένε οἱ γυναῖκες χωρὶς νὰ τὰ περικόψουν ἀρκετὰ καὶ νὰ τα διαμορφώσουν σύμφωνα μὲ τὶς συνθῆκες ὁποὺ ἐπέθανε τὸ πρόσωπο ποὺ μοιρολογοῦν. Εἶναι ὅμως καὶ πολλὰ μὲ ὁρισμένη φόρμα, ποὺ χωρὶς νὰ τὰ παραλλάξουν καὶ πολύ, τὰ λένε συνήθως στὴν ἀρχὴ τοῦ κάθε μοιρολογιοῦ. Μια τέτια συλλογὴ μανιάτικων μοιρολογιῶν, πολὺ καλὴ γιὰ τὸ ὑλικὸ ποὺ περιμάζεψε, ἔκανε ἡ Στ. Π. Ραζέλου («Προοίμια λακωνικῶν μοιρολογιῶν» Ἀθῆναι, 1870). Παραλλαγὲς σὐτῆς τῆς συλλογῆς ἐδημοσίεψε ὁ κ. Β. Δασκαλάκης στὴ «Φιλική Ἑταιρεία» καὶ ἡ Εὐαγγελία Καπετανάκου σ' ἕνα σπάνιο, μὰ καὶ ἄδικα παραγνωρισμένο ὡς τὰ τώρα βιβλίο της, ὅπου τόσες καὶ τόσες περιμάζεψε πληροφορίες γιὰ τὴ Μάνη («Λακωνικὰ περίεργα», Ἀθῆναι, 1895). Τὸ α΄ μέρος τῆς ἀξιόλογης συλλογῆς τῶν μοιρολογιῶν τοῦ κ. Π. ἀποτελεῖται ἀπὸ τέτιου εἴδους μοιρολόγια, ποὺ τὰ περισσότερα εἶναι παραλλαγὲς μοιρολογιῶν, δημοσιευμένων στὶς παραπάνω συλλογές. Τὸ β΄ μέρος τῆς συλλογῆς μὲ τὰ ἱστορικὰ μοιρολόγια εἶναι πολὺ ἀξιόλογο. Μᾶς δίνει τόσες καὶ τόσες ἱστορικὲς πληροφορίες, ποὺ θὰ ἐχάνονταν ἂν δὲν ἐπερισώζονταν σ' αὐτὰ τὰ μοιρολόγια. Ἔτσι, ἐξὸν ἀπὸ διάφορες πληροφορίες γιὰ ὁπλαρχηγοὺς καὶ μάχες κατὰ τὴν Ἐπανάσταση, μᾶς περισώζονται καὶ τόσες ἄλλες μὲ γενικώτερο ἐνδιαφέρον. Καὶ ἡ γεμάτη μυστήριο, ἡ θρυλική, μὰ καὶ κάπως ἀγυρ-

τικὴ μορφὴ τοῦ Παπουλάκη μᾶς παρουσιάζεται διαφορετικὴ ἀπ' ὅ,τι τὴν ξέρουμε. Ἀπ' τὸ μοιρολόγι τῆς συλλογῆς αὐτῆς μαθαίνουμε πῶς ἔδρασε στὰ 1852 καὶ αὐτὸ σὲ σημείωσή του τὸ ἐπικυρώνει ὁ κ. Π., ἐνῶ εἶναι ἱστορικῶς ἐξακριβωμένο ὅτι ἡ σημαντικὴ δράση τοῦ γεμάτου μυστικοπάθεια παράξενου αὐτοῦ καλογέρου, ἔγινε κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς εἰσβολῆς τοῦ Ἰμπραήμ, ὅπου καὶ σκοτώθηκε. Φαίνεται ὅτι ὁ Παπουλᾶκος ποὺ ἀναφέρεται στὸ μανιάτικο αὐτὸ μοιρολόγι, εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς πολλοὺς καλογέρους, ποὺ ἐμφανιστήκανε σὲ πολλὰ μέρη σ' ἐποχὲς ἀνωμαλίας ἐσωτερικῆς, ἀπὸ τὴν ὁποία θελήσανε νὰ ἐπωφεληθοῦν, καὶ τὰ θρυλικὰ πρόσωπα αὐτὰ ἡ παράδοση τὰ ἕνωσε σὲ μιὰ μορφή, ἐπειδὴ ἔμοιαζαν πολὺ οἱ συνθῆκες τῆς ζωῆς τους. Τὸ γ' μέρος τῆς συλλογῆς εἶναι καὶ τὸ πιὸ ἐνδιαφέρον, γιατι ἔχει τὰ μοιρολόγια τοῦ «γδικιωμοῦ», τὰ σχετικὰ δηλαδὴ μὲ τὴν ἐκδίκηση ἢ τὴν ἀντεκδίκηση. Οἱ ἀμείλιχτες συνθῆκες τῆς ζωῆς, ὅπου οἱ ζωντανοὶ ὑπακούουν στὸ νεκρὸ ποὺ τοὺς κυβερνᾶ καὶ τοὺς ὁδηγᾶ τὸ χέρι γιὰ τὴν ἐξιλεωτικὴ ἐκδίκηση, ἐδημιούργησαν ἐκεῖ κάτω μιὰ βαρειὰν ἀτμόσφαιρα πένθους, ποὺ ξεσπάει σ' ἕνα ἀπέραντο μοιρολόγι. Ἡ ἐκδίκηση, ἡ συνυφασμένη μὲ αὐτὴ τὴ ζωὴ τοῦ Μανιάτη καὶ ποὺ ἀνταποκρίνεται μὲ τὴν ἔντεχνη ἰδιαίτερη διάθεσή του καὶ ὅπου ἡ φιλοτιμία του, οἱ παρακινήσεις τῆς οἰκογενείας του καὶ αὐτὸς ὁ νεκρός, μπορεῖ νὰ πεῖ κανείς, δὲν τὸν ἄφηναν ἥσυχο πρὶν ἐκδικηθεῖ, ἐδημιούργησαν τόσα καὶ τόσα θύματα καὶ ἑπομένως τόσα καὶ τόσα μοιρολόγια, ποὺ οἱ γ εροί τους βόγγοι ἐτάραζαν τὴ μονοτονία τοῦ σύστηροῦ μανιάτικου χωριοῦ μηνώντας κι' ἕνα καινούργιο χαμό, προοίμιο κι' αὐτὸν γιὰ μιὰ καινούργια ἀντεκδίκηση. Τὸ ἔθιμο αὐτὸ ἔλειψε πιά, μὰ μείνανε τὰ μοιρολόγια, ποὺ τόσο στοργικὰ τὰ ἐμάζεψε ὁ κ. Π. Ὁ πόνος γιὰ τὸν ξαφνικὸ χαμὸ τοῦ ἀγαπημένου προσώπου καὶ ἡ ἀπαντοχὴ «νὰ πάρουν πίσω τὸ αἷμα τοῦ σκοτωμένου» κάνουν τὶς μανιάτισσες γυναῖκες νὰ μοιρολογοῦν μὲ εὐκολία καταπληχτική. Γνωστὴ ἄλλως τε ἡ εὐκολία ποὺ ἔχουν οἱ μανιάτισσες μοιρολογίστρες. Τώρα ἴσως τὰ μοιρολόγια αὐτά, τὰ μὲ τόση εὐκολία καμωμένα, καὶ τέτια εἶναι τὰ περισσότερα τῆς συλλογῆς, νὰ μὴ μᾶς δίνουν τὴ συνταραχτικὴ συγκίνηση, ποὺ νοιώθουμε στὰ παλιότερα-ἀποτέλεσμα κι' αὐτὸ τοῦ ξεπεσμοῦ, ὅπου βρίσκεται τὸ σύγχρονο δημοτικὸ τραγούδι ἐξ αἰτίας τῆς μεταβατικῆς ἐποχῆς σήμερα. Ἔπειτα μιὰ συλλογὴ μὲ καθαρῶς σύγχρονο λαογραφικὸ περιεχόμενο, ὅπως ἡ συλλογὴ αὐτὴ δὲν πρέπει νὰ περιμένουμε πῶς θὰ περιέχει ὅλο ἀριστουργήματα.

Τὰ μοιρολόγια τῆς συλλογῆς αὐτῆς συνοδεύουνται κι' ἀπὸ μερικὰ σατιρικὰ κι' ἄλλα διάφορα τραγούδια, ποὺ πολλὰ ἀπ' αὐτὰ εἶναι παραλλαγὲς γνωστῶν κι' ἀπὸ ἄλλες συλλογὲς τραγουδιῶν. Γενικὰ τώρα κρίνοντας τὴ συλλογὴ αὐτή, θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ πεῖ πῶς θὰ περίμενε μιὰ κατάταξη τῶν μοιρολογιῶν πιὸ ἐπιστημονική. Θὰ περίμενε ἴσως καὶ παραπομπὲς σ' ὅσα μοιρολόγια εἶναι γνωστά, ἂν ὄχι ἀπ' ἄλλες συλλογές, τοὐλάχιστο ἀπὸ τὶς μανιάτικες ποὺ ἀναφέραμε παραπάνω κι' ὅσα ἀλλοῦ ἐδημοσιεύτηκαν μανιάτικα μοιρολόγια, ὅπως στὰ περιοδικὰ «Πανδώρα» καὶ «Χρυσαλλίς». Ἀκόμα καὶ στὸν πρόλογο τοῦ συλλογέα θὰ μποροῦσε νὰ περιμένει κανεὶς περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὸν τρόπο ποὺ μοιρολογοῦν καὶ θάφτουν τοὺς νεκροὺς στὴ Μάνη, ἀφοῦ ὅλα ὅσα γράφει ὁ κ. Π. μᾶς εἶναι γνωστὰ καὶ ἀπὸ ἄλλες πηγές. Ἴσως ἀκόμα θὰ περίμενε κανεὶς καὶ περισσότερα τραγούδια ἀπ' ὅσα μᾶς παραθέτει. Μὰ ἐκεῖ κάτω στὴ Μάνη τὰ μοιρολόγια φαίνεται νἆναι πιὸ συνηθισμένα ἀπὸ τἄλλα τραγούδια. Καθὼς πολὺ σωστὰ παρατήρησε ὁ καθηγητὴς κ. Κυριακίδης («Αἱ γυναῖκες εἰς τὴν λαογραφίαν»), μὲ τὄνομα μανάτικα μοιρολόγια χαραχτηρίζουνται στὴ Μάνη κάθε λογῆς τραγούδια. Κι' ἔτσι καλύτερα θἆταν ἡ ἐπιγραφὴ τῆς συλλογῆς αὐτῆς νἆταν ἁπλῶς: «Μανιάτικα μοιρολόγια».

Μ' ὅλα ταῦτα ἡ συλλογὴ τοῦ κ. Π. εἶναι πολὺ ἀξιόλογη γιὰ τὸ ὑλικὸ ποὺ μᾶς παρέχει. Ὁ κ. Π. ἐργάστηκε μ' ἐνθουσιασμὸ κι' ἀφοσίωση γιὰ τὸ ἔργο ποὺ καταπιάστηκε, ἀποτέλεσμα κι' αὐτὸ τῆς μεγάλης ἀγάπης του γιὰ τὴν πατρίδα του τὴ Μάνη. Σ' αὐτή, στὴν ἀρχὴ τοῦ φιλολογικοῦ του σταδίου ἀφιέρωσε τὶς «Μοσχιές» του καὶ τώρα πάλι, ὕστερ' ἀπὸ τόσα χρόνια, ἡ ἀγάπη του γιὰ δαύτη τὸν ἔκαμε νὰ μᾶς χαρίσει τὴν πολύτιμη αὐτὴ συλλογή. Ἂς ἐλπίσουμε πῶς ἡ ἀξιόλογη αὐτὴ ἐργασία τοῦ κ. Π. θὰ γίνει ἡ ἀρχὴ γενικώτερων ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν γιὰ τὸν ἰδιόρρυθμο καὶ γεμᾶτο μυστήριο αὐτὸν τόπο, τὴ Μάνη, ποὺ τόσα περίεργα καὶ ἄξια μελέτης μᾶς παρουσιάζει, κι' ὅμως τόσο λίγο ἔχει ἐρευνηθεῖ.

Χ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΑΔΗΣ

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Ἀναγέννηση (χρόνος β' ἀριθ. 5).—Στὸ φύλλο τοῦτο ὁ Ἄλκης Θ ύλος δημοσιεύει μιὰ μελέτη σχετικὴ μὲ τὸ νόημα τῶν Δελφικῶν γιορτῶν. Στὴ μελέτη τούτη ὁ Α. Θρ. πολεμᾶ νὰ σοβαρευτεῖ καὶ νὰ μιλήσει γιὰ πολιτισμὸ κ. τ. λ. μὰ τίποτ' ἄλλο δὲν κατάφέρνει παρὰ νὰ δείξει πόσο ρηχὴ εἶναι ἡ σκέψη του καὶ πόσο ἐξωτερικὰ βλέπει τὴ ζωή. Πρῶτα πρῶτα κανένας σοβαρὸς ἄνθρωπος δὲν πῆρε ποτὲ οὔτε παίρνει στὰ σοβαρὰ τὸν κ. Σικελιανό. Τὸ ἀντίθετο. Ἅμα τὸν δεῖ κανεὶς ἀνακατεμένο καὶ σὲ σοβαρὲς ἀκόμη προσπάθειες (προβλ. λαϊκὴ τέχνη) ἀρχίζει νὰ τὶς ὑποψιάζεται καὶ ν' ἀμφιβάλει γιὰ τὴ σοβαρότητά τους. Γιὰ τοῦτο ἀδικεῖ τὴ νοημοσύνη του ὁ Ἄλ. Θρ. ὅταν γράφει πῶς «Ὁ κ. Σικελιανὸς κατανόησε τὴν ἀπαίτηση τῆς ἐποχῆς» πῶς «Αἰσθάνθηκε τὴν ἀνάγκην νὰ ξεπεράσει τὸν ἑαυτό του» πῶς «Ὁ κ. Σικελιανὸς ἀνησύχησε». Ὁ κ. Σ. δὲν κατανόησε τὴν ἐποχή του οὔτε ἔχει τόσο ψυχικὸ περιεχόμενο ὥστε νὰ ὑποτάξει τὸν ἑαυτό του, νὰ τὸν ξεπεράσει καὶ νὰ προχωρήσει πρὸς ἕνα ἰδανικό.

Τὸ ἐνάντιο ἔκαμε ἀφοῦ πάντα μὲ μέσα ὄχι βέβαια πνευματικὰ θέλησε νὰ κάμει ὅ,τι θὰ χάϊδευε ἕνα ἐγωϊσμὸ κατώτερης ποιότητας. Οἱ ἰδέες δὲν κάνουν τὸν ἄνθρωπο' ἀλλὰ ὁ ἄνθρωπος τὶς ἰδέες. Καὶ γιὰ τὸν κ. Σικελιανὸ—ἄνθρωπο ὑπάρχουνε βασικὲς ἐπιφυλάξεις. Ὁ κ. Σ. ἔχει ταλέντο θεατρικό. Ὀνειρεύτηκε νὰ παίξει ρόλο στὴ ζωή του καὶ τὸν παίζει ἀφοῦ βρῆκε τὸν τρόπο νὰ τὸ κάνει, κοινὸ νὰ τὸν ἀκούει καὶ κλάκα νὰ τὸν χειροκροτεῖ. Τί θὰ μείνει ἀπὸ ὅλη τὴ Σικελιανικὴ παράσταση ἕνας θεὸς τὸ ξέρει. Οἱ ἐρχόμενες γενιὲς θὰ κάνουν λόγο γι' αὐτὴν μὲ τὸ χαμόγελο στὰ χείλη. Ὅσο γιὰ τὴν ἀνησυχία του τοῦτο μπορεῖ νὰ φανεῖ κι' ἀπ' τὸ ἔργο του. Ἀνησυχία λέξεων μάλιστα, ὄχι ὅμως ἀνησυχία ψυχῆς. Κανεὶς δὲν γελειέται. Εἶναι πολὺ εὐτυχὴς καὶ ἥσυχος ὁ κ. Σ. καὶ δὲν χαλᾶ τὴν καρδιά του γιὰ ξένες ἔγνοιες. Μὰ ὁ Ἀλ. Θρ. κάτι ὑποπτεύεται ἀπ' ὅλα αὐτὰ καὶ δίνει μιὰ στὸ σφυρὶ καὶ μιὰ στὸ ἀμόνι. .... «Ναὶ μέν ... ἀλλὰ ἡ ἀνακάλυψη τοῦ κ. Σ. εἶναι οὐτοπιστική» καὶ προχωρῶντας λέει πῶς «τὴν ἀπάντηση στὴν παγκόσμια ἀγωνία δὲν φαντάζομαι νὰ τὴν ἔδινε ὁ κ. Σικελιανός». Μὰ πρέπει νὰ μὴν ἔχουμε συνείδηση τῶν λέξεων ποὺ μεταχειριζόμαστε ὅπως λ.χ. «παγκόσμια ἀγωνία», «παλμὸς ἐποχῆς», «λύτρωση», «ἀντιπροσωπευτικὴ ἔκφραση» κτλ. γιὰ νὰ νομίζουμε πῶς ὁ κ. Σ. ἔχει ἔστω καὶ τὴν ἐλαχιστότερη σχέση μὲ τοῦτα τὰ πράματα καὶ πῶς θὰ μποροῦσε νὰ τὰ σκεφθεῖ καὶ να τοὺς ἀπαντήσει. Τέτοια ὑποψία καταντᾶ ἀσυγχώρητη ἀφέλεια. Μὰ εἴπα στὴν ἀρχὴ πῶς ὁ Ἄλ. Θρ. σὲ τούτη τὴ μελέτη, ἂν καὶ πολεμᾶ νὰ σοβαρευτεῖ, δείχνει πάντα σκέψη ρηχή. Καὶ τὸ συμπέρασμα τοῦτο δὲ βγαίνει βέβαια μονάχα ἀπὸ τὰ ὅσα λέει γιὰ τὸν κ. Σ. ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὶς βασικές του ἀντιλήψεις τὶς σχετικὲς μὲ τὸν πολιτισμό, τὸ χαρακτηρισμὸ τῆς ἐποχῆς μας, τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο θὰ βγοῦμε ἀπὸ τὴ σύγχρονη ἀγωνία.

Ἀνώτερη ἀρχὴ στὴ ζωὴ δὲν ὑποπτεύεται ὁ Ἀλκ. Θρ. Ὅλα τὰ βλέπει μὲ τὸ πρῖσμα τοῦ λογικοῦ καὶ τῶν αἰσθήσεων. Γιὰ τοῦτο δὲν φανερώνει καμιὰ πίστη σὲ ἀνώτερη ἀλήθεια. Μιὰ γενικὴ ἀμφιβολία βλέπει κανεὶς πίσω ἀπὸ τὶς γραμμές του. Ψυχρὴ λογικὴ ποὺ δὲν τὴ θερμαίνει καμιὰ ἐσώτερη φλόγα. Γιὰ τοῦτο καὶ γράφει :

...«Ἅμα οἱ δημιουργοὶ ἐπιβάλλουν ἕνα ρυθμὸ στὴ σπασμωδικὴ σημερινὴ ταχύτητα καὶ δώσουν τὴν illusion ἑνὸς σκοποῦ καὶ μιὰ ἀνακούφιση, τὸ στάδιο τῆς σημερινῆς ὀδυνηρῆς ἀγωνίας θὰ ἔχει ὑπερνικηθῆ».

Στὶς γραμμὲς τοῦτες κρύβεται ὅλος ὁ Ἀλκ. Θρ. Δὲν ὑπάρχουνε στὴ ζωὴ αἰώνιες ἀξίες, δὲν ὑπάρχει ἀνώτερη αλήθεια, οὔτε ἀληθινοὶ σκοποί. Ὑπάρχουν φαινόμενα ἀπατηλά, ὑπάρχει illusion σκοποῦ καὶ ἔξυπνοι καὶ δημιουργικοὶ ἄνθρωποι. Οἱ τελευταῖοι θὰ βροῦν ἕνα καλοῦπι, μιὰ illusion σκοποῦ, ὄχι μιὰ αλήθεια, καὶ μ' αὐτὴ τὴν illusion θὰ παραπλανήσουν τὴν ἀνθρωπότητα που σὰν ἄταχτο μωρὸ θὰ κοιμηθεῖ πάνω στὰ νέα καλούπια ἥσυχη ὥσπου νὰ ξυπνήσει πάλι, νὰ τὰ βαρεθεῖ καὶ νὰ ζητήσει καινούργια. Μὲ τὸ λογικὸ ὁ Ἄλκ. Θρ. σὲ τοῦτα τὰ συμπεράσματα ἔφτασε καὶ τούτη μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς πῶς εἶναι ἡ κοσμογονικὴ θεωρία του. Κάνει φιλοσοφία μά, σὰν κηρυγμένος ἐχθρὸς τῆς παράδοσης, μονάχα μοντέρνα φιλοσοφία κάνει. Τὴ σοφία τὴν ἀληθινὴ ποὺ ξεπηδᾶ ἄλλοτε καθαρὴ καὶ ἄλλοτε καλυμένη καὶ κάπως κρυμένη, μέσα ἀπὸ τὰ βάθη τῶν αἰώνων, ποὺ μιλᾶ μὲ τὴν γλῶσσα τῶν μεγάλων δημιουργῶν καὶ τῶν ἱδρυτῶν τῶν θρησκειῶν, τούτη τὴν ἀγνοεῖ, τὴν ἔχει τοποθετησει στὴ σφαῖρα τῆς μεταφυσικῆς κι' ἴσως δὲν θὰ καταδέχεται ν' ἀσχοληθεῖ μὲ δαύτην. Νομιζει πῶς μὲ τὸ φτωχὸ λογικὸ κατέχει τὴν κλειδα τῆς σοφίας, μὰ εἶναι σίγουρα γελασμένος καὶ γιὰ τουτο φτάνει ὡς τὴν ἀφέλεια στὰ σοβαρὰ νὰ παίρνει τὸν κ. Σικελιανὸ ποὺ μονάχα χαμόγελο στὰ χείλια τῶν ἀνθρώπων μπορεῖ νὰ φέρει καὶ στὶς ψυχὲς ἕνα αἴσθημα συμπόνιας γιὰ τὴν παρεξήγηση ποὺ μέσα της ζεῖ.

Ἀτλαντὶς—Μηνιαία Εἰκονογραφημένη-(ἀριθ. 1ο Ἰανουάριος 1928). Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ ἱδρυτοῦ της Σόλ. Βλαστοῦ ξαναβγαίνει ἡ «Ἀτλαντίδα» ὅμοια ὅπως καὶ ἄλλοτε. Χαρτὶ πολυτελείας πολλὰ κλισὲ καὶ γενικὰ ἄρθρα γιὰ τὸν πολὺ κόσμο. Τούτη τὴ φορὰ καταπιάνεται καὶ μὲ τὸ γλωσσικὸ πρόβλημα καὶ σὲ τόνο ἤπιο χαρακτηρίζει τὴν καθαρεύουσα «τὸν ἁγνότερο τύπον τοῦ Ἑλληνικοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος». Εὐτυχῶς πάρα κάτω συνέρχεται καὶ κάνει μιὰ παρατήρηση πού, ἂν δὲν εἶναι τυχαία ἀλλὰ βγαίνει ἀπὸ συλλογὴ ἀληθινή, κάνει κάπως συμπαθητικὸ τὸ συντάκτη αὐτῶν τῶν ἀρθριδίων. Λέει πῶς πρὶν ἀπὸ κάθε γλῶσσα ὑπάρχουν οἱ ἄνθρωποι ποὺ ἔχουνε περιεχόμενο καὶ οἱ ἄνθρωποι ποὺ δὲν ἔχουνε. Οἱ πρῶτοι σὲ ὅποια γλῶσσα κι' ἂν γράφουν ἔχουν πάντα κάτι νὰ ποῦν. Οἱ δεύτεροι κενοὶ κι' ἀδιανόητοι δὲν μποροῦν νὰ σωθοῦνε βέβαια ἀπὸ τὴ γλῶσσα ποὺ μεταχειρίζονται. Μὲ τὴν παρατήρηση τούτη συμφωνᾶμε μὲ μόνη τὴ διαφορὰ πῶς ἀληθινὸς διανοούμενος δὲν μπορεῖ νὰ νοηθεῖ στὴν Ἑλλάδα ἂν δὲν εἶναι καὶ δημοτικιστής, ἂν δὲν ἔχει δηλαδὴ νοιώσει τὸ μοναδικὸ πνευματικὸ κίνημα ποὺ εἶδε ὁ τόπος μας. Τὴν ἀλήθεια τούτη δὲ θὰ καταλάβουν οἱ συντάχτες τῆς «Ἀτλαντίδας» ἂν ἐξακολουθοῦν νὰ νομίζουν πῶς ὁ ἀγῶνας γιὰ τὴ δημοτικὴ εἶναι ἀγῶνας στενὰ γλωσσικὸς κι' ὄχι ἀγῶνας γιὰ νὰ ὁδηγηθεῖ ὁ λαὸς μὲ ἀληθινὰ μέσα στὴν κατανόηση τῆς πραγματικότητας τοῦ τόπου του. Ἀλίμονό μας ἂν ἀγωνιζόμαστε γιὰ ἕνα «ν» ἢ γιὰ ἕνα «η». Μὰ βέβαια ἡ συνεννόηση δὲν εἶναι καὶ τόσο εὔκολη γιατὶ στὸ ἴδιο τεῦχος πλέκεται καὶ τὸ ἐγκώμιο τοῦ μακαρίτη Τιμολέοντος Ἀμπελᾶ καὶ δημοσιεύεται διήγημά του. Μήπως ἀγνοοῦν ὅμως οἱ συντάχτες τοῦ περιοδικοῦ, τοὺς ἀλησμόνητους στίχους τοῦ Ἀμπελᾶ;

> Ἠγάπησα κἀγὼ ποτὲ τὴν τάλαιναν Μαρίαν,
> ἀλλ' εἶχε εἰς τὰ στιθη της ἡ κόρη μὴ καρδίαν,

ποὺ μόνο μὲ τὸ ἄλλο ἐκεῖνο ἀμίμητο μπορεῖ νὰ συγκριθεῖ, τὸ

> Λησμόνει Τιμολέων
> διότι ὅστις λησμονεῖ
> δὲν ἐνθυμεῖται πλέον.

Πελαγώνει κανεὶς μέσα στὸ νόημα τούτης τῆς ποίησης.

Σατιρικὰ Περιοδικά: Ὄχι ἕνα ἀλλὰ τρία ἢ τέσσερα καινούργια παρουσιάστηκαν τὸ Φεβρουάριο. Ξεχειλίζει ἡ Ρωμαίϊκη ξυπνάδα καὶ σιγὰ σιγὰ ὅλοι θὰ βγάλουν ἀπὸ μιὰ σατιρικὴ φυλλάδα. Ἀλλοίμονό μας ὅμως ἂν κανένας ἑλληνομαθὴς ξένος ἤθελε θεωρήσει τὰ περιοδικὰ τοῦτα σὰν ἀντιπροσωπευτικὰ ὄργανα τῆς πληθωρικῆς ξυπνάδας τοῦ τόπου μας. Θὰ σχημάτιζε τὴν ἰδέα πῶς ὁ τόπος μας εἶναι ἡ πατρίδα κάθε σάχλας καὶ κάθε κουταμάρας. Καὶ βέβαια τὴν ἐντύπωση τούτη δὲν θὰ τοῦ τὴν ἄλλαζαν οὔτε οἱ χρονογράφοι τῶν ἐφημερίδων οὔτε καὶ οἱ θεατρικὲς ἐπιθεωρήσεις...

Ἀγροτικὴ Ζωὴ (Τεῦχ. 12—Ἰανουαρίου 1928.) Δημοσιεύεται στὸ φύλλο τοῦτο ἐκτὸς ἀπὸ

τὴν ἄλλη ἐνδιαφέρουσα ὕλη καὶ μιὰ μελέτη τοῦ κ. Τσαλίκη γιὰ τὰ «δάση τῆς Ἑλλάδος» καὶ τοὺς κινδύνους ποὺ τὰ ἀπειλοῦν. Μὲ τὸ τεῦχος αὐτὸ τὸ περιοδικὸ συμπληρώνει ἕνα χρόνο ἀδιάκοπης ἔκδοσης.

***

Πειραϊκὸν Ἡμερολόγιον 1928. Καμιὰ δεκαριὰ τυπογραφικὰ φύλλα μὲ πρωτότυπη συνεργασία, φιλολογική τὸ περισσότερο, ἀπὸ νέους Πειραιῶτες λογίους. Ξεχωρίζει κανεὶς μιὰ καλὴ προσπάθεια, νεανική βέβαια καὶ ἀκόμα ἀκαθόριστη, μὰ πάντα συμπαθητική. Ἔχουν τὴ χάρη τους ὅλοι αὐτοὶ οἱ νέοι, ἄλλος μὲ τὴ δειλία του, ἄλλος μὲ τὸ στόμφο του, ἄλλος μὲ τὴ σιγουριά του. Ὅμως κανεὶς ἀπ' αὐτοὺς δὲ δείχνει καθαρὰ κάτι «τὸ δικό του».

ΤΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

Κατάτὸ τελευταῖο δεκαπενθήμερο δυὸ εἶναι τὰ κυριότερα γεγονότα ποὺ ἀπασχόλησαν τὸν πολιτικὸ κόσμο καὶ τὸν τύπο: Τὸ ἕνα ἡ ψῆφος ἐμπιστοσύνης ποὺ πῆρε ἡ Κυβέρνηση τοῦ μερικοῦ συνασπισμοῦ καὶ τὸ ἄλλο ἡ συζήτηση γιὰ τὴν ὁδοποιΐα.

Πρὶν ὅμως ἐξετάσουμε τὰ δυὸ τοῦτα ζητήματα μποροῦμε νὰ θυμηθοῦμε πὼς τὸ προηγούμενο δεκαπενθήμερο μᾶς εἶχε κληρονομήσει μιὰ ἀνώμαλη κατάσταση στὴν Κρήτη, τὸ δημοσιοϋπαλληλικὸ ζήτημα σὲ ἀναβρασμὸ καὶ τὸ ζήτημα τῆς γενικότερης κρατικῆς ἀσφάλειας ἄλυτο. Φυσικὰ δὲν περίμενε κανεὶς ζητήματα σὰν τὰ παραπάνω νὰ λυθοῦνε μέσα στὸ διάστημα δεκαπέντε μερῶν. Θὰ μποροῦσανε ὅμως νὰ μποῦνε σ' ἕνα δρόμο ποὺ νὰ δείχνει πὼς ἡ λύση τους θάτανε σύντομη καὶ σύμφωνη μὲ τὰ γενικότερα συμφέροντα. Κι' ἂν τοῦτο γίνουντανε, κανεὶς δὲν θὰ μποροῦσε νὰ πεῖ λέξη. Μὰ δὲν ἔγινε. Καὶ τὰ τρία ζητήματα μένουνε ἄλυτα καὶ κρύβουνε χίλιους κινδύνους. Μπορεῖ φυσικὰ νὰ θεωρηθεῖ ὁ διορισμὸς ταχτικοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν τοῦ κ. Μαρῆ σὰν ἕνα καλὸ βῆμα γιὰ τὰ ζητήματα ποὺ ἀνάγουνται στὴ δημόσια ἀσφάλεια. Τοῦτο τὸ βῆμα ὅμως δὲν φέρνει σπουδαῖα πράματα ἂν δὲν συνοδεύεται κι' ἀπὸ ἄλλες θετικὲς κυβερνητικὲς ἐνέργειες ποὺ νὰ δώσουνε, ἂν ὄχι ἄμεσα τοὐλάχιστο πολὺ σύντομα, ἀποτελέσματα. Ἡ κατάσταση στὴν Κρήτη δὲν παρουσιάζει τὴν πρώτη της ὀξύτητα, κανεὶς ὅμως δὲν ξέρει τί ξημερώνει καὶ πόσοι παράγοντες ποὺ δὲν ὑπολογίζουντκι μποροῦνε νὰ ἐπιδράσουνε. Ἔχει βέβαια κάποια ὕφεση ὁ ἀναβρασμὸς τῶν Κρητικῶν, μὰ τὰ γεγονότα στὸν Ἅγιο Νικόλαο, στὸ Ἡράκλειο κι' ἀλλοῦ κάνουνε τὸν καθένα νὰ πιστεύει πὼς ἂν ἡ κυβέρνηση δὲν δείξει πὼς ξέρει καὶ πὼς μπορεῖ ἀληθινὰ νὰ κυβερνήσει, πάλι μποροῦνε νὰ ξαναγίνουν καὶ χειρότερα μάλιστα. Γιὰ τοῦτο ἡ ὕφεση ποὺ βλέπουμε τώρα στὴν Κρήτη δὲν πρέπει νὰ μᾶς ξεγελᾶ καὶ νὰ νομίσουμε πὼς ὅλο τὸ ζήτημα ἤτανε ὑπόθεση λίγης φασαρίας. Ἐπίσης τὸ δημοσιοϋπαλληλικὸ μένει ἄλυτο, χωρὶς καμιὰ θετικὴ κυβερνητικὴ ἀπάντηση. Κανεὶς δὲν πρέπει νὰ ξεχνᾶ πὼς ἂν οἱ στρατιωτικοὶ ἀνατρέπουνε πολιτικὲς κατστάσεις, οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι ξέρουνε ὅσο κανεὶς ἄλλος νὰ τὶς ὑπονομεύουνε καὶ δὲν χρειάζεται νὰ κάνουνε ἀπεργία φανερὴ καὶ θορυβώδικη γιὰ νὰ παραλύσουνε ὅλη τὴ δράση τῆς κρατικῆς μηχανῆς. Μπορεῖ μάλιστα νὰ πεῖ κανεὶς πὼς ὁ δημόσιος ὑπάλληλος εἶναι τὸ καταλληλότερο πρόσωπο νὰ δουλέψει γιὰ νὰ προετοιμάσει μιὰ ἀνατροπή. Χρέος λοιπὸν κεινῶν ποὺ κυβερνᾶνε εἶνε νὰ μὴν ἀφήσουνε τὰ πράματα νὰ προχωρήσουνε σὲ τέτοιο σημεῖο, ὥστε παρόμοιες σκέψεις νὰ γεννηθοῦνε στὸ μυαλὸ τοῦ δημόσιου ὑπαλλήλου. Καὶ εἶνε θλιβερὸ γιὰ καθέναν ποὺ εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ κάνει ἀπολογισμὸ τῶν πολιτικῶν γεγονότων σ' ἕνα ἀναγνωστικὸ κοινό, νὰ διαπιστώνει πὼς τὸ κακὸ ἔχει προχωρήσει. Ὅσο γιὰ τὴ δημόσια ἀσφάλεια κατντᾶ ντροπὴ στὴ σημερινὴ ἐποχὴ νὰ μαθαίνουμε ἀπὸ τὶς ἐφημερίδες πὼς οἱ λῃστὲς κυβερνᾶνε τὴν ὑπαιθρο καὶ πιάνουνε τοὺς ἔμπορους (λιμοστεία Ἄρτας). Κατάντησε στὴν Ἤπειρο, Θεσσαλία κι' ἀλλοῦ νὰ μὴν κοτᾶνε οἱ ἄνθρωποι νὰ ξεμυτίσουνε ὄξω ἀπὸ τὶς πολιτεῖες.

Μὲ μιὰ τέτοια κατάσταση ἡ ἀκυβερνησία εἶναι τὸ χειρότερο ποὺ μποροῦσε νὰ γίνει. Ὅπωςδήποτε χρειάζουνταν κυβέρνηση. Γιατὶ ὅταν τέτοια εἶναι ἡ γενικὴ κατάσταση, ὁ σάλος τῶν ἐκλογῶν μονάχα νὰ τὴ χειροτερέψει μπορεῖ. Ἴσως μιὰ τέτοια σκέψη ἔκανε τοὺς βουλευτὲς νὰ ψηφίσουνε τὴν κυβέρνηση κι' ἀπὸ 20-30 ψήφους ποὺ ὑπολογίζανε οἱ κυβερνητικοὶ πὼς θάχανε πλειοψηφία, ξαφνικὰ ἡ κυβέρνηση πλειοψήφησε μὲ 59 ψήφους. Τὰ κυβερνητικὰ ὄργανα τὸ χαρακτήρισαν ἄλλα θρίαμβο, ἄλλα νίκη κι' ἄλλα συνετὴ ἐκτίμηση τῶν βουλευτῶν. Τ' ἀντιπολιτευόμενα καὶ εἰδικὰ ἡ «Καθημερινὴ» δίχως νὰ λέει πὼς ἡ πτώση τῆς Κυβέρνησης θάτανε σκόπιμη, ἐν τούτοις τὴν ψῆφο τὴν ἀπέδωκε στὸ ὅτι οἱ ἀντιπολιτευόμενοι βουλευτὲς ὄχι γιατὶ φοβόντουσαν τὴν ἀκυβερνησία δὲν πῆγαν, ἀλλὰ γιατὶ φοβόντουσαν τὴ διάλυση, τὴν ἀπώλεια τῆς βουλευτικῆς ἀποζημίωσης καὶ τὴν περιπέτεια τῶν ἐκλογῶν. Ἡ ἐξήγηση τούτη δίχως διόλου νᾶναι τιμητικὴ γιὰ τοὺς βουλευτές, μπορεῖ νὰ κρύβει μιὰ ἀλήθεια, πάντα ὅμως σχετική. Εἶναι πολὺ τολμηρὸ νὰ τὴ γενικέψει κανεὶς καὶ νὰ θεωρήσει πὼς ἡ ἠθικὴ πόρωση ἔχει φτάσει σὲ τέτοιο σημεῖο ὥστε ὅλοι νὰ μετρᾶνε τὰ πάντα μὲ τὸ μέτρο τῶν ἀτομικῶν συμφερόντων καὶ γιὰ χατῆρι τους νὰ θυσιάζουνε ἰδεολογίες, ἠθικὴ καὶ χίλια ἄλλα. Ἀνεξάρτητα ὅμως ἀπὸ τὰ σχόλια ποὺ ἀκολουθᾶνε πάντα μετὰ κάθε τέτοια ψηφοφορία, τὸ γεγονὸς εἶναι πὼς μιὰ καὶ ἡ βουλὴ ἔδωκε τὴν ψῆφο της, ἡ κυβέρνηση τοῦ μερικοῦ συνασπισμοῦ κυβερνᾶ καὶ βκρειὲς εἶναι οἱ εὐθύνες της καὶ βκρειὰ τὰ χρέη της:

Πρόβλημα οἰκονομικό.
Πρόβλημα ἀσφαλείας.
Πρόβλημα πολιτειακό.
Πρόβλημα χίλιων ἀστάθμητων παραγόντων.

Θὰ λυθοῦν ὅλα τοῦτα; Θὰ μποῦν σὲ δρόμο τέτοιον ποὺ νὰ φαίνεται προσεχὴς ἡ λύση τους; Νὰ τὰ ἐρωτήματα ποὺ βασανίζουν κι' ἀνησυχοῦν σχεδὸν ὅλον τὸν κόσμο. Τὸ μέλλον θὰ δείξει ἂν στὰ ἐρωτήματα τοῦτα θὰ δωθεῖ ἡ πρέπουσα καὶ σωστὴ ἀπάντηση ἀπὸ μέρους κείνων ποὺ κυβερνοῦνε.

Ἕνα ἀπὸ τὰ γεγόνότα ποὺ πρέπει νὰ σημειωθοῦν εἶναι καὶ ὁ γιορτασμὸς τοῦ Δημοκρατικοῦ μανιφέστου ἀπὸ τὴ Δημοκρατικὴ ἕνωση στὸ θέατρο Κοτοπούλη καὶ ὁ πολιτικὸς λόγος τὸν ὁποῖο ἐξεφώνησε ὁ κ. Παπαναστασίου. Ἡ συγκέντρωση ἦταν μοναδικὴ σὲ ὄγκο καὶ τὸ κυριώτερο χαρακτηριστικό της ἦταν πὼς τὴν ἀποτελοῦσανε λαϊκὲς μάζες.

Κατὰ τὸ δεκαπενθήμερο τοῦτο ἄρχισε καὶ ἡ ἀπολογία τοῦ τέως δικτάτορα κ. Θ. Παγκάλου στὸ κεφάλαιο τῆς κατηγορίας ποὺ ἀφορᾶ τὴν ἀνατροπὴ τοῦ πολιτεύματος.

Ὁ κ. Πάγκαλος δικαιολογώντας τὸ κινημά του στηρίχτηκε σὲ τρία πράματα. 1ον Στὰ ἐσωτερικὰ αἴτια ποὺ τὸ γεννήσαν, 2ον στὰ ἐξωτερικὰ καὶ 3ον καὶ σπουδαιότερο πὼς μὲ τὸ κίνημά του δὲν διατάραξε οὔτε κατέλυσε ὑπάρχουσα ὁμαλότητα ἀλλὰ προσέθεσε μιὰ ἀνωμαλία ἁπλῶς στὶς τόσες ἄλλες ποὺ ὑπήρχανε.

Ἡ ἀπολογία του καὶ σὲ τοῦτο ἀκόμα τὸ κεφάλαιο τῆς κατηγορίας δὲν τελείωσε καὶ θὰ συνεχισθεῖ κάθως ἀκόμα θὰ συνεχισθεῖ καὶ γιὰ ἄλλες κατηγορίες. Κρίνεται πιθανὸ πὼς ὁ κ. Πάγκαλος θὰ δικασθεῖ κατὰ τὰ τέλη Μαρτίου καὶ τὰ πολιτικὰ παρασκήνια, ποὖναι πάντα πιὸ καλὰ πληροφορημένα, πιστεύουν πὼς ἡ ποι.ή του θάναι ὑπερορία γιὰ 3-5 χρόνια.

Μετὰ τὴν ψῆφο ἐμπιστοσύνης ἡ βουλὴ ἄρχισε τὴ συζύτηση γιὰ τὴν ὁδοποιΐα. Ὑπάρχει καταφανὴς πλειοψηφία ὑπὲρ τῆς συμβάσεως Μακρῆ ἀλλὰ πολλοί—ὄχι μονάχα ὁ κ. Παπαναστασίου — ἀντιδροῦνε. Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς ὁ κ. Παπανδρέου πολεμᾶ μὲ φανατισμὸ τὴ σύμβαση καὶ τὸν κ. Ὑπουργὸ τῆς Συγκοινωνίας ποὺ τὴν ὑποστηρίζει. Στὸ λόγο του δὲν κατελόγισε κακὴ πρόθεση στὸν ὑπουργὸ τῆς συγκοινωνίας. Εἶπε ὅμως πὼς ἂν οἱ ἀπόψεις του εἴχανε υἱοθετηθεῖ, τὸ δημόσιο θὰ εἶχε ζημιωθεῖ ἀπάνω ἀπὸ 700 ἐκατομμύρια καὶ ὁ φορολογούμενος κι' ἀγανακτισμένος λαὸς θὰ πλήρωνε γιὰ νὰ θησαυρίζει μονάχα ἕνας μεγάλος ἐμπορικὸς οἶκος, ποὺ δυὸ φορὲς ἀναγκάστηκε νὰ κατεβάσει τὶς τιμές του. Ἀναλογη πολεμικὴ κάνει καὶ ὁ «Ἐλεύθερος λόγος», ὄργανο τοῦ κ. Παπανδρέου, ἐνῶ οἱ περισσότερες ἐφημερίδες τοῦ λαϊκοῦ κόμματος, παρ' ὅλη τὴ γνωστὴ διάθεσή τους νὰ πολεμᾶνε στὸ κάθε τι τὸν κ. Μεταξᾶ, στὸ ζήτημα τῆς ὁδοποιΐας εἶναι σύμφωνες μαζύ του στὸ ὅτι πρέπει νὰ γίνουν σύντομα οἱ δρόμοι καὶ ὅτι ὁ οἶκος ποὺ παρέχει τὶς καλλίτερες ἐγγυήσεις γιὰ τὴν ἄρτια ἐκτέλεσή τους εἶναι ὁ οἶκος Μακρῆ. Ἡ βουλὴ ὕστερ' ἀπὸ πλατειὰ συζήτηση ἀνάθεσε στὴν Κυβέρνηση νὰ λύσει τελειωτικὰ τὸ ζήτημα.

Κ. ΜΠ.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ

Ὁ ἀντίλαλος τῶν παιάνων τοῦ ὀκνείου δὲν ἔχει ἀκόμα σβήσει καὶ πολὺς κόσμος ἀπορεῖ πῶς δὲν μπήκαμε στὸν χρυσοῦν αἰῶνα. Οἱ δουλειὲς δὲν ἀνάσαναν, ἡ ζωὴ δὲν ἐφτήνυνε, ὁ παρᾶς δὲν τρέχει στοὺς δρόμους, ὑπάρχει δυσαρέσκεια γιὰ τοὺς φόρους.

Στὸ ἐπιφανόμενο τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς καὶ τὰ καλὰ καὶ τὰ κακὰ δένουν μὲ τὸν ἀντίχτυπό τους ἕναν κύκλο ἄπειρο καὶ ὡς ἔκταση καὶ ὡς χρόνος. Γιὰ νὰ πάρουμε τὸ πιὸ χτυπητὸ γεγονός, ἐννιὰ χρόνια περάσαν ἀπὸ τὴν ἀνακωχὴ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολέμου καὶ ἀκόμα δὲν συνῆλθε ὁ κόσμος ἀπὸ τὶς καταστροφὲς ποὺ ἔφερε. Γιὰ νὰ πάρουμε ἕνα δεύτερο γεγονὸς ἡ ρωσικὴ ἐπανάσταση, καὶ ὁ σχετικὸς ἀποκλεισμὸς τῆς Ρωσίας ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴ σχέση ἐκολόβωσε τὶς συναλλαγές. Στὴν οἰκονομικὴ ζωὴ δὲν ὑπάρχουν μονάδες. Ἡ παραγωγή, ἡ διανομή, ἡ κατανάλωση τῶν ἀγαθῶν δένουν πολὺ—λίγο ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ὡς παρελθόν, ὡς παρόν, ὡς μέλλον.

Ἂν τὸ οἰκονομικό μας πρόγραμμα γίνει πραγματικότης, εἶναι βέβαιο πὼς τὸ κέρδος τῆς γενιᾶς αὐτῆς θὰ εἶναι ἀρνητικό. Δηλαδὴ δὲν θὰ χειροτερέψουν τὰ πράγματα. Τὰ καλὰ ἀποτελέσματα θὰ τὰ χαροῦν, ὅσοι προκάμουν, κἄπως ἀργότερα. Τώρα εἶναι ἐποχὴ σπορᾶς. Τὸ ἰσοζύγιο τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἡ σταθεροποίηση, ἡ πολιτικὴ σταθερότης εἶναι ἡ προϋπόθεση πὼς θὰ φύγουν τὰ ἐμπόδια ποὺ φοβίζουν τὰ κεφάλαια, τὴν κινητήρια δύναμη τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς.

ΤΡΑΠΕΖΙΤΙΚΟΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ

(Γιὰ νὰ κριθεῖ ἕνα βιβλίο πρέπει νὰ μᾶς σταλθοῦν δυὸ του ἀντίτυπα. Ὅσα σημειώνονται μὲ ἀστερίσκο εἶναι γιὰ νὰ κριθοῦν στὸ «Δεκαπενθήμερο».

Στὴν ἀναγραφὴ ἐδῶ παραλείπεται ὁ τόπος ὅταν τὸ βιβλίο ἔχει ἐκδοθεῖ στὴν Ἀθήνα, τὸ σχῆμα ὅταν εἶναι 8ο καὶ ὁ χρόνος ὅταν εἶναι 1928. Ὅσα βιβλία εἶναι χωρὶς χρονολογία σημειώνονται μὲ [χ.χ.]. Σὲ εἰσαγωγικὰ ὁ ἐκδότης.

Ἀντρέγιεφ Λεονίντ Ἡ ζωὴ ἑνὸς φτωχοῦ ὑπαλλήλου. Μετάφρ. Κ. Γκοβόστη. «Γκοβόστης» [χ. χ.] σ. 58.

Βαλσᾶ Μ. Ἱερωσύνη. Σκηνικὴ κοροϊδία μονόπραχτη. 1927. σ. 32.

Βουτιερίδη Η. Π. Ἀπάντηση σὲ μιὰ κριτικὴ τοῦ κ. Στιλπ. Κυριακίδη (καθηγητὴ στὸ Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης) γιὰ τὴν «Ἱστορία τῆς νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας». [«Ζηκάκης»] [χ. χ.]. σ. 24.

Γιαννιτσοπούλου Σ. Σ. Ὁ Γιαλαμᾶς. «Θεοφανίδης καὶ Λαμπαδαρίδης» [χ. χ.]. σ. 32.

Γκιόκα Γ. Δ. Σύστημα τραπεζιτικῆς λογιστικῆς, ἤτοι: μέθοδος λογιστικῆς ὀργανώσεως τῶν τραπεζιτικῶν ἱδρυμάτων μετὰ παραδειγμάτων ἐπὶ τῶν κυριωτέρων τραπεζιτικῶν πράξεων, πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν ἐμπορικῶν σχολῶν, τῶν τραπεζιτικῶν ὑπαλλήλων καὶ τῶν περὶ τὰ τραπεζιτικὰ ἀσχολουμένων. σ. 360.

Δ. Η. Καρδία καὶ θέλησις. Μετάφρ. Ἀντ. Πισσάνου. Παράρτημα περιοδικοῦ «Ψυχή». [χ. χ.] σ. 32.

Ζαβιτζιάνου Κ. Σ. Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Ἠλεκτροτεχνικήν. Μετὰ 85 εἰκόνων. σ. 179

Zervos Skevos La question du Dodécanèse et ses documents diplomatiques. 2me édit. «Eleftheroudakis». σ. 151.

* Τὸ Πειραϊκὸν ***Ἡμερολόγιον*** τοῦ 1928. Εἰκονογραφημένον. Ἐπιμελεία: Χρήστου Λεβάντα. «Ἔλβα». Πειραιεύς. σ. 144.

Θεοδωροπούλου Θ. Κ. Δημιουργία. «Πυρσός». σ. 64.

Καλογηρᾶ Α. Χ. Τὸ ξεκούρασμα τοῦ παιδιοῦ, δηλαδὴ ἑβδομήντα ποιήματα περιγραφικά, φρονηματιστικά, ἀλληγορικά, σατυρικά, εὐτράπελα, καὶ πατριωτικά, κατ.ίληλα γιὰ σχολικὰ ἀναγνώσματα καὶ γιὰ οἰκογενειακὲς καὶ Σχολικὲς γιορτές. Μέρος πρῶτο. 1927. σ. 79.

* ***Καραχρίστου Ν. Γ.*** Κοινωνιολογικὴ παιδαγωγική. «Κολλάρος». σ. 176.

Caritsoudein J. Μεταβίβασις τῆς σκέψεως (Τηλεπάθεια). Μετάφρ. Ἀντ. Πισσάνου. «Πρόοδος». [χ. χ.]. σ. 46.

Κορδάτου Ι.Κ. Δημοτικισμὸς καὶ λογιωτατισμός. Κοινωνιολογικὴ μελέτη τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος. «Ἀθηνᾶ». 1927. σ. 359.

* ***Κουγέα Σ. Β.*** Ἡ ἰδέα τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν παρὰ τοῖς Ἕλλησι. Πραγματεία βραβευθεῖσα εἰς τὸν πρῶτον Κανδηλώρειον ἀγῶνα. «Ἀθηνᾶ». σ. 239.

Μαυρέα Παναγ. Ἔλεγοι, Σειρὰ Γ'. 1927. σ. 30.

Μολιέρου Γάμος μὲ τὸ στανιό. Κωμῳδία μονόπρακτος. Μεταφρ. Σπ. Ποταμιάνου. «Γαλανὸς» 1927. σ. 47.

— Ὁ Σγαναρέλλος. Κωμῳδία μονόπρακτος. (Μετάφρ. Ἠλ. Οἰκονομοπούλου). «Γαλανὸς» 1927. σ. 47.

— Τὰ Ἐρωτικὰ πείσματα. (Μετ. Ἠλ. Ι. Οἰκονομοπούλου). «Γαλανός». σ. 55.

Μπελούκιν Ἰβὰν Ὁ Βαρκάρης τοῦ Βόλγα. Μυθιστόρημα τῆς Ρωσσικῆς Ἐπαναστάσεως. «Κοραῆς». σ. 292.

Μωϋσείδου Μ. Αὐνανισμός. Κίνδυνοι—προφύλαξις—θεραπεία.—Ὀνειρώξεις—σπερματόρροια. (Μελέτη κοινωνικὴ διὰ Γονεῖς, Διδασκάλους καὶ Νέους). 1927. σ. 96.

— Ἡ Ἔκτρωσις κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα. Μελέτη ἰατροδικαστική, κλινικὴ καὶ φαρμακολογική. Ἔργον βραβευθὲν εἰς τὸν Συμβουλίδειον ἀγῶνα τῆς Ἰατρικῆς Ἑταιρείας Ἀθηνῶν (15 Νοεμβρίου 1927). σ. 48.

* ***Νίττι Φραγκίσκου*** Μπολσεβικισμός, φασισμὸς καὶ δημοκρατία. Μὲ εἰδικὸ πρόλογο τοῦ κ. Νίττι γιὰ τὴν ἑλληνικὴ μετ φραση. Μετάφραση καὶ εἰσαγωγικὸ σημείωμα Μπιμπη Β. Ἀλιβιζάτου. «Ἀθηνᾶ». 1927. σ. 222.

Ντοστογιέβσκη Θ. Ἀγάπη χωρὶς λόγια ἢ (ὁ μικρὸς ἥρως). Γραμμένο στα β θη τῆς φυλακῆς. Μετάφρ. Κοραλλίας Μακρῆ ἀπὸ τὸ ρωσσικὸ πρωτότυπο. «Δάφνη· [χ. χ.]. σ. 54.

— ***Φ.*** Λευκὲς νύχτες. Τρίτη ἔκδοση. Μετάφρ. Κ. Παπαδοπούλου. «Γκοβόστης». [χ. χ.] σ. 61.

— ***Φ.*** Σταθμοὶ τῆς τρέλλας. Μετάφρ. Βασ. Δασκαλάκη. «Κοραῆς». σ. 168.

Οὐγκὼ Β. Μπροστὰ στὴ λαιμητόμο. Μετάφρ. Γ. Σημηριώτη. «Δάφνη». [χ. χ.] σ. 60.

Πετρίδου Α. Ἡ ἑλληνικὴ ταπητουργία. Ἡ θέσις καὶ τὸ μέλλον αὐτῆς. σ. 16.

* ***Ποταμιάνου Σπύρου*** Τὸ Ἀγκάθι. Μυθιστόρημα. «Γαλανὸς» 1927. σ. 208.

* ***Σκίπης Σ.*** Ἀνθεστήρια (Ὁ γυρισμὸς τῆς Ἑλένης—Τραγούδια—Ἐιδύλλια—Μεταφράσεις— Ἡ ἀσπίδα τοῦ Ἡρακλῆ—Νέα Κάλβεια μέτρα). «Ἀγών». Παρίσι. σ. 120.

Τολστόη. Πῶς πέθανε ἡ ἀγάπη. Μετάφρ. Γ. Σημηριώτη. «Κοραῆς». σ. 93.

Τζιώτη Δ. Θεραπεία τῆς φυματιώσεως, διὰ νέας φυσικο-χημικῆς καὶ βιολογικῆς μεθόδου. σ. 23.

Fabre J. H. Σκαραβαῖος ὁ ἱερός. Μετάφρ. Β. Δασκαλάκη. Ἐγκυκλοπαιδικὴ Βιβλιοθήκη «Κοραῆ» ἀρ. 1. «Κοραῆς». σ. 30.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑΡΙΑ ΑΠΟ ΠΑΝΤΟΥ

«....διότι ἡ Τράπεζα Παναγιωτοπούλου πιεζομένη ὑπὸ οἰκονομικῆς δυσπραγίας καὶ πρὸς πρόληψιν πτωχεύσεως, ἀπεφάσισαν οἱ τρεῖς κατηγορούμενοι...». Βούλευμα Συμβουλίου Ἐφετῶν κατὰ τὴν ***Πολιτεία*** 18 Φεβρ. σ. 6 στ. 7.—«...τὸ πρᾶγμα ἐνέχει πολὺ σοβαρωτέραν σημασίαν ἀπὸ ὅτι νὰ τὴν ἀδιαφορήσῃ κανεὶς αὐτὴν τὴν Ἀκαδημίαν καὶ νὰ μὴν μιλήσῃ περὶ αὐτῆς ποτέ...». Μ. Μαλακάσης στὸ ***Ἐλεύθ. Βῆμα*** 20 Φεβρ. σ. 5 στ. 1.—«...τὸ ἔθνος δικαιουται νὰ ὑπερηφανεύεται εἰς τὴν ζωοποιὸν ἀνάμνησιν τῆς ἐποχῆς, ὅταν, γύρω ἀπὸ τὸ Μπιζάνι... μία γενεὰ τῆς ἀειζώου αὐτῆς Φυλῆς ἐχαλύβδωνε τὸν σίδηρον τῆς νεανικῆς της ἀνδρειας βαπτίζουσα αὐτὸν εἰς τὸ κρυστάλλινον νερὸν τῆς εὐσταθοῦς καρτερίας.» ***Ἑστία*** 21 Φεβρ. σ. 2 στ. 2. —«Ζητεῖται παρα σοβαροῦ κυριου δωμάτιον πολυτελῶς ἐπιπλωμένον διὰ γκαρσονιέραν». ***Ἑστία*** 22 Φεβρ. σ. 2 στ. 6 ἀγγελία ἀρ. 61. «Ἕνας ἱσπανικὸς τοῖχος... χωρίζει τὸ κιφεγεῖον ἀπὸ τὴν αὔθουσαν τοῦ χοροῦ» [ἱσπανικὸς τοῖχος (spanische Wand) λέγεται στὰ γερμανικὰ τὸ παραβάν]. ***Πρωΐα*** 25 Φεβρ. σ. 3 στ. 1.

ΕΚΔΟΤΙΚΟΝ ΤΜΗΜΑ ΤΗΣ Α.Ε.Β.Ε. Π. Γ. ΜΑΚΡΗΣ & Σια

ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ

Τὸ σημαντικώτερον μνημεῖον τῆς Νοελληνικῆς ἑκατονταετίας.
Συντάσσεται ὑπὸ 700 Ἑλλήνων ἐπιστημόνων, λογίων καὶ συγγραφέων.
Διευθύνεται ὑπὸ ἐπιτροπῆς ἐκ Καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου.
Ἐγγράφονται συνδρομηταὶ διὰ τοὺς 4 πρώτους χρυσοδέτους τόμους πρὸς Δραχ. 1000 εἰς 10 μηνιαίας δόσεις.

= Ζητήσατε ἐγκύκλιον ἐγγραφῆς καὶ δεῖγμα δωρεάν. =

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ **Δ. & Π. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ**
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ - ΤΗΛΕΦ. 11-48

ΝΕΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Γ. Ν. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ-«Σκέψεις τινὲς περὶ ὀργανώσεως τῆς Ἐκπαιδεύσεως». Εἰς τὸ βιβλίον αὐτὸ ἐρευνῶνται βασικῶς τὰ προβλήματα τῶν ὁποίων ἡ προηγουμένη ἐπ λυσις εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὴν ὀργάνωσιν τοῦ ἡμετέρου ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος, ἀνταποκρινομένων εἰς συγχρόνους ἐκπαιδευτικὰς καὶ κοινωνικὰς ἀνάγκας τοῦ Ἔθνους. Πρὸς τούτοις δὲ εἰσάεται ὁ ἀναγνώστης εἰς πάντα τὰ μεγάλα ἐκπαιδευτικοκοινωνικὰ προβλήματα τὰπασχολοῦντα τὰ πεπολιτισμένα κράτη ἐν σχέσει πρὸς τὴν διαρρύθμισιν τῶν ἐκπαιδευτικῶν συστημάτων.
Τιμᾶται ἄδετον δραχ. 30-δεμένον δραχ. 36

BUDOLF KJELLÈN: «Τὰ αἴτια τοῦ παγκόσμιου πολέμου». Πολύτιμον ἔργον ποὺ ἐρευνᾶ καὶ διαφωτίζει τὰ βαθύτερα αἴτια ποὺ προεκάλεσαν τὴν μεγάλην διεθνῆ ρῆξιν. Τὸ βιβλίον θεωρεῖται κλασικὸν διὰ τὴν ἀντικειμενικότητα εἰς τὴν ἔρευναν τῶν ἱστορικῶν γεγονότων. Μετάφρ. Νικολ. Βλάχου.
Τιμᾶται ἄδετον δραχ. 35-δεμένον δραχ. 40

ΝΙΚ. ΕΞΑΡΧΟΠΟΥΛΟΥ: «Ἡ σωματολογία τοῦ παιδός». Εἰς τὸ βιβλίον αὐτὸ ἐξετάζονται πάντα τὰ συναφῆ ζητήματα πρὸς τὴν σωματικὴν κατάστασιν τῶν παίδων καὶ τοὺς παράγοντας τοὺς ὁρίζονας αὐτήν. Τὸ ἔργον τυπωθὲν εἰς πολυτελῆ τόμον ἐκ 470 σελίδ. 8ου σχήμ. μὲ 54 εἰκόνας καὶ 59 πίνακας
Τιμᾶται δραχ. 145

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ
Ὁδὸς Σταδίου 56

Πώλησις καὶ ἔκδοσις παντὸς εἴδους Ἑλληνικῶν βιβλίων: Νομικῶν, ἰατρικῶν καὶ φιλολογικῶν εἰς 20 μηνιαίας δόσεις.

ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΝ
Ὁδὸς Φράττυ καὶ Ριτσιώτη Γαριβάλδη

Αἱ ἐγκαταστάσεις μας ἀπὸτὰς τελειοτέρας τοῦ εἴδους. Περιλαμβανουν 40 διάφορα μηχανήματα καὶ τὰ ἀκόλουθα τμήματα:

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ
ΒΙΒΛΙΟΔΕΤΕΙΟΝ
ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΕΙΟΝ
ΛΙΘΟΓΡΑΦΕΙΟΝ

Ἐκτελοῦνται παντὸς εἴδους ἐργασίαι, τυπογραφικαί, λιθογραφικαί, βιβλιδετικαί.

ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΩΔΕΙΟΝ

ΕΔΡΑ: ΑΘΗΝΑΙ - ΦΕΙΔΙΟΥ 3

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑΤΑΒΕΒΛΗΜΕΝΟΝ ΔΡΧ. 2.700.000

ΜΕΤΟΧΟΙ: (ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΑΙ ΦΙΛΟΤΕΧΝΟΙ Κ.Λ Π.
) Η ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΜΗΜΑ ΩΔΕΙΩΝ

ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ: ΟΔΟΣ ΦΕΙΔΙΟΥ 3

Διδάσκονται ἅπαντα τὰ ὄργανα καὶ μαθήματα Μονωδία, Δραματική, Ἀπαγγελία, Ἱστορία Μουσικῆς, Prima Vista, Ρυθμικὴ (σύστημα DALCROZE)

ΕΙΣ ΤΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΗΡΙΑ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ ΑΘΗΝΩΝ:

ΜΗΝΑΣ ΑΗΔΟΝΟΠΟΥΛΟΥ & Σιας - Λεωφ. Ἀλεξάνδρας 14
ΔΗΜ. ΧΑΤΖΗΜΑΝΟΥΗΛ — Ἀχαρνῶν-Σουρμελῆ
ΓΕΡΑΣ. ΣΑΛΒΑΝΟΥ—Κεραμέων- Ἐλευσινίων
ΛΕΟΝΤΕΙΟΝ ΛΥΚΕΙΟΝ Τέρμα Πατησίων
ΑΔΕΛΦΩΝ ΠΡΩΤΟΠΑΠΑ—Πατησίων 306
ΜΙΧΑΗΛ ΠΙΤΙΔΗ—Παγκράτι
ΑΛ. ΖΕΡΒΟΥ-ΛΑΖΑΡΟΠΟΥΛΟΥ—Καλλιθέα
ΠΑΝΤ. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ—Κηφισσιὰ
Ν. ΜΠΟΥΡΟΥΝΗ Πειραιᾶ
Μ. ΠΕΤΡΑΚΗ Πειραιᾶ
ΜΑΡΚΟΥ & ΜΑΚΡΗ Ν. Φαλήρου
Λ. ΨΑΛΤΩΦ Νέα Φιλαδέλφεια

ΕΠΑΡΧΙΑΚΑ ΤΜΗΜΑΤΑ:

ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΩΔΕΙΟΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
» » ΧΑΛΚΙΔΟΣ
» » ΚΟΡΙΝΘΟΥ
» » ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ (ΚΡΗΤΗΣ)
ΚΡΗΤΙΚΟΝ ΩΔΕΙΟΝ ΧΑΝΙΩΝ (ΚΡΗΤΗΣ)
ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΩΔΕΙΟΝ ΧΙΟΥ
» » ΒΟΛΟΥ

ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ ΦΟΙΤΩΝΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΚΑΤ' ΕΤΟΣ 2.500

ΤΜΗΜΑ ΕΜΠΟΡΙΚΟΝ

ΠΙΑΝΑ:

ΜΟΝΟΙ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΗΜΟΤΕΡΩΝ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΩΝ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ BLUTHNER, CROTRIAN-STEINWEG, NEUMEYER, SOPH Κ.Λ.Π.

ΜΟΥΣΙΚΑ ΤΕΜΑΧΙΑ:

Ὅλα τὰ κλασικά, παιδαγωγικὰ καὶ νεώτερα. Γίνονται δεκταὶ ἰδιαίτεραι παράγγελλιαι. Συνεργασία μὲ τοὺς μεγαλυτέρους ἐκδοτικοὺς οἴκους τῆς Εὐρώπης.

ΜΟΥΣΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ:

Βιολιά, βιόλες, βιολοντσέλλα, κοντραμπάσσα, μανδολίνα, κιθάρες, ὅλα τὰ εἴδη τῶν πνευστῶν ὀργάνων, ἐξαρτήματα παντὸς εἴδους, μπάντα φιλαρμονικῶν, ρόλοι πιανόλας, χρονόμετρα κλπ.

ΤΜΗΜΑ ΕΚΔΟΤΙΚΟΝ:

Ἀναλαμβάνει τὴν ἔκδοσιν μουσικῶν τεμαχίων καὶ ἔχει ἐκδόσεις ἔργων διαφόρων μουσουργῶν.

ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΣΚΕΥΩΝ ΚΑΙ ΧΟΡΔΙΣΜΑΤΩΝ:

Χορδίζονται, λουστράρονται καὶ ἐπισκευάζονται παντὸς εἴδους πιάνα, πιανόλες καὶ μουσικὰ ὄργανα ἀπὸ ἀρίστους τεχνίτας.

"ΒΟΤΡΥΣ,,

ΕΛΛΗΝ. ΕΤΑΙΡΙΑ ΟΙΝΩΝ & ΟΙΝΟΠΝΕΥΜΑΤΩΝ

ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΙΑ

Κεφάλ. Μετοχικὸν καὶ Αποθεματικὸν

Δραχ. 57.500.000

Τὴν 31 Δεκεμβρίου 1926

ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ ΠΡΑΤΗΡΙΟΝ--Ὁδὸς Ἀθηνᾶς 53

ΟΙΝΟΙ ΧΥΜΑ: Λευκοί, ἐρυθροί γλυκεῖς, μοσχάτοι.

ΟΙΝΟΙΕΙΣ ΦΙΑΛΑΣ: Ἐπιτραπέζιοι, ἐπιδόρπιοι, ὀρεκτικοί, τονωτικοί.

ΒΕΡΜΟΥΤ: Ἐκ παλαιοῦ μοσχάτου οἴνου.

ΜΑΥΡΟΔΑΦΝΗ: Ἀπαράμιλλος.

ΠΑΛΑΙΟΝ ΑΠΟΣΤΑΓΜΑ ΟΙΝΟΥ «ΒΟΤΡΥΣ»

ΤΥΠΟΥ ΚΟΝΙΑΚ

ἐφάμιλλον τῶν καλλιτέρων Γαλλικῶν Κονιάκ.

ΠΩΛΟΥΝΤΑΙ

εἰς ὅλα τὰ κέντρα καταναλώσεων.

ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΟΣΜΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ

ΚΑΤΑΒΕΒΛΗΜΕΝΟΝ Δρ. 25.500.000

ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΟΝ » 830.228

ΕΔΡΑ ΕΝ ΒΟΛΩ

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

FILIALES

ΤΡΑΠΕΖΑ ΛΑΡΙΣΣΗΣ-ΛΑΡΙΣΣΑ

ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΡΙΚΚΑΛΩΝ--ΤΡΙΚΚΑΛΑ

ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΤΑΙ

ΕΙΣ ΟΛΑΣ ΤΑΣ ΠΟΛΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΙ ΤΑΣ ΚΥΡΙΩΤΕΡΑΣ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ

Ταμιευτήριον μέχρι 100.000 δρ. ἀ 7 ο)ο

Ἐτελεῖ πάσης φύσεως τραπεζ, ἐργασίας

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΙΔΡΥΘΕΙΣΑ ΤΩ 1841

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΕΤΟΧΙΚΟΝ ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΟΝ ΔΡ. 330.000.000

ΕΔΡΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΑΙ ΚΥΡΙΩΤΕΡΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ:

Ἀποκλειστικὸν προνόμιον ἐκδόσεως τραπεζιτικῶν γραμματίων.—Ἔκδοσις τοκοφόρων ὁμολογιῶν. — Καταθέσεις ἐν ὄψει ἁπλαῖ καὶ εἰς ἀνοικτὸν λογαριασμόν.—Καταθέσεις διαρκεῖς καὶ ἐπὶ προθεσμίᾳ.—Καταθέσεις Ταμιευτηρίου.—Προεξοφλήσεις.—Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπὶ ὑποθήκῃ.—Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπὶ ἐνεχύρῳ ἑλληνικῶν τίτλων.—Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπ' ἐνεχύρῳ πολυτίμων μετάλλων.—Δάνεια ἐπ' ἐνεχύρῳ ἐμπορευμάτων καὶ ἐνεχυρογράφων.—Πιστώσεις ἔναντι φορτωτικῶν. — Δάνεια πρὸς Δήμους, λιμένας καὶ ἕτερα νομικὰ πρόσωπα.—Συμμετοχὴ εἰς ἀνωνύμους Ἑλληνικὰς Ἑταιρείας.—Χορηγήσεις εἰς γεωργοκτηματίας καὶ συνεταιρισμούς.—Δάνεια πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν Δημόσιον. Ὑπηρεσία Ἐθν. Δανείων. — Ὑπηρεσία ἐντόκων Γραμματίων Ἐθν. Ἀμύνης.—Προμήθειαι διὰ λ)σμὸν τοῦ Δημοσίου.—Ἀγορὰ καὶ πώλησις διαφόρων εἰδῶν διὰ λ)σμὸν τοῦ Δημοσίου.—Εἴσπραξις δημοσίων προσόδων καὶ πληρωμὴ δημοσίων δαπανῶν.—Ὑπηρεσία Δανείων καὶ Μετοχῶν διαφόρων Ἑταιρειῶν.—Ἀγορὰ καὶ πώλησις ἐξωτερικοῦ συναλ)ματος, χρυσῶν νομισμάτων καὶ ξένων τραπεζιτικῶν γραμματίων.—Ἔκδοσις καὶ πληρωμὴ τῶν πιστωτικῶν ἐπιταγῶν, ἐπιστολῶν καὶ ἐντολῶν πληρωμῆς.—Ἐκτέλεσις ἐντολῶν Χρηματιστηρίου.—Εἴσπραξις Ἀξιῶν. — Φύλαξις τίτλων, αὐτουσίου χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ ἄλλων πολυτίμων ἀντικειμένων. Φύλαξις κιβωτίων ἀδήλου περιεχομένου.—Ἐνοικίασις Χρηματοκιβωτίων.

ΚΟΝΙΑΚ

Σ.Η.Α. ΜΕΤΑΞΑ

Ὁδὸς Ἀριστείδου 7

ΠΛΑΤΕΙΑ

ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ

ΠΕΙΡΑΙΒΥΣ

ΛΑΪΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ

ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ ΕΝ ΓΕΝΕΙ

ΜΕ ΤΟΥΣ ΚΑΛΛΙΤΕΡΟΥΣ ΟΡΟΥΣ

ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΟΝ

ΜΕΧΡΙ ΔΡΑΧ. 100.000

ΚΑΙ ΜΕ ΤΟΚΟΝ 5 ο)ο

Α.Ε. ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΑΧΕΙΟΥ

Ὁδὸς Παπαρρηγοπούλου 9

Ἑκάστη κλήρωσις τοῦ Μεγάλου Λαχείου εἶναι αὐτοτελὴς 5.250 λαχνοὶ κερδίζουν εἰς ἑκάστην κλήρωσιν δρχ. 5.500.000.

ΠΙΝΑΞ ΚΕΡΔΩΝ

Κλῆροι	1	2.000.000	πρὸς	Δραχ.	2.000.000
»	1	400.000	»	»	400.000
»	1	250.000	»	»	20.000
»	1	200.000	»	»	200.000
»	1	100.000	»	»	100.000
»	1	50.000	»	»	50.000
»	1	20.000	»	»	20.000
»	1	15.000	»	»	15.000
»	1	10.000	»	»	10.000
»	1	9.000	»	»	9.000
»	1	8.000	»	»	8.000
»	1	7.000	»	»	7.000
»	1	6.000	»	»	.00 0
»	2	5.000	»	»	10.000
»	10	4.000	»	»	40.000
»	25	3.000	»	»	75.000
»	100	2.000	»	»	200.000
»	100	1.000	»	»	100.000
	250				3.500.000
	5000	400			2.000.000
	5250				5,500.000

Ἀριθμὸς τις κερδίζων εἰς μίαν κλήρωσιν ὡς ἐκ τοῦ συστήματος τῆς διανομῆς τῶν κερδῶν πλείονα τοῦ ἑνὸς κέρδη, λαμβάνει πάντα τὰ κέρδη ταῦτα.

ΔΕΥΤΕΡΑ ΚΛΗΡΩΣΙΣ 23 ΑΠΡΙΛΙΟΥ

Ἕκαστον Γραμμάτιον διαιρεῖται εἰς 4 τμήματα πωλούμενα ἀντὶ 50 δρχ. καὶ παρέχοντα δικαίωμα εἰς τὸ τέταρτον τῶν ὡς ἄνω κερδῶν.

ΠΙΣΤΩΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

Ἔτος ἱδρύσεως 1926
Κεφάλαιον Δραχ. 10.000.000
ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ
Ἐν Ἀθήναις Πανεπιστημίου 55 Τηλ. 12-69
ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ
Ἐν Πειραιεῖ Μακρᾶς Στοᾶς 39 » 2.93
Πρακτορεῖα: Ἐν Χαλανδρίῳ & Μαραθῶνι

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΔΙΟΙΚ. ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ: ΚΩΝ. Η. ΠΟΛΥΓΕΝΗΣ
ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ: ΕΥΣΤ. ΨΗΜΕΝΟΣ
ΓΕΝΙΚΟΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΔΙΟΝ. ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗΣ

ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΟΝ 50.000 - 100.000
ἀφορολόγητον μὲ τοὺς καλυτέρους τόκους.
ΕΙΔΙΚΟΝ ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΟΝ:
πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ μικροῦ κεφαλαίου
μέχρι δραχ. 25.000 8 ο)ο.

ΤΑΧΙΣΤΗ ΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΙΣ
ΤΩΝ ΠΕΛΑΤΩΝ

BRUNSWICK

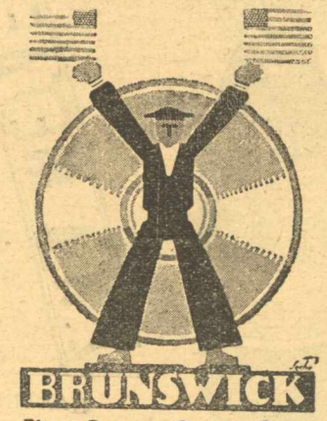

ΓΡΑΜΜΟΦΩΝΑ
Τὰ πρῶτα μεταξὺ τῶν πρώτων
ΔΙΣΚΟΙ
Οἱ καλλίτεροι Ἀμερικανικοὶ Δίσκοι.
Γεν. Ἀντιπρόσωπος Α. ΚΟΚΟΛΗΣ Βουλῆς 9
Διὰ τὴν Μακεδονίαν καὶ Θράκην
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: Κ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ Ἁγ. Μηνᾶ 13

ΕΛΑΣΤΙΚΑ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ
STEPNEY TYPES LTD
WALTHAMSTOW LONDON
Ἀποθήκη
ΛΟΥΚΙΑΝΟΥ 21

Γλικὸν Ντεκωβὶλ-Βαγονέτα
Μπετονιέραι - Θραυστῆρες
Ἐκσκαφεῖς-Ἀναβατῆρες
Πτύα ἀτμοκίνητα.
Les fils de Jules Weitz
Constructeurs Lyon.

ΓΕΝΙΚΟΣ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ ΕΛΛΑΔΟΣ:
ΠΑΥΛΟΣ Δ. ΠΕΤΡΟΚΟΚΚΙΝΟΣ
23 ΤΙΜΟΛΕΟΝΤΟΣ
= ΑΘΗΝΑΙ =

ΤΡΑΠΕΖΑ ΧΙΟΥ
ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΙΑ
ΕΔΡΑ: ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΑΡΙΣΤΕΙΔΟΥ 4

ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ 1919

Ἐκτέλεσις πάσης τραπεζιτικῆς ἐργασίας
ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ ΕΝ ΟΨΕΙ
εἰς δραχμὰς καὶ ξένα νομίσματα
πρὸς 5 ο)ο ἐτησίως

ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΟΝ
ΜΕΧΡΙ ΔΡΧ. 75.000
πρὸς 6 ο)ο ἐτησίως
ἀπηλλαγμένον φόρου

Τελεία ἐγκατάστασις
ΘΗΣΑΥΡΟΦΥΛΑΚΙΟΥ
ΘΥΡΙΔΕΣ ΠΡΟΣ ΕΝΟΙΚΙΑΣΙΝ
ἀπὸ δραχ. 150 ἐτησίως καὶ ἄνω
ΑΝΟΙΚΤΟΝ 8.30-1 ΚΑΙ 3-7.30 Μ. Μ.

ΕΧΕΤΕ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΝ ΚΕΡΔΟΣ 30 % ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΙΜΗΝ ΚΑΙ ΔΙΑΡΚΕΙΑΝ, ΑΝ ΠΡΙΝ ΑΓΟΡΑΣΕΤΕ ΥΠΟΔΗΜΑΤΑ ΕΠΙΣΚΕΦΘΕΙΤΕ ΤΑ ΠΡΑΤΗΡΙΑ ΤΗΣ ΥΠΟΔΗΜΑΤΟΠΟΙΪΑΣ

ΤΙΤΑΝ

ΑΘΗΝΑΙ—Αἰόλου 198 ΠΕΙΡΑΙΕΥΣ—Ἀκτὴ Μικούλη
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ—Βενιζέλου 19 ΠΑΤΡΑΙ Ἁγίου Νικολάου 31
ΑΙΓΙΟΝ - ΑΓΡΙΝΙΟΝ - ΜΙΤΥΛΗΝΗΝ - ΧΙΟΝ - ΗΡΑΚΛΕΙΟΝ
ΡΕΘΥΜΝΟΝ - ΝΑΥΠΛΙΟΝ - ΤΡΙΠΟΛΙΝ - ΙΘΑΚΗΝ κλπ.

ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΟΥΛΙΤΙΔΟΣ

Η ΟΥΛΙΤΙΣ, Πυώδης οὐλίτης στοματίτης ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ παθήσεις τῶν οὔλων καὶ τῶν ὀδόντων θεραπεύονται ἀσφαλῶς διὰ τοῦ SANOGYLE τοῦ ἐν Παρισίοις ἱνστιτούτου "LA BIOTHERAPIE,,. Εἶναι ἡ μόνη ἐπιστημονικὴ ὀδοντόπαστα ποὺ καθαρίζει τοὺς ὀδόντας καὶ προλαμβάνει τὰς παθήσεις τῶν οὔλων.

ΠΩΛΕΙΤΑΙ ΕΙΣ ΟΛΑ ΤΑ ΦΑΡΜΑΚΕΙΑ Δείγματα δωρεὰν ζητήσατε παρὰ τοῖς κ. κ. ΚΑΤΑΠΟΔΗ & ΤΡΙΦΥΛΛΗ Μακρᾶς Στοᾶς 47—Πειραιᾶ

"Η ΑΝΑΤΟΛΗ,,
ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
ΕΔΡΑ: ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ - ΣΤΑΔΙΟΥ 14
ΑΡΙΘ. ΤΗΛΕΦ. 4-62

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΚΑΙ ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΑ 45.000.000
ΗΣΦΑΛΙΣΜΕΝΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΖΩΗΣ ΚΑΙ ΚΕΦΑΛΟΠΟΙΗΣΕΩΣ 400.000.000

ΚΑΤΑΒΛΗΘΕΝΤΑ ΠΟΣΑ ΛΟΓΩ ΘΑΝΑΤΟΥ
ΚΑΙ ΛΗΞΕΩΣ ΣΥΜΒΟΛΑΙΩΝ ΔΡ. 13.000.000

ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ
ΖΩΗΣ
ΚΕΦΑΛΟΠΟΙΗΣΕΩΣ
ΕΡΓΑΤΙΚΩΝ ΑΤΥΧΗΜΑΤΩΝ
ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ
ΠΛΗΡΩΜΑΤΩΝ ΑΤΜΟΠΛΟΙΩΝ

"VITAGON SANITAS,

ΙΔΕΩΔΕΣ ΤΟΝΩΤΙΚΟΝ ΦΑΡΜΑΚΟΝ
ΚΑΙ ΕΞΟΧΟΝ ΑΝΑΨΥΚΤΙΚΟΝ

"DENTOLINE SANITAS,,

Ὀδοντόπαστα ἰδεώδης, λευκαίνουσα τοὺς ὀδόντας καὶ στερεοποιοῦσα τὰ οὖλα.
Ἐξόχως ἀντισηπτικὴ καὶ ἀρωματική, ἀπολύτως ἀβλαβὴς καὶ γεύσεως εὐχαρίστου.

ΠΩΛΟΥΝΤΑΙ ΕΙΣ ΟΛΑ ΤΑ ΦΑΡΜΑΚΕΙΑ
ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ:
ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΝ ΕΤΑΙΡΙΑΝ ΣΑΝΙΤΑΣ
ΛΕΩΦΟΡΟΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ 24
ΑΘΗΝΑΣ

"ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ,,

■ ■ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ■ ■

ΒΓΑΙΝΟΥΝ ΤΗΝ 1η ΚΑΙ ΣΤΙΣ 16 ΚΑΘΕ ΜΗΝΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ: **ΚΩΣΤΗΣ ΜΠΑΣΤΙΑΣ**
ΒΑΣ. ΜΑΛΑΤΑΚΗΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ: *Ἐσωτερικοῦ ἐτησία προπληρωτέα Δρχ. 120*
Ἐξωτερικοῦ φρ. Ἑλβετικὰ 15 ἢ £ 0,12,0 ἢ $ 3.

Τὰ «Ἑλληνικὰ Γράμματα» δημοσιεύουν τὰ ἐκλεκτότερα πρωτότυπα λογοτεχνικὰ ἔργα καὶ τὶς σοβαρώτερες μελέτες.

Σὲ κάθε φύλλο τοῦ «Δεκαπενθημέρου» ἀφιερώνονται πολλὲς σελίδες γιὰ τὴν παρακολούθηση τῆς σύγχρονης πνευματικῆς ζωῆς τοῦ τόπου μας ἀπὸ εἰδικοὺς γιὰ τὸν κάθε κλάδο συνεργάτες. Τὸ «ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ» τῶν «Ἑλληνικῶν Γραμμάτων» εἶναι τὸ καθρέφτισμα τῆς Ἑλληνικῆς πνευματικῆς ζωῆς.

ΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΤΟΥ «ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΥ» ΚΑΙ ΟΙ ΚΛΑΔΟΙ ΤΟΥΣ:
Στοχασμοὶ παράταιροι, (Χρονογράφημα τοῦ κ. Πέτρου Χάρη).— *Λόγια καὶ πράγματα*, (Σχολιάζονται τὰ γεγονότα τοῦ Δεκαπενθημέρου ἀπὸ τὴ Διεύθυνση καὶ εἰδικοὺς συνεργάτες.— *ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΟΙ ΤΕΧΝΕΣ: Γύρω ἀπὸ τὰ βιβλία*, Β. Ρώτας).— *Τὸ Θέατρο*, (Π. Χάρης).— *Ἡ Μουσική*, (Κ. Ι. Σφακιανάκης).—*Βιοτεχνία*, (Ἀγγελικὴ Χατζημιχάλη).— *Οἱ ὁμιλίες*, (Διάφοροι εἰδικοί).— *Η ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΖΩΗ: Φιλοσοφία*, (Κ. Θ. Δημαρᾶς).— *Κοινωνιολογικὰ ζητήματα*, (κ. Παπαλεξάνδρου).— *Φιλολογικὰ καὶ ἱστορικά*, (Στ. Π. Κυριακίδης, Καθηγητὴς Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης).— *Ἀρχαιολογικά*, (Κ. Ρωμαῖος, ἔφορος ἀρχαιοτήτων).— *Ἱστορία τῆς τέχνης*, (Δ. Εὐαγγελίδης, ἔφορος ἀρχαιοτήτων).— *Παιδαγωγικά*, (Μ. Παπαμαῦρος, ὑποδιευθυντὴς ἄλλοτε τοῦ Μαρασλείου Διδασκαλείου).— *Λαογραφικά*, (Χ. Σακελλαριάδης, ταξινόμος Λαογραφικοῦ Ἀρχείου).— *Ἰατρικὰ σημειώματα*, (Α. Σταματελάκης, γιατρὸς μικροβιολόγος).— *Ἡ Ξένη Πνευματικὴ ζωή*. (Διάφοροι).— *ΤΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ*, (Κ. Μπαστιᾶς).— *Τὸ Οἰκονομικὸ Δελτίο*, (Τραπεζιτικός).— *Βιβλιογραφικὸ δελτίο.*